

Planinski vestnik

12

glasilo Planinske zveze Slovenije

december 1984

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

december 1984

12

letnik LXXXIV izhaja od leta 1895

vsebina

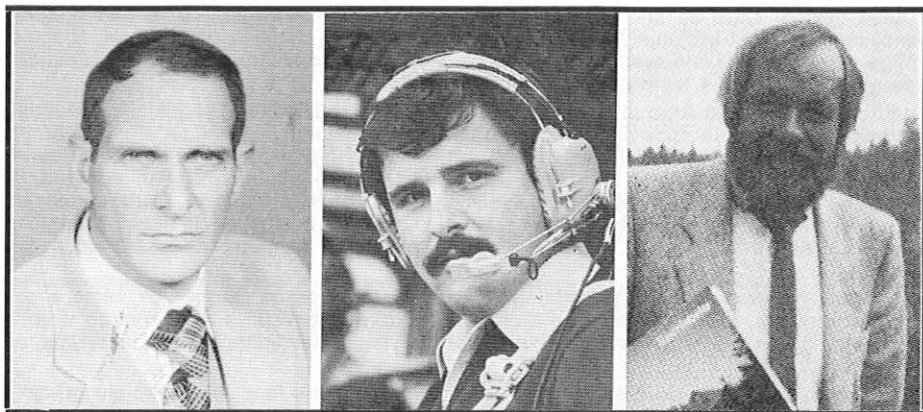
T. O.	Žalna seja, 5. 11. 1984	529
	Nagovor na predstavitvi	
prof. Evgen Lovšin	Jelinčičeve knjige v Trstu, 25. 10. 1984	531
	Razmišljanja o planinstvu	532
	dr. Julius Kugy — v spomin na 40-letnico smrti	538
Tone Andrejčič — Čika Tonči dr. Matija Horvat	Vse o transverzalah, II. del	540
	Vpliv telesnega napora in hoje v gore na srce in krvni obtok	545
Pavle Šegula	Nesreče v snežnih plazovih v sezoni 1983/1984	548
Milan Romih	Dve iz lanskega poletja — skozi vojaško suktnjo	552
Kristijan Jezernik	Utrinki izpod Himalaje	554
Janez Pretnar	Cotopaxi	557
Božo Jordan	Dobroveljska planota	559
Iztok Kogelnik	S kajakom po Kolpi	560
Andrej Štremfelj	Kamenček iz nepopolnega mozaika	562
Ivanka Korošec	V hribe s slovenskimi železarji	563
	Društvene novice	565
	Varstvo narave	568
	Iz planinske literature	570
	Alpinistične novice	573
	Razgled po svetu	575
	Na kratko	576

Naslovna stran:

Beni Tome: Planika

uredniški odbor

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Marijan Krišelj, p. p. 44, 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: ing. Tomaž Banovec, ing. Janez Bizjak (alpinizem), ing. Aleš Doberlet (fotografija), Stanko Hribar, dipl. oec. Božidar Lavrič, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Nada Praprotnik (varstvo narave in okolja), Janez Pretnar, Franci Savenc (alpinizem), ing. Albert Sušnik (fotografija), ing. Pavle Šegula (tehnični urednik), Franc Vogelšnik, dr. Tone Wraber (varstvo narave in okolja). Izdajateljski svet pri PZS: Božo Jordan (predsednik), Matjaž Černe, Viktor Pergar, Zoran Naprudnik, Stanko Klinar, Milan Cilenšek, Marijan Krišelj, Milan Naprudnik. Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, Ljubljana, p. p. 214 — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon (061) 312 553 — Planinski vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina je 1000 din, plačljiva tudi v dveh obrokih in sicer do 31. marca in do 30. septembra; za tujino 30 \$. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pisмене odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Aleš Kunaver

Gorazd Šturm

Toni Hiebeler

Spoštovani žalni zbor, družine pokojnih, prijatelji in znanci!

Slovenski in jugoslovanski planinci, alpinisti ter drugi prijatelji gora spet žalujemo. Nepričakovan tragični dogodek — polet z plemenitim namenom — se je končal z usodnimi posledicami.

Dan po Dnevu, v katerem smo se spominjali mrtvih svojcev in nesrečnih gorskih prijateljev, ta dan, še vedno poln žalosti in spominov, je postal tragičen za nas vse, družine, prijatelje, sodelavce in znance. Hkrati, ko je vstajal iz jutranjih megla lep jesenski dan, so izpod Kočne, blizu Jesenic, prihajale strašne novice. Vsaka je potrjevala poprejšnjo; nismo mogli, nismo hoteli verjeti, vseeno je bila strašna dokončna resnica pred nami. Postalo je vse dokončno, kot je tudi dokončna smrt Aleša Kunaverja, Gorazda Šturma, Tonija in Erike Hiebeler, ki jih ni več med nami. Sive jesenske megle so storile svoje, zadnji, s tehniko podprt vzpon dveh vrhunskih alpinistov, je ob neskončni vrsti uspešnih vzponov bil usoden.

Težko razmejimo objektivno od subjektivnega, vseeno pa moramo ugotoviti, da sta bila Aleš in Toni izredno subjektivno pripravljena vrhunska alpinista. Zimski vzpon v Dolgi nemški, v Čopovem stebru in v Eigerju; z najtežjih začetnih tur pa do zadnjih Aleševih podvigov na Manasluju smo vedeli, da se taki vrhunski alpinisti vračajo domov subjektivno odlično pripravljene tudi na objektivne težave. Vendar je v tem primeru tisto — objektivno — odločilo.

Aleša smo zadnjič poslušali v Cankarjevem domu. S tovariši je pričaral vzdušje svojega letošnjega zadnjega vzpona v Himalaji — vzpon na Manaslu. Čudovito umirjeno mu je tekla beseda, slika za sliko. Aleš je znal govoriti; besede so sledile besedam; tisti, ki smo ga poslušali, smo se kot že tolikokrat doslej preselili v Nepal, v njegove soteske, med ljudi te dežele, na ulice Katmanduja. Slišali in poslušali smo ga kot stratega, taktika, doživeli smo ga kot človeka, saj se je sam nič kolikokrat odrekel uspehom, da so to lahko storili mlajši v mešani navezi. Povedal nam je, kako težko se je vračal, kako se je poslavljaj od jurišne naveze, in kako so bili veseli uspeha.

Tak je bil Aleš. Vseskozi se je učil in učil druge. Temeljito izobražen poliglota, svetovljan, konstruktor-inovator, izreden delavec z mnogo energije ter z izrednim izborom idej in ciljev.

Tudi družina se je prilagodila temu polnemu življenju. Ljubezen do gora je pri Kunaverjevih tradicija. Ljubezni do svojih domačih in vsega, kar je z gorami povezano, je Aleš dodal še eno: ljubezen do dela, do svojih nalog v kolektivu. Vse ostalo je bil preplet teh ljubezni.

Normalno je ter zgodovinsko in tudi sicer logično, da sta se dva svetovna vrhunska alpinista — Toni in Aleš — hitro našla. Mednarodna planinska organizacija ima veliko delovnih teles ter precej priložnosti za sodelovanje. Ko je Toni urejal Alpinismus, je že pisal o Aleševih uspehih ter o slovenskem in jugoslovanskem alpinizmu. Postala sta sodelavca in prijatelja.

Toni Hiebeler, najprej smo ga poznali kot vrhunskega alpinista, pa je spet zaslovel z Eigerjem; organiziral je več odprav, v sedanjih zrelih letih pa je postal eden najpomembnejših alpskih oziroma gorskih publicistov. Svojo prirojeno natančnost ter vestnost, z velikim razumevanjem za temeljitost ter dokumentalistiko, je usmeril tudi

v našo deželo. Gore so mu pomenile zvezo med ljudmi in narodi. To je bilo njegovo osnovno načelo pri urejanju Alpinismusa, Bergsteigerja, in sedaj revije Bergen. Njegove knjige govore o gorskem svetu, tudi o našem. Živel je polno življenje z zdravo življenjsko energijo, četudi mu s težavami ni bilo prizanešeno.

Zadnji, usodni projekt Alpe iz zraka, sta zasnovala z Eriko Hiebeler, življenjsko sopotnico in sodelavko. Alpe, ta čudoviti venec gora, danes že majhen in klasičen, če ga primerjamo s Himalajo, in tak tudi je, je vseeno rodil športno alpinistiko in klasično razumljeno planinstvo. Vidimo jih iz skromne perspektive, še ko stojimo na tleh so že tako čudovite. Toni in Erika sta hotela ob Aleševi in Gorazdovi pomoči to lepoto prestaviti iz zraka v knjigo. Zadnji publicistični projekt, plemenita misija, se je končal tragično v petek 3. novembra ob 9.25. Smrt nemških prijateljev je za nas prav tako boleča, kot bi umrl kdo izmed nas.

Najdlje se je smrti upiral naš prijatelj pilot-reševalec Gorazd Šturm. Ne samo v teh zadnjih trenutkih, tudi sicer smo na Gorazda velikokrat pomislili s hvaležnostjo v srcih ter s strahom, saj sta življenje, stalna nevarnost tega plemenitega poklica terjala od njega zelo veliko.

Slovenski in jugoslovanski planinci in alpinisti s hvaležnostjo in s spoštovanjem govorijo o pilotih-reševalcih. Čudovito je, da družbena skupnost razume ter pomaga človeku v stiski v gorah, še bolj čudovito pa je, da imamo ljudi, kot je bil Gorazd Šturm, ki te naloge osebno opravljajo. Na vajah ali v akciji, vseeno kje, smo postali prijatelji, vendar pa smo se zraven vedno tudi bali: rešenci, potniki, reševalci, vsi odhajajo, piloti pa ostajajo, ostal je tudi Gorazd, do usodnega dne.

Hvaležni smo Gorazdu in hkrati žalostni ob skupni usodi. Hvaležni smo mali skupini LEM in RSNZ za sodelovanje, globoko sočustvujemo z družino v imenu slovenskih planincev, rešencev in reševalcev pa tudi tujcev, ki ob reševalnih akcijah niso mogli razumeti pripravljenosti, žrtvovanja in humanosti naših posadk ter Gorazda Šturma.

Tragični petek. Tragična novica je obšla Ljubljano, Slovenijo in Jugoslavijo. Precej bližnjih prijateljev in sodelavcev je bilo v gorah. Zadnji lepi, kratki jesenski dnevi so bili tudi še priložnost za omenjeno nalogo. Izziv za Aleša, Tonija, Eriko ter naloga za Gorazda.

Ob 9.25, ko so nekateri že prišli na svoje vrhove nad razpadajočim meglenim morjem, se je v tem morju na pobočju Kočne začel zadnji boj.

Pesnik je naše gore primerjal z valom, kot da je le-ta ob svojem naletu obstal — in okamenel. Tako so za nekaj časa obstala tudi naša srca, obstala misel. Srca in misli najbližjih: družin, prijateljev, sodelavcev, znancev. Neutolažljiva je bolečina, praznina, ki ostaja za njimi, je strašna.

Spoštovani žalujoči!

Tisti, ki smo ostali, imamo še spomine. Spomine, ki jih moramo še urediti, urediti za nazaj ter za prihodnost. Zimska Dolga nemška, zimski Čop, Trisuli, Hindukuš, Makalu, Lotse, Manaslu, šola v Manangu, pa delo in družina, Alešev nastop, samoumeven, moški, realističen. Spomin na Aleša, ki je tako spretno urejal zadeve v Pakistanu ali Alžiru ali Egiptu. Spomin na Aleša in njegov odnos do družine, prijateljev, do dela na sploh. Žal, imel je premalo časa, da bi napisal, dokumentiral ali vsaj ožje objavil svoje ideje: celo nagrade in priznanja ga niso ustavila.

Spomini na Tonija in Eriko!

Zimski Eiger, Centralne Alpe, knjige, članki in komentarji, korespondenca. Ne moremo ju pozabiti, ostali bomo hvaležni za ljubezen do naše pokrajine, gora in do ljudi, ki živijo tod.

Zgodovina naše Gorske reševalne službe je že precej obsežna, vendar je Gorazd stopil vanjo z novimi tehničnimi sredstvi; v kratkem času je mnogo prispeval k novi moderni zgodovini GRS. Gorazda ne bomo pozabili, ne planinska organizacija in ne tisti pone-srečenci, ki jim je hrup prihajajočega stroja pomenil — rešitev.

Izredno veliko izrazov sožalja sprejemajo te dni družine in organizacija. Umrli so bili čudoviti ljudje; ljudje, ki so jih oblikovale gore, ljudje, ki so oblikovali druge ljudi.

Aleš, Gorazd, Toni in Erika! Hudo nam je, da se je to dogodilo. Izjemni dogodki, velika sreča, velika nesreča, vse to se po pravilu dogodi izjemnim ljudem. Mi, ki smo ostali v žalosti, vemo, da ste oblikovali z besedo, dejanjem tudi nas, v svoji žalosti smo vam za to hvaležni.

V imenu slovenskih in jugoslovanskih planincev, širše športne javnosti, mednarodne planinske organizacije, se zahvaljujem vsem za storjeno. Družinam pokojnih pa izrekam globoko sožalje in solidarnost ob strašni izgubi.

Tomaž Banovec, predsednik Planinske zveze Slovenije
na žalni seji dne 5. 11. 1984 v Domu tiska v Ljubljani.

NAGOVOR NA PREDSTAVITVI JELINČIČEVE KNJIGE V TRSTU, 25. 10. 1984

Spoštovani navzoči!

Avtor Dušan Jelinčič je v svoji knjigi *Zgodovina SPD Trst* z uvodno mislijo povedal, da gleda na planinstvo v najširšem zajemom, to se pravi, da ga pojmuje in obravnava tudi in predvsem iz političnih in narodnih aspektov, išče in ugotavlja vse tiste zgodovinske poteze planinske organizacije, ki so pomembne za razvoj, napredek in obstanek naroda. Pri tem citira dr. Klementa Juga, njegove znamenite besede: »Mi Jugoslovani smo po številu majhni, zato pa moramo po svojem bistvu postati veliki.« Z drugo besedo: avtor D. Jelinčič grebe v globine socialne in politične narave našega planinstva, posebej na Primorskem, in ga trdno poveže z narodno usodo, z narodnimi ideali in cilji. Čudno bi bilo pravzaprav, če bi pri slovenski narodni prebujni ne prišlo do takega soočenja z našimi gorami na Primorskem in v vsej Sloveniji, saj stoje na naših mejah, večji del goratih. Zato je treba obravnavati prvi vzpon na Triglav kot politično in kulturno dejanje, ki je bilo v drugi polovici 18. stol. moderno, napredno, velik kulturno-športni uspeh v dobi razsvetljenstva, zato tudi slovenski narodni uspeh. Tehnost te resnice je v povezanosti temeljnih razsvetljenjskih družbenih idej z naskokom na Alpe, pri nas na Triglav, pri čemer je bil pobudnik in organizator baron Žiga Zois, tudi vsaj deloma Tržačan s svojo prosvetljenjsko osebnostjo, z jasno idejo in še z materialnimi sredstvi. Dobrih 100 let za tem se zdrami mesto Trst s svojim zaledjem in s svojim razvojem pomaga tudi pri ustanovitvi tržaške podružnice SPD, ki je v nekaj letih močno zrasla in se uveljavila s svojim kulturnim delom, s planinskimi akcijami, z gospodarskimi ukrepi in potezami.

Drugi del Jelinčičeve knjige nam je časovno bližji, vendar ne toliko poznan in popularen, da bi ne posegli z zanimanjem po informacijah Jelinčičevega dela; informacijah, ki odkrivajo tedanjo slovensko narodno prebujo, lahko rečemo narodni odpor; informacijah, ki potrjujejo iznajdljivost, pogum in voljo do mirnega življenja primorskih Slovencev, zoper potujčevanje, zoper zatiranje slovenstva.

Ko sem to bral, mi je bil pred očmi pok. Zorko Jelinčič, dober kakor kruh, zvest in prisrčen, z ječkim nasmehom in s tiho bolečino v dobrih očeh. Spomnil sem se njegovih opisov, njegove korajžne ture »Za božič na Kanin l. 1927«, »Na Krn pozimi l. 1926«, dve turī, ki mu dajeta lepo mesto med našimi prvimi zimskimi alpinisti. Svojo privrženost do gorskih čarov in svoje možate nazore je izpovedal v spominski besedi »Na gomilo dr. Klementa Juga« v PV 1925. Med drugim je o Jugu zapisal: »V strogi znanosti si obravnaval vprašanja, za narod najvažnejša.« Jelinčič je dobro vedel, da je Jug prišel do etike, to je do vede, ki obravnava najvišje vrednote sploh, dobroto, razmerje in odnose med posamezniki in narodi. Že kot osmošolec je Jug zapisal: »Šel sem študirat, da bi koristil svojemu narodu, ne zato, da bi me po smrti častili, marveč da bi na smrtni postelji ne prišel do prepričanja, da sem živel zastonj.« S svojim delom, svojo osebnostjo in s svojo stvariteljsko silo je svetu dokazal, da je naš narod sposoben ustvarjati kulturne vrednote, pomembne za svet in ljudi. Nekako tako je mislil in tako govoril tudi dobričina in poštenjak Zorko Jelinčič s planinskim priimkom »Krpelj«. Pri tem njegovem priimku nam zazveni: za vsako ceno navkreber, k cilju do konca, čeprav je snega do pasu in čez in čeprav je hoja s krplji še tako težka. Mislim, da je zdajle priložnost za naslednjo besedo: Lahko bi dali obema, Jugu in Jelinčiču v spomin pridevek »Neiztrohnjeno srce« slovenskega alpinizma. Prepričan sem, da pesnik, ki je tvorec te prelepe poetične podobe, ne bi protestiral, in upam, da je tako z vsemi, »ki dobro v srcu mislijo«. »Posvetiti svoje življenje resnici,« to je bilo pok. alpinistu in mislecu dr. Klementu Jugu življenjsko geslo, spoštovano, geslo vseh poštenih mislecev in vseh poštenih ljudi.

In ker sem že pri osebah, imam pred očmi tudi nepozabnega prijatelja Ludvika Zorzuta, njegovo zgovornost in duhovitost, bogatijo in pestrost njegovih rim, njegovega baročnega sloga v izrazu — nenadomestljiv je bil na naših zborih in shodih njegov zlati humor in satirično želce, ki je imelo svojo ostrino, vendar ni preveč zabolelo, nekako dobrodušna graja, rahel opomin: Ne bomo ga pozabili!

Nemškimi oblastnikom se je slovensko planinsko društvo zdelo odveč, češ da na Kranjskem v hribe hodijo le nemški turisti. SPD in PV sta temu navkljub s svojim delom izpričevala in utemeljevala našo naravno pravico do obstoja in do planinstva na tem ozemlju. Naše planinstvo in njegovo glasilo je tako opravilo tudi delo za utrjevanje naše narodne biti in sicer s svojim kulturnim naprežanjem, z alpinistično dejavnostjo, s planinskim leposlovjem in s planinskim gospodarstvom. Zoisovo delo za prvi vzpon na Triglav res ni bilo na prvi pogled alpinistično veledanje. Bilo pa je mutatis mutandis tudi dejstvo, ki je obetalo nove čase našemu narodu, in to tudi na športnem in

kulturnem področju. Bila je naša prva ekspedicija na najvišjo koto naše zemlje. Branili smo se pred sosedi, ki so radi premikali mejnike. Tako so začetki našega planinstva strnjeni z našo narodno usodo. Ni čuda, če je družbena veljavnost planinstva v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja bila močno vidna, pomembna in tehtna. V zadnjih letih ugotavljamo, da smo se uspešno uveljavili v najvišjih gorstvih na zemlji. Možje barona Zoisa so pred 200 leti stopili na Triglav, danes pa naše naveze segajo po najvišjih vrhovih na Zemlji, lahko rečemo, da nas ni treba biti sram pred alpinističnimi velesilami in velenarodi na svetu. Tudi naše planinske literature ni treba biti sram pred svetovno planinsko literaturo. Imamo svojo »Planinsko založbo«, imamo Planinski vestnik, gostujemo skoraj pri vseh drugih založbah, prav pa je, če opomnimo na dejstvo, da je bil prvi slovenski planinski literarni tekst objavljen že l. 1820, govori pa o mogočnem Nanosu, ki se razgleduje širom po Primorski in po drugih naših deželah. Med svetovno pomembne občudovalce gora pa štejejo take literarne velikane kot so Petrarca, Dante, Jean Jacques Rousseau, Goethe. Slednji spada med pionirje alpinizma. Dejanje samo res še ni dovolj, človek je moral ob novem pojavu — planinstvu tudi zapisati, kaj daje dejanju v gorah trajno vrednost, in to utemljiti z lepo mislijo in besedo. Mislim, da ni treba iti v podrobnosti in v navajanje cele vrste pomembnih ugotovitev in utemeljitev, ki povezujejo planinstvo z našim narodnim gibanjem tudi na Primorskem. Bilo bi res čudno, če bi do srčne in pristrčne povezanosti našega narodnega življenja z gorami od Triglava do Pohorja ne prišlo. Tu so mejniki naše domovine, tu so korenine našega bivanja, naše ljubezni do domačije.

Naj za razhod iskreno čestitam PD Trst in njegovim funkcionarjem za kulturni praznik, ki so ga posvetili 80-letnici svojega planinskega društva. Čestitam avtorju knjige »Zgodovina SPD Trst«, sinu alpinista Zorka Jelinčiča, ki je s to knjigo poskrbel za izpolnjevanje tudi stare latinske besede: *Littera scripta manet* — pisana beseda ostane. Tudi ta jasna resnica o našem planinstvu naj ostane in obvelja za vselej.

Naj nam v ušesih zazveni: *Tolle, lege* — vzemi in beri!

Jelinčičeva knjiga je temeljita, pravična, poučna in navdušujoča, je jedrnata in dobro premišljena beseda o slovenski planinski zgodovini na Primorskem.

T. O.

RAZMIŠLJANJA O PLANINSTVU*

prof. EVGEN LOVŠIN

Telesna kultura v tesni povezanosti z duhovno

Samo od sebe se razume, da brez tesne povezave telesne in duhovne kulture človeku ni mogoče živeti. Razvita kultura duha vpliva v veliki meri na ravnotežje v delovanju telesnih funkcij. Človek je hodil že v davnih časih in hodi tudi današnje dni v naravo. Opazuje njene čudovite oblike, njen govor v gromu, streli, vetru in viharju, njene barvne odtenke in dogajanja v njej. Popotnik se pogovarja z ljudmi, opazuje živali, teren in rastlinstvo, pri tem pa se mu porajajo posebne misli in novi izsledki na znanstvenih, umetnostnih, literarnih in drugih področjih. Naš nobelovec Ivo Andrič je na neštetihi sprehodih sam ali s srečevavci beležil misli in spoznanja ter napisal v vse svetovne jezike prevedena prodorna psihološka dela.

Človek si izbere svoj poklic po srcu, po pretehtanih mislih pa tudi po tujih nasvetih, lahko celo po naključju zunaj vsake spoznavne zakonitosti. Poklic je področje dela in dejavnosti, je trajna naloga in običajno vir za preživljanje. Mnogoter pa ni samo profesionallec, je lahko tudi amater, ljubitelj kakršnekoli druge dejavnosti, s kateregakoli drugega področja, poleg poklicnega. Človek je na primer lahko polihistor, kar pomeni, da pozna več področij in se z njimi več ali manj ukvarja (astronomija, jamarstvo, vreme, folklor itd.).

Težko je seči v globine dveh ali treh znanstvenih strok, je pa neko povprečno znanje dan-danes potrebno. Praviijo, da v prihodnje ne bo mogoče dobro živeti brez hišnega računalnika, torej brez nekaj znanja višje matematike.

Že stari Grki so vedeli za »polimatijo«, kar pomeni večstransko znanje. Pridevnik »interdisciplinaren« pomeni več znanstvenih disciplin (strok) skupaj. Gre za interdisciplinarnost raziskovanja, posvetovanja, študija več znanstvenikov.

* Razmišljanja o planinstvu prof. Evgena Lovšina predstavljajo nedeljiv del »razmišljanj«, ki so izhajala v PV 3/84, 97—100; PV 4/84, 145—148; PV 5/84, 193—198.

Filozofska fakulteta v Ljubljani (dekan dr. Nace Šumi) pripravlja zajetno raziskovanje kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem. Eden od projektov nosi naslov: »Interdisciplinarnе sinteze Zgodovine kulture na Slovenskem. (Arheološka področja kulturnega življenja na slovenskih tleh, srednji vek, 19. in 20. stoletje. Dvajset sodelavcev!)« Ali se ne bi tudi naša Planinska zveza s kulturno-propagandno komisijo, fotosekcijo, z zgodovinsko muzejsko skupino in z uredniškim odborom Planinskega vestnika ponudila k sodelovanju pri imenovanem velikem projektu za snov z naslovom »Odkrivanje Julijskih in Savinjskih ter Kamniških Alp in drugih gorovij v času zadnjih treh stoletij«. Gotovo bi bili deležni prijaznih nasvetov planinca in odličnega planinskega pisatelja, profesorja za literarno zgodovino na Filozofski fakulteti tov. dr. Matjaža Kmecla.

Povedano naj velja za Uvod v razmišljanje o planinstvu in njegovi bogati literaturi.

Planinsko spisje je del celotne književnosti. Je zelo raznovrstno. Za boljše razumevanje ga bomo prikazali v naslednjem sporedu:

Potopisi in opisi (definicije po dr. Matjažu Kmeclu, Andrijanu Lahu in Silvi Trdina).

Vodniki, priločniki, plezalni vodiči itd.

Znanstveni prispevki v Planinskem vestniku, (rastlinstvo in živalstvo, meteorologija, naravni pojavi, geologija, planinska zgodovina, etnologija, gospodarstvo).

Leposlovje in umetnost (roman, pesem, novela itd.).

Planinski vestnik je obogaten tudi s splošnimi zadevami: vzgojni članki, organizacija, varstvo narave, GRS, oprema itd.

Potopisi in opisi

Andrijana Laha članek z naslovom »Slovenski potopis« (Jezik in slovstvo 1983/1984) začne z opredelitvijo pojma »potopis«, kar pa ni preprosto in na prvi pogled razumljivo. Že sestava besede pove, da je to opis poti. Opis poti pa je tudi strokovni prikaz v zemljepisnem vodiču, a to ni potopis, zato si z besedo samo ne moremo pomagati.

»Glede na to, da je zemljepisni vodič čimbolj objektivni prikaz poti, bi lahko dali temeljno določilo, da je potopis subjektivni prikaz poti. Imamo torej osebo popotnika — pripovedovalca — potopisca in pot. Bistveno za potopis je, da je pozornost neke osebe obrnjena na pot, navzven in ne navznoter. Če se oseba ukvarja predvsem s seboj in je pot postranski element, dobimo le različne avtobiografije. Večina avtobiografij ima tudi potopisne sestavine.«

Matjaž Kmecl deli snov potopisa (Mala literarna teorija, Ljubljana, 1978, na praktično stran kot napotek potniku, potem na leposlovno, kjer je literarno sporočilo manj praktično, vendar z varovalno podobnostjo, geografsko in časovno sicer določljivih ljudi, pokrajini, navad, dogajanju).

Tudi Silva Trdinova (Besedna umetnost, 2. del, Ljubljana, 1958) uvršča potopis v mejno področje med leposlovjem in informativnim poučnim pisanjem, tudi med znanostjo in informacijo. Trdinova omenja Levstika, Erjavca, Mencingerja itd., in daje naslednji nasvet: »Opis pokrajine in prebivalcev, ljudski običaji in dogodki vzbujajo v bralcu občutek, kakor da sam potuje po opisanih deželah. Dober potopis ne sme ostati samo poučen, ampak vselej tudi zabaven in zanimiv.«

Lah ugotavlja, da je Kmeclova opredelitev malo uporabna, primeri iz svetovne književnosti pa so sploh nesprijemljivi. Kmecl navaja sicer potopisce Tumo, Juga, Avčina, Lipovška, Orla in druge, omenja pa tudi Marca Pola, Homerjevega Odiseja, Cervantesovega Don Kihota itd.

Ni razlogov za tako Lahovo mnenje. Nasprotno. Spričo izredne širine in raznovrstnosti pojma »potopis«, ne bi smeli iti mimo starine Homerja in njegovega Odiseja, ne mimo Don Kihota, ne Aleksandra Velikega in njegovih potovanj, tudi ne mimo srednjeveških raziskovalcev in odkriteljev sveta, potnikov v novem veku itd., pri katerih vzbujajo pozornost ravno opisi potov in seveda dogodivščine pri tujih ljudeh in neznanih krajih. Za Laha je potopis poliliterarna zvrst različne dolžine, od članka do knjige. Njemu sta teoretik in kritik, pripovednik in potopisec Fran Levstik in Fran Erjavec s številnimi potopisi, polnimi prirodoslovne znanosti, ideala slovenskega potopisja. Njemu po pomenu blizu Janez Mencinger, katerega pripoved o prihodu v mislih na Triglav spada med klasična dela slovenske planinske literature. Kmeclova misel, da je Mencingerjeva »Moja hoja na Triglav« v bistvu »Moja hoja skozi življenje«, uvršča knjigo že na rob potopisja in filozofije.

Po viru, kakor zgoraj (M. Lah), imamo pred seboj 92 imen, uvrščenih med potopisce, med njimi je 14 takih, ki spadajo pretežno v planinsko spisje. Tudi ne bo odveč spomniti se slovenskih potopiscev, znanih po objavljenih delih in slikah, pa znamenitih tudi po drugih svojih vrlinah in zaslugah.

Slovensko planinsko potopisje, več kot dvesto let staro, kaže tolikšen količinski in kakovostni razvoj, da se lahko postavi v vrsto svetovne planinske knjige in slike.

Povzemimo še sklepne besede Andrijana Laha, ki jih imamo za pomembne in temu pisarju koristne:

»Ta bežni pregled slovenskega potopisa vseeno dokaj razvidno prikaže pestrost te zvrsti, pestrost potopisnih tém in pestrost profilov potopiscev. Tako najdemo med potopisi duhovnike, profesorje, literate in politike, slikarje in glasbenike, novinarje in zdravnike. Pri slovenskem potopisu se bo treba po natančnem pregledu lotiti kar njegove zgodovine.«

Nekaj planinskih piscev iz Lahovega seznama: Josip Ciril Oblak, Pavel Kunaver, Klement Jug, Janko Mlakar, France Avčoin, Zoran Jerin, Miha Potočnik, Marjan Lipovšek, Tone Škarja, Matjaž Kmecl, Marjan Raztresen, Nejc Zaplotnik. Sto in več drugih bomo omenili v analizi Splošnih kazal več desetletij Planinskega vestnika.

Naj omenim, da so nekateri potopisci — priznani leposlovci, znanstveniki in umetniki iz Lahovega seznama deležni posebne pozornosti in hvale. To velja ne glede na njihovo večjo ali manjšo planinsko dejavnost, sicer so nekateri pisali tudi v Planinski vestnik. Prežihov Voranc s potopisom po domovini z naslovom »Od Kotelj do Belih vod«.

Melik Anton, geograf, ob znanstvenem pisanju se je lotil tudi potopisja. »Od Ohrida do Bitolja«, »Ameriška Slovenija in Amerika, popotni zapiski, 1950«. (Tu ne navajamo njegovih znanstvenih del, ki zadevajo gospodarstvo v planinah.)

Bučar Vekoslav, »Kod Lužiških Srba«.

Jakac Božidar, »Odmevi Rdeče zemlje«, »Po Združenih državah Amerike«. Potopisi in doživljaji med drugo svetovno vojno.

Vošnjak Bogumil, »Zapiski mladega potnika«.

Tominšek Josip, »Italija, nje slava in beda«.

Kozak Juš, »Za primorskimi kolniki«.

Ogrin Miran, obšel je ves svet in napisal vrsto knjig.

Šegula Frančišek, »Petdeset dni po Jutrovem« (Sinaj, Egipt, Libanon, Palestina).

Ciuha Jože, »Okameneli smehljaj«, »Pogovor s tišino«. (Izbrušeno literarni knjigi spadata v sam vrh slovenskega potopisja, opomba M. Laha.)

Ravljen Davorin, »Pot k mrtvim bataljonom«.

Aškerc Anton, »Carigrad in Rusija«.

Bebler Aleš, »Južne sončne dežele«.

Ljubeznivni bralec naj se zadovolji s temi primeri, izbor pa je še mnogo večji.

Potopis kot napotek potniku, njegova pozornost je obrnjena na pot, navzven

Otrok, sedeč na tleh, si z rokami pomaga dvigniti telo v koračno stajo. Potem zakoraca sam po sobi ali ob materi. Nožne mišice in kosti uporablja za premikanje s korakanjem. Tako otrok opravlja izredno važno delovanje telesnega organa. Otrok je shodil, njegovo delo pa je hoja prvih korakov. Za starše pomenijo največje veselje. Otrok se seveda še ne zaveda, da mu bodo zdrave noge potrebne za nešteto opravil v življenju, da se mu bo ves svet odprl, in da mu bo hoja vir sreče in zadovoljstva tja do visoke starosti. Kmalu bo uporabljal noge ves dan. Leta bežijo, fant bo kmalu na gorskih poteh in pozimi na smučeh!

Še mi pogledjmo, kam bi šli. Izbor je velik. Slovenska planinska literatura je bogata potopiscev in njihovih del. Pa tudi zemljevidi, risbe in skice niso redki.

Če govorimo o potopisu, o poteh, usmerjenih v gore, se nam predstavi najprej ne slovenski, temveč češki vodnik. Čehi spadajo med najstarejše slovanske goste v naših planinah. Izdali so leta 1910 350 strani obsežno znanstveno vodilo po naših gorah in dolinah z mnogimi podrobnostmi, ki so še danes zanimivo ogledalo našega zgodnjega planinstva. Vodnik je izdal Češki odbor slovinskega alpskega društvo z naslovom »Slovinske Alpe a Přimoří«. Sestavilo ga je 8 čeških znanstvenikov in vnetih planincev: dr. J. Čermak, dr. V. Dvorsky, K. Hlava, dr. K. Chodounsky, dr. F. Machat, Z. R. Mareš, dr. St. Prahensky in dr. V. Ružička; delež pri tem odličnem delu imajo naslednji slovenski planinski delavci in vneti gorohodci: Kocbek, Pavliček, Pretner, Šerbec, dr. Fran Tominšek, dr. Josip Tominšek, dr. Henrik Tuma, J. Vidunc, J. Zupančič. Poleg naštetih je bilo še nekoliko svetovalcev zunaj odbora.

Češki vodnik vsebuje najprej razna navodila za gorske ture, prihode iz Prage na jug v šestih smereh in izstopne postaje, gorske ture v Savinjskih Alpah, v Karavankah, v Karnijskih in Ziljskih Alpah, v Julijskih Alpah s skupinami Viš-Montaž, Kanin, Mangart, Razor, Triglav, Krn in Črna prst, Kraška predgorja itd.

Omenjenih je 2100 imen krajev, dolin in gora, ki jim je pripisana stran podrobnejšega teksta.

Rudolfa Badjura v hrvaščini pisan vodnik z naslovom »Vodič kroz Jugoslovenske Alpe — Slovenija« je izšel leta 1922 v žepnem formatu in tisku nemške ljubljanske založbe Kleinmayer & Bamberg. Bil je na 514 straneh najizčrpnější vodnik po slovenski zemlji. Imel je 71 zemljevidov in 74 slik. Avtor piše v predgovoru, da vsebuje njegov vodnik vse važnejše kraje med Dravo in Kolpo od italijansko-nemške meje pa do Sotle. Poleg navodil za hojo, pregleda planinskih koč, opomb o zimskem športu, o lovu in turistiki, omembe naravnih lepote in znamenitosti, pa tudi pregleda težjih tur, je najboljše del

Badjurovega vodnika (skoraj 400 strani) namenjen opisu potov in smeri po ravninskem delu, ture po položnejših pobočjih, po alpskih strminah s klasifikacijo nevarostnih stopenj. Badjura je imel skrb za potnika. Tisočem je olajšal pot in mnogi so se vračali ali pa izbirali nova pota, ker so bili s prejšnjimi izleti zadovoljni.

Ne štejmo za zlo Čehom in Badjuri, da vodnika po slovenski zemlji nista bila napisana v slovenščini. Pred očmi jim je bil uspeh v turizmu, v tujskem prometu in s tem blagor domovine.

Badjura je napisal še nekaj krajinskih priročnikov: Na Triglav (1922), Smučar (1924), Kozjansko pogorje nad Dravo (1927), Pohorje (1924), Izleti po Karavankah (1932), Izbrani izleti (1953).

Že od prvih pristopov na Triglav in od časov Valentina Staniča, ki ga imamo za začetnika modernega alpinizma, so znani pristopi na alpske vrhove po nemarkiranih in nezavarovanih poteh. Hoja navkreber in vzpenjanje po skalah, se spremene v več ali manj navpičnih smereh z plezanje z vrvov, plezalkami, klini itd. Knjiga »Naš alpinizem«, ki je s tovariši Skalaši zbral gradivo in jo uredil Mirko Kajzelj, ovitek, platnice, perorisbe in zemljevide pa je narisal Herbert Drogenik, je izšla šele leta 1932, saj je bil pobudnik alpinizma po prvi svetovni vojni v Sloveniji Turistovski klub »Skala«.

Poglavitni del vsakega planinskega vodnika so po določenem sistemu zbrana in predstavljeni pota in smeri. Ta del opisa plezalnih smeri je določen pri Mirku Kajzelju po izhodiščih izletov z informacijo o gori, ki obvladuje dolino. Kajzelj si je izbral naslednja izhodišča: Rabeljska dolina, Mangartska dolina, Planica, Piščenca, Krnica, Martuljek, Beli potok, Vrata, Kot, Krma, Bohinj, Velo polje, Komna, Trenta, Dolina Soče, Bavšica, Bala, Koritnica, Dolina Kamniške Bistrice, Robanov kot, Logarska dolina, Belska Kočna, Ravenska Kočna, Dolina Kokre.

Kajzeljev »Naš alpinizem« je ena od redkih knjig, ki je doživela pred kratkim svoj zaslužen prvi ponatis. Avtor pravi, da se je naša športna alpinistika in kulturna dejavnost, predvsem literatura, povzdignila skoraj do nepojmljive višine. Naši plezalci so preplezali vse stene in grebene v naših gorah, mnogo najzahtevnejših smeri v Centralnih Alpah, Andih, Kordiljerih, v norveških gorah, na Aljaski, Grenlandiji, afriških gorah, Kavkazu, predvsem pa so se izkazali v Himalaji. Z vzponi na Makalu, Everest, Lotse, Daulagiri, smo se povzpeli na sam vrh alpinistike.

In Tine Orel, dolgoletni urednik Planinskega vestnika, ki je trideset let spremljal vsak korak številnih planincev in alpinistov, je knjigi na pot namenil naslednje besede: »Naš alpinizem« je v desetletjih svojega obstanka svojo nalogo zares imenitno opravil... Knjiga nas opozarja, da ne bomo smeli odlašati tudi s knjigo o zgodovini našega alpinizma v pravkar preteklem polstoletju.«

Izidi vodnikov, priročnikov in zemljevidov so vzbujali precejšnjo pozornost tako pri organiziranih planincih kot pri številnih drugih gorohodcih, saj so izhajali posamič vsakih nekaj let. V četrtem desetletju je poleg Kajzeljevega vodnika leta 1939 izšel dr. Arnošta Brileja »Priročnik za planince«, ki pa ni v ožjem pomenu potopis, je pa zbirka zakonitih določil, podatkov in navodil: Slovensko planinsko društvo (kratica SPD) po prelomu med starejšo strujo in mlajšo generacijo z novimi pravili, 10 000 članov, 59 koč, domov in zavetišč, v katerih izkazuje 80 000 letnih obiskovalcev* (Glavni odbor, področja podružnic, zgodovinski pregled, prva pomoč, reševanje, vodništvo, razna navodila, Zveza jugoslovanskih planinskih društev, Asociacija slovanskih planinskih združenj, Mednarodna unija planinskih združenj) itd.

Leta 1950 je Brilej izdal »Priročnik za planince«, zbirko pravil, navodil in podatkov ter kratek vodnik po gorati Sloveniji. 31 zemljevidov je narisal prof. Vilko Mazi, kočje in 70 risb ing. Herbert Drogenik. Knjigo je založila Državna založba Slovenije, tiskala pa Tiskarna »Jože Moškrič«. Brilejev »Priročnik« je za gorohodca v vsakem oziru vsestranska informacija, odlično pomagalo in koristno opozorilo. Sistemizacija gradiva je izvirna, morda manj znanstvena, a bolj prikupna, bolj pristopna gorohodcu. Avtor porabi 25 strani za organizacijo planinstva v Sloveniji, za poglavje »Koče in pota po planinah Slovenije« pa 140 strani. Gorska ozemlja so razdeljena na posamezne regije (predele, območja). Naj naštejemo nekaj regij: Ob Savi navzgor, Poljanska in Selška dolina, ture z Vršiča, ture iz doline Bače, iz Soške doline, dva pristopa na Bavški Grintavec, ture v okolici Idrije itd. Enaka sistemizacija velja za Savinjske Alpe, za Karavanke itd. Ko potuje od kočje do kočje, opiše njihovo okolico, višino, dostope na bližnje vrhove in druge važnejše zadeve. Zanimivi podatki v Brilejevem priročniku so še: Avtor obišče v posamičnih regijah kočje za kočje. Vsako opiše po okolici, po zunanosti in notranosti, navaja podatke o višini, letnici gradnje in druge zanimivosti. Zadnjih stoštirideset strani je namenil nevarnostim gora, prvi pomoči in reševanju, markacijam, orientaciji, slovstvu ter raznovrstnim kazalom. Med najznamenitejša kazala spada krajevno, vsebuje na 33 straneh drobnega tiska na oko 1600 krajev, gorskih vzpetin in alpskih vrhov, pri vsakem pomeni številka pred črto zemljevid, številka za črto pa stran, na kateri se kraj omenja. Takega seznama do tistikrat v planinski literaturi ni bilo. Brilejev Priročnik je bil vzor

* PV, 1982/5: članstvo 102 232, kočje in zavetišča 163, obiski 1 713 303.

natančnosti in skrbnosti za potnika-planinca, pa tudi vzor poznejšim ustvarjalcem vodnikov, ki so ga posnemali v raznih ozirih.

Brilej se je zahvalil »vsem prijaznim sodelavcem« tako dr. Bogdanu Breclju za njegovo poglavje o prvi pomoči, dr. Valterju Bohincu in prof. Francetu Planini, ki sta pripravila in izpopolnila zemljevide in potopise, in vsem tistim odbornikom in članom planinskih društev, ki so gradivo pregledali ali pa so vanj prispevali s svojega delovnega področja. Od leta 1950 (izid Brilejevega Priročnika za planince) pa do leta 1979 (izid Vodnika po slovenski planinski poti — Banovec in tovariši), je minilo manj kot 30 let. Za planinsko vodniško literaturo pomeni dovolj dolgo dobo, da jo obravnavamo s pogledom na celoto. K temu nas sili tudi povezanost vodnikov med sebo v nekaterih precej obsežnih poglavjih. Imamo opraviti z naslednjimi vodniki iz tega obdobja: Po slovenskih gorah, 1958, dvaindvajset terenskih skic, pet shematičnih razgledov, uredniški odbor Vilko Mazi, France Planina, Cene Malovrh.

Vodnik po slovenskih gorah 1964, I. Slovenska planinska transverzala od Maribora do Kopra, trideset zemljevidov, pet shematičnih skic, uredil Vilko Mazi.

II. Zasavska planinska pot od Kumrovca do Kuma, sestavil Vitko Jurko ob sodelovanju Fr. Goloba, uredil Stanko Hribar.

Julijske Alpe, planinski vodnik, 1974, sestavili Tine Mihelič, Darinka Petkovšek, Tone Strojín, uredil Franci Savenc.

Vodnik po slovenski planinski poti, četrta popravljena in dopolnjena izdaja, 1979, po dosedanjih izdajah uredil in dopolnil uredniški odbor: ing. Tomaž Banovec, Stanko Klinar, Marijan Krišelj, Tine Mihelič, Darinka Petkovšek in dr. Peter Soklič. Vodnik je razdeljen na dva dela:

I. Slovenska planinska transverzala od Maribora do Kopra (iz leta 1974); II. Razširjena pot (iz leta 1974). Pri prvi objavi so z opisi sodelovali: dr. France Habe, Drago Karolin, Luka Kočar, Stanko Kos, France Planina, Pavel Poljanec, Janez Pretnar, dr. Roman Savnik, Tone Strojín, Smiljana Škerjanc, Mirko Šoštarčič, Ivan Šumljak, Franc Vogeljik, Ludvik Zorzut, Danica Zevart.

Vsi ravnokar omenjeni vodniki, razen Miheličevega in tovarišev (I. 1974), imajo isto vsebinsko prostorsko (regijsko) razdelitev, ki se vsa desetletja ni spremenila. Nekaj sprememb je bilo pri avtorjih in nekaj tekstnih popravkov.

Zemljevide in skice je risal Vilko Mazi, le leta 1979 so zemljevidi Geodetskega zavoda v Ljubljani, razgledne skice pa spet Mazijeve.

Navajam tu vsebinsko prostorsko (regijsko) razdelitev, kakor je zabeležena ob četrti izdaji Vodnika po slovenski planinski poti.

Opisi poti:

I. Iz Maribora čez Pohorje (Ivan Šumljak).

II. Iz Slovenjega Gradca na Uršljo goro (pok. Miloš Grmovšek in Ivan Šumljak).

III. Z Uršlje gore do Savinje (Ivan Gams).

IV. Skozi Robanov kot na Korošico (pok. Branko Zemljčič in Tine Orel).

V. Po osrednjih Kamniških Alpah (ing. arh. Vlasto Kopač).

VI. Čez Grintovec in Kočno v dolino Kokre (dr. Cene Malovrh).

VII. V območju Storžiča (France Planina).

VIII. Po osrednjih Karavankah (dr. Jakob Prešeren).

IX. Od Stola do Mojstrane (Anton Blažej in France Pengal).

X. Po visokem svetu kralja Julijcev (Vilko Mazi).

XI. Čez Kriške pode na Vršič (Pavel Poljanec).

XII. V objemu Trente (Stanko Hribar).

XIII. Po Dolini Triglavskih jezer (Pavel Kunaver).

XIV. S Komne čez Krn (Miran Marussig).

XV. Po robih Bohinjskih gora (Marjan Lipovšek).

XVI. Nad Baško grapo (Tomaž Planina).

XVII. Čez Porezen v idrijske hribe (pok. Peter Brelih).

XVIII. Skozi Trnovski gozd (pok. Rudolf Brajnik, Srečko Kočar in Otmar Črnilogar).

XIX. Čez Nanos v Postojno (Vilko Mazi in dr. France Habe).

XX. Nad Pivko (dr. Roman Savnik in dr. Branko Šalamun).

XXI. V Škocjanske jame in na zadnji tisočak (dr. Branko Šalamun).

XXII. In še do morja (pok. dr. Viktor Vovk in Božidar Zega).

Naj primerjamo Miheličevo prostorsko razdelitev z zgornjo transverzalsko:

Zgornja Savska dolina, dolina Save Bohinjke in Blejski kot, Soška dolina in dolina na italijanski strani Julijskih Alp.

Triglavska skupina,

Martuljske gore in Škrlatica,

skupina Razorja in Prisojnika,

skupina Jalovca in Bavškega Grintavca,
Mangart in veriga Ponc,
Kanin,
Krn,
spodnje Bohinjske gore,
skupina Viša in Montaža.

Ustvarjalci planinskih vodnikov so imeli v prvi vrsti pred očmi, kako se s pisano besedo približati pešču, da bi se ta hitro znašel v zamotanih in zamedenih situacijah. Upoštevali so opise pomembnih, posebnih, lahko tudi nevarnih stvari. Najhitreje pade v oči markacija, istočasno tudi vnanje oblike narave, razgledi, prepadi itd. Slovenska planinska transverzala uporablja opise poti v daljših člankih. Mihelič in tovariši z mnogimi podrobnostmi opisujejo ločeno kočę, dostope, prehode, bivake itd. Zanimiv vodnik!

Kakor je iz Vodnika po Slovenski planinski poti (1979) razvidno, je ta pot našla svojo razširitev — seveda samo v besedi — kot vodnikov drugi del. »Razširjena pot« vsebuje nekaj manj znanih posebnosti: obvezne točke in neobvezne točke. Prvih je 18 in drugih 43. Vsaka točka pomeni po en vrh v naših Alpah in predgorjih. Vsak vrh je opisan na kratko in jedrnat, dovolj za obremenitev spomina. Te navedbe so še iz leta 1974. »Razširjena pot« je zajela seveda tudi pregled pravih poti. Vsaka pot je označena z imenom kraja, vrha ali postojanke, kamor smo se namenili. Za potnika ni nič važnejšega kot nadmorska višina, čas hoje in žig. Teh poti je navedenih 116. Za kontrolo poti je potrebna ura, za obvezne in neobvezne točke pa samo tekst, ki so ga pripravili naši »pravi« planinci. Večina je zabeležena med dvaindvajsetimi avtorji člankov v preglednici vodnikove vsebinsko prostorske (regijske) razdelitve.

Ker se bomo imeli lepo priložnost ponovno veseliti na Slovenski planinski poti — pred izidom je 5. popravljena in dopolnjena izdaja »Vodnik po slovenski planinski poti« (urednik Tomaž Banovec, Stanko Klinar, Franci Savenc, Janez Porenta, Darinka Petkovšek, France Malešič — zemljevide narisal Geodetski zavod SRS, pregledne skice narisal Vilko Mazı — Planinska založba Slovenije 1984) končam besedilo o Slovenski planinski transverzali.

Poleg omenjenih izbranih, več ali manj reprezentativnih planinskih vodnikov in priložnikov pa imamo še številne druge vodnike in vodničke, ki imajo sicer splošen pomen, obravnavajo pa le posamezna področja, pota na določene vrhove itd. Zelo prikupni in strokovno dovršeni so med drugimi: Vodnik po planinski poti SPD Trst iz leta 1975. Ta nas vodi s tromeje na zahodnih Karavankah do vznožja tržaškega Krasa po petih poteh, imenovanih po zaslužnih Primorcih: dr. Alojz Dolhar, dr. Henrik Tuma, Martin Čedermac, dr. Klement Jug, Zorko Jelinčič. Uredil in dopise je dopolnil Boris Sancin, za osnovne opise in za določitev potov pa so poskrbeli Štefan Bratož, Rafko Dolinar, Sonja Mašera, Slavko Tuta. Miroslav Črnivec pa je poskrbel za zemljevid.

Prav prikupen in skoraj popoln z 72 oštevilčenimi smermi je iz leta 1977 vodnik z naslovom Kamniške Alpe — Ravenska Kočna, plezalni vzponi. Gradivo sta zbrala Robert Gaberšek in Matjaž Dolenc, fotografije so od znanih planincev Gaberščka, Perčiča, Ekarja in Geodetskega zavoda v Ljubljani. V pripravljalnem odboru so bili Ekar, Herlec, Trebušak, Benedik, Gaberšek, Dolenc in Kapus.

Kdor se zanima za severovzhodno Slovenijo, naj vzame v roke vodnik, ki je izšel leta 1980 in mu je urednik Peter Ficko, recenzenti in dopolnjevalci pa so bili Bračič, Kert, Kuzman, Lodrant, Titan, Onič, Šumljak, Zgodnik; grebensko sliko je zrisal Marijan Smrekar.

Tomo Česen je sestavil izbor plezalnih vzponov v Julijskih Alpah. Vsebuje 50 plezalnih smeri. »Polovica jih je primerna za začetnike, nekaj smeri je srednje težavnostne stopnje, ostale pa potekajo po težavnem terenu in so le za najbolj pripravljenega in izurjenega plezalca,« opozarja urednik Česen.

Planinska vodniška literatura je obogatela leta 1983 s tretjo izdajo vodnika Karavanke, ki ga je napisal Peter Klinar, uredil pa Franci Savenc. To je planinska knjiga, ki ji zlepa ni najti boljše. Pisec se zahvaljuje vsem sodelavcem, ki so svoja imena vzdali v temelje karavanškega vodnika. Naštel sem 38 imen! Kolektivno delo z najštevilnejšim sestavom sodelavcev. Tudi vsebina je bogata z informacijami. Poleg uvodnega dela (praktični napotki) je največji vsebinski del dan dostopom, dolinam in predlogom za ture (35 strani) in kočam, prehodom in vrhovom (172 strani). Zanimiva je tudi vsebinska prostorska delitev na posamezna področja. Knjiga je dopolnjena z Abecednim kazalom, ki nam nudi po abecedi na oko 433 imen!

Naj omenim nekoliko, manjših plezalnih »vodničkov«: Mangrtska dolina (Tine Mihelič in tov.), Logarska dolina (Tone Golcar in tov.), Vršič (Niko Novak-Andrej Božič in tov.), Raduha, Peca, Uršlja gora (Milan Vošank), Sela (Sella) Milan Vošank, Tine Mihelič in ob pomoči nemškega vodnika.

Last, not least — zadnji a ne najmanj pomembni, mojemu srcu najbližji je Vodnik po Trdinovi poti po roških in gorjanskih gozdovih s pogledom na ljubo Belo krajino. Novo mesto 1975. Besedilo in ureditev Anton Trunkelj in tovariši.

DR. JULIUS KUGY – V SPOMIN NA 40-LETNICO SMRTI

Povzemimo najprej zapis, ki smo ga prebrali v Obvestilih avstrijskega alpskega združenja, 5/1984, izpod peresa R. H. Schückerja:

»Moja hoja po gorah ima korenine v ljubezni do narave... Četudi sem spoznal toliko gora, se v mojem srcu ne more nič primerjati z Julijci. Mladostne sanje so tamkaj ustvarile domovino moje duše.« Tako je Kugy zapisal v knjigi »Iz življenja gornika.«* To ljubezen do gora, prav posebno tistih v Julijcih, je Kugy odnesel s seboj v grob, ko je 5. februarja leta 1944 — torej med drugo svetovno vojno — v Trstu za vedno zatisnil oči.

Kugy je kot sin s Koroške izvirajočega uvoznega trgovca s kolonialnim blagom in slovenske matere preživel večino svojega življenja v Trstu, rojen pa je bil 19. julija leta 1858 v Gorici. Med njegovim šolanjem so starši in odrasli prijatelji kot tudi učitelji prebudili v postavnem in za vse dojemljivem mladem Kugyju ljubezen do glasbe, botanike in do gora.

Večino svojih poti v gore je Kugy opravil z vodniki, tega ni spremenilo niti dejstvo, da se je med študijem prava na Dunaju v letih 1876 do 1881 med drugim spoprijateljil z znanima planinskima samohodcema Ottom in Emilom Zsigmondijem, preko njiju pa je spoznal tudi Ludwiga Purtschelerja, začetnika plezalstva brez spremstva vodnikov. Kugy se je tako znašel ob zibelki alpinizma brez vodnikov, vendar je sam ostal vse življenje pri hoji in plezanju z vodniki.

Po očetovi smrti v letu 1883 je Julius Kugy skupaj z bratom prevzel družinsko podjetje. To pa tudi starost sta ga napeljala, da se je odločil za skrajno varnost. To naj bi mu poleg lastnega znanja in bogatih izkušenj zagotavljali predvsem vodniki. Prav v njih je hotel spoznati tudi dušo ljudstev, katerih gore je osvajal. Z vodniki takratnih treh narodnosti na področju Julijcev je Kugy izpeljal približno 50 novih smeri zgoraj v okolici Triglava in na očaku Triglavu samem. Iz obilice teh vzponov naj ob tej priložnosti omenimo le prva pristopa na Škratico leta 1880 in leto pozneje na Bavški Grintavec. Med prvenstvenimi vzponi pa bi kazalo omeniti Kugyjevo smer iz Trente na Triglav, na Razor po severni, južni in zahodni steni, na Montaž po severni steni in leta 1905 prvi zimski vzpon na Montaž.

Kljub njegovi odlični telesni pripravljenosti je bil Kugy zaradi kratkovidnosti v mladosti oproščen vojaške službe. Vseeno pa se je že kot zrel mož prijavil v vojaško službo, ko je Italija leta 1915 stopila v vojno z Avstro-Ogrsko. Služboval je kot alpinistični referent 59. gorske brigade v zahodnih Julijcih in je v tistem času napisal veliko prispevkov za planinske časopise. Tistikrat je tudi objavil svojo prvo knjigo »Iz življenja gornika«. Še nekaj knjig je sledilo v času po prvi svetovni vojni, vendar prva Kugyjeva knjiga slej ko prej sodi med najodličnejša dela v planinski literaturi.

Bolezen, ki se ga je lotila, ko je bil vojaški alpinistični referent, mu je onemogočila nadaljnje visokogorsko planinstvo. Poleg literature se je zato bolj posvetil predavateljstvu in botaniki. Na njegovo pobudo je njegov prijatelj Albert Bois de Chesne ustanovil v letih 1926 in 1927 alpinetum Juliana v zgornji dolini Trente.

Nedaleč od tega alpskega vrta, tam, kjer se začena cesta vzpenjati proti Vršiču, so slovenski planinci postavili dr. Juliusu Kugyju spomenik sredi gora, ki so mu toliko dale in ki so bile njegova domovina.

Boris Ostan iz Bovca pa uredniku piše takole:

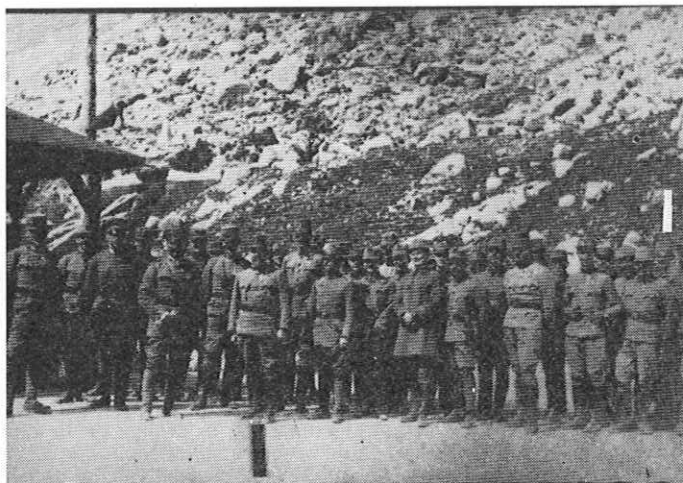
Spoštovani urednik!

Ni dolgo tega, kar sem dopolnil 76 let in te zavoljo tega tikam. Ne zameri mi! To je med planinci stara navada, da se starci in mladci, ki imajo isti cilj, med seboj tikajo. V prilogi ti pošiljam poleg dveh fotografij tudi Kugyjevo pismo, naslovljeno na brata, ki pa ni pomembno. Zato pisma ne vračaj, če ga ne boš objavil, tudi fotografij ne, ker ne verjamem, da bodo tvoji fantje — klišarji mogli kaj iztisniti iz nje.

Na fotografiji je dr. Julius Kugy (označeno s črtico), skupaj z Bosanci BH 4, bosansko-hercegovski pešpolk. Fotografija je nastala v Soči septembra 1917, na večer pred ofenzivo v Kobaridu.

Brat mi je večkrat pripovedoval: »Ko so Italijani z enajsto ofenzivo zasedli na soški fronti pred Trstom ključne avstrijske obrambne pozicije, je avstrijsko vrhovno po-

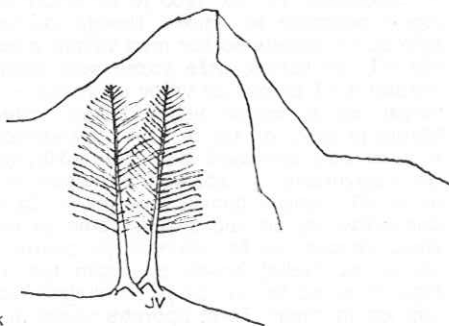
Truppendivisionskommando, na čelu general Kraus v Soči, oktobra 1917. leta, na večer pred ofenzivo pri Kobaridu. V sredini general Kraus, levo od njega nemški generali Württembergovci, drugi z desne je »Bosanec«, brat Franc (črtica)
 Zgoraj na levi obelisk, kjer je še danes vojno pokopališče v Soči.

veljstvo spoznalo, da morajo 12. italijansko ofenzivo prehiteti s protinapadom in se tako izogniti porazu na Banjški planoti in pri Doberdobu.

General Svetozar Borojević, ki sodi med avstrijske generale, ki so imeli med prvo svetovno vojno največ uspehov, saj je zaustavil na soški fronti 11 italijanskih ofenziv, je svetoval cesarju Karlu in nemškemu cesarju Wilhelmu II. predor pri Bovcu in Tolminu. Ofenziva po dolini Soče, ko je imela takrat italijanska vojska zasedene vse najvišje vrhove nad dolino, je bila predrznost proti vsem pravilom oficirskih vojnih akademij; manever bi bil proti kakoli drugi armadi-četam neopravičljiv, pa se je posrečil. Ko so bili zamisel generala Borojevića sprejeli, je glavno poveljstvo poslalo na vse odrede okrožnico, naj prestavijo vse vojake, ki so po rodu iz Bovca in Tolmina, na soško fronto. Brat se je takoj javil kot dober »poznavalec« naših gora, predvsem zato, da bi se rešil za nekaj mesecev fronte. Njegov bataljon je bil tistikrat na odseku visoke planote Sette Comuni na južnem Tirolskem. V naslednjih dneh so brata premestili s skupino Bosancev v Sočo v tečaj, ki ga je vodil dr. J. Kugy. Dr. Kugy je bil prostovoljec, referent in svetovalec na fronti v Zahodnih Julijcih, saj so v zimi 1915/16 plazovi pobrali od Julijskih Alp do Dolomitov več kot 40 000 italijanskih in avstrijskih vojakov! V tečaju so učili tehnike plezanja in reševanja.

Po tečaju so ga bili premestili z odredom na odsek Mali Lipnik in nato pod Vršič nad dolino Slatenika, da bi od tam prešli v Drežnico in Kobarid. Pri predoru so imeli malo izgub v moštvu in napredovali so do Piave. Italijani so se, takoj ko so opazili, da so Avstrijci pri Bovcu in Tolminu prekoračili prvo in drugo obrambno linijo, umaknili z vseh vrhov, le na Rombonu in na Stolu pri Žagi so nudili večji odpor.

Vinjeta: Janez Vogelink

VSE O TRANSVERZALAH, II. DEL

TONE ANDREJČIČ — ČIKA TONČI

Katera je najdaljša planinska transverzala? To je »Slovenska planinska pot«, ki jo sestavljata »Slovenska planinska transverzala« od Maribora do Ankarana oz. Kopra in »Razširjena pot«. Koliko časa je potrebno za obhod te poti je težje ugotoviti, ker je poleg vezne poti, ki obsega 78 KT, še 18 obveznih in 20 obveznih od 43 neobveznih kontrolnih točk. Menim, da je za to pot potrebno okrog dva meseca. Tudi tu so v »Koledarju PZS 1983« napačni podatki, saj navaja za Razširjeno pot samo 18 KT, 200 km + 7 dni, ker je sestavljalca pač menil, da 43 neobveznih točk ni obveznih. Pa so, vendar samo vsaj 20 od teh, ostale pa so v resnici neobvezne: »Razširjena pot« obsega namreč 18 obveznih KT, všteti Krim, za katerega je bilo določeno, da ni obvezen, in še vsaj 20 neobveznih — obveznih KT. Zelo dolga je tudi »Železniška transverzala«, ker jo sestavlja 14 veznih poti po vseh republikah in avtonomnih pokrajinah. Zdi se mi, da so pri železnici odpovedale zavore in da so zapeljali kar nekam predaleč. No, zvedel sem, da bo ta pot spremenjena, in mislim, da je tako tudi prav. Zato pa naj transverzalci malo počakajo, da ne bo potrebno pešačiti kar 30 dni, brez tistih kilometrov, ki bi jih morali prevoziti z vlakom ali avtobusom. Teh 30 dni pa potrebujemo tudi za kurirje in veziste NOV, to je za »poštarsko transverzalo«.

Če zdaj poznamo najdaljšo transverzalo, pa ugotovimo še »mini« transverzalo. Pri nas v Sloveniji so to razne »trimčkove poti«: Kočevje—Radeče, ko je dovolj 4—6 ur hoje in Vevška pot ter Kurirska pota Dolomitov, ki jo lahko prehodimo v enem dnevu. Na Hrvaškem je »mini-mini« transverzala Grebengrad—Čevo, 4 ure, »Osječki pješački put«, tri ure v eno smer, če pa se še vračaš peš, pa seveda še tri ure, vendar to ni potrebno. Jubilejni »Jankovački put« in »Dubovački planinarski put« sta dolga po 7 ur. V BiH je še »Transverzala 25. maj« in v Vojvodini »Vršačka«, kjer je tudi po 7 ur hoje. To so torej transverzale enodnevnice in takih z 8—10 ur hoje je še več. Naštel pa sem jih nekaj za tiste transverzale, ki želijo prehoditi čim več transverzal in jim zato toplo priporočamo, naj prehodijo najprej te.

In koliko časa potrebuje transverzalec za vse vezne in nevezne poti? V Sloveniji potrebuje kar 300 dni, na Hrvaškem samo 90 dni, v BiH 140 dni, v Srbiji 40 dni, v Črni gori 8 dni, v Vojvodini 7 in na Kosovu 12 dni. Poleg tega sta še dve zvezni, kar znese še novih 60 dni. Seštevek je 657 dni. V tujini pa bi se potikal 80 dni. Skupaj je 737 dni ali dve leti, če ne bi bilo vmes zime in dežja, tako pa kar podvojimo na 4 leta. Pri tem seštevku nisem upošteval nekaj neveznih — točkovnih poti in sem jih vzel kot odbitek za stične točke KT. Npr. v Kamniške Alpe ni potrebno, da lazimo za vsako transverzalo posebej, ampak bomo vrgli v nahrbtnik 1. Slovensko, 2. Razširjeno, 3. Solčavsko, 4. Jezersko, 5. Kamniško, 6. Kranjske vrhove, 7. Velenjsko, pa še 8. Nagrado planine, 9. Jubilejnih 35 vrhov, 10. Što više u prirodu, to je poleg kruha in klobasa — še 10 dnevnikov. Seveda ti podatki niso za rekorderje in tudi ne za tiste, ki se ustavijo v vsaki »oštariji«.

In katere so najzahtevnejše transverzale? Kategorizacija transverzal še ni opravljena, pa bi bila tudi odveč. Lahko pa bi transverzale razvrstili v visokogorske transverzale, srednje in nizkogorske ter dolinske. Vsekakor so najzahtevnejše visokogorske transverzale, ki so speljane po Julijskih in Kamniških Alpah, in katere visokogorske v BiH (Sloboda, Neretva idr.), na Hrvaškem Velebitska, Biokovska, v Črni gori Orjenski slobodari, na Kosovu Prokletijska in v Jugoslaviji Po planinah Jugoslavije. Najzahtevnejša od vseh transverzal je točkovna pot »Pot prijateljstva treh dežel«, ki obsega 30 vrhov v Sloveniji, na Koroškem in v Furlaniji-Julijski Krajini. Od vseh teh 30 vrhov je samo en vrh izpod 200 m, 24 vrhov je visokih prek 2000 m in 5 vrhov prek 3000 m.

V »Dnevniku« 28. 10. 1980 je bil objavljen članek z naslovom »Z avtom po planinske žige«; podpisan je »Iztok«. Navaja, da lahko 35 žigov od 78. za »Slovensko transverzalo št. 1«, naberemo kar med vožnjo z avtom. To je nekaka »žigomanija«. Pisec navaja vse KT, do katerih drže vozne poti, bodisi čisto do KT ali v neposredno bližino. Do nekaterih KT domov ali vrhov pa vozijo — gondole. Ugotavlja, da je že kar preveč transverzal, da bi morali veljati kakšni kriteriji in PZS naj bi o tem nekako odločala. Stanje je tako, da bo že vsako planinsko društvo hotelo imeti svojo pot. Predlaga, da bi take poti speljavali stran od takih cest, ki so nastale iz prejšnjih nevoznih poti. So transverzalci, ki uporabljajo moped ali avto, da bi čimprej prevozili vse transverzale in na KT žigosali čimveč dnevnikov. Za lastno korist, pa za isto transverzalo kar več dnevnikov, da bo več značk. Zame to niso transverzalci ampak »fičkolazci«, ker žige samo zbirajo, so še »štemplarji« povrhu in ker goljufajo, bi se morali še sramovati, pa se ne. Nekaj krivde pri vsem tem »štempljanju« pa nosijo tudi tisti, ki hranijo žige. Sicer pa je res, da je v nekaterih vodnikih navedena uporaba vozila in so naštet tudi km in smeri. Torej uporaba vozila ni niti uradno prepovedana. Edino za Ciglarjevo

pot je določeno, da jo je treba prehoditi peš. In kdo danes še hodi peš po 250 km dolgi Pomurski transverzali? No, kljub temu je še mnogo transverzal, kjer je le treba pešačiti. Pravi transverzalec je samo tisti, ki hodi peš od ene do druge KT. Tudi ni prav, če »pikira«, to je da hodi po vezni poti, kot da je to točkovna pot. Seveda so tudi tu dovoljene izjeme.

Po hribih je toliko novih, predvsem gozdnih poti, npr. v Karavankah, ki omogočajo, da brez napora pridejo do KT.

In kdo je najznamenitejši transverzalec v Jugoslaviji, oziroma v Sloveniji?

V Jugoslaviji je to Josip Korlaet iz Zagreba, član PD PTT »Sljeme« in član PD »Željezničar«, Zagreb. Z njim sem se pogovarjal dne 10. 2. 1983 v njegovem stanovanju v Zagrebu. Rojen je 1914. leta v Dubrovniku. Transverzale obiskuje že 20 let. Prisluzil si je 155 značk. Zbirko 126 značk je odstopil PD PTT »Sljeme«, kjer so stalno razstavljene. Vse KT je tudi fotografiral in vseh teh črno-belih fotografij je okrog 3000. Vse fotografije ima zbrane v desetih albumih. Poleg tega ima še 4000 diapozitivov. Pripravljen je odstopiti črno-bele fotografije vseh KT v Sloveniji, to je 1200 fotografij v petih albumih. Po transverzalah je hodil vedno sam. Ni nikake večje nevarnosti zaradi divjih zveri ali kač, seveda pa je treba biti pazljiv pri hoji. Porabil je okrog 400 000 dinarjev in to v glavnem za prehrano, prenočišča, prevoze in fotografiranje. Za celoten obhod transverzal so potrebna kar tri leta, brez prave prekinitve pozimi in pod pogojem, da hodimo vsak dan 8 ur. Domačini so gostoljubni. Večkrat nočejo za usluge niti dinarja. Zato jim je pošiljal fotografije. Doživel je mnogo lepega. Poleg njega so prehodili še največ transverzal Ivo Ott iz Karlovca, Mehmed Šehić iz Sarajeva in Krešimir Ormanec iz Zagreba.

In kakšno mišljenje ima o transverzalah »prvi transverzalec« danes? V članku »Epidemija planinskih transverzal« ugotovlja: Imam vtis, da želi vsako PD okrepiti svoj »ugled« z ustanovitvijo svoje lokalne transverzale... nove transverzale ponavljajo KT prejšnjih transverzal... transverzale ustanavljajo tudi neplaninske organizacije... zdi se, da smo s številko 115 (zdaj 130) transverzal presegli vso Evropo... vse prehaja v neko nestvarnost in neodgovornost... tako je nastala zmešnjava, da niti republiške zveze (PZ) nimajo vpogleda, koliko je na njihovem področju transverzal... žal zveze (PZ) nimajo »jurisdikcije« o priznanju ali nepriznanju neke nove transverzale... nekatere transverzale so »prekomplicirane, npr. železniška, ki jo sestavlja kar 14 manjših transverzal... društva ustanovitelji ne odgovarjajo na pisma, pa čeprav je priložena dopisnica za odgovor... ne pošiljajo naročenih dnevnikov in značk... »nesrečni« tisti transverzalec, ki želi obhoditi vse transverzale, težko bo uspel... zanimanje za transverzale upada (ker jih je preveč), a število transverzal stalno narašča...

In še nekaj mi je napisal »prvi transverzalec«: ... Situacija je taka, da se ne spleča več hoditi po transverzalah, pa sem se odločil, da z letom 1982 v glavnem prekinem oz. zaključim... v bodoče bom potoval s svojo ženo samo tam, kjer vem, da je lepo in čudovito, a transverzale bom povsem opustil.

Do danes niti eden transverzalec še ni prehodil vseh 130 transverzal v Jugoslaviji, pri tem ne upoštevam tistih treh v inozemstvu. Josip Korlaet (le-ta še vedno hodi po teh poteh) pa ne kritizira le ustvarjanja »novih« transverzal, ampak tudi ves ta nered ob njih. Kaj pa v Sloveniji? Poglejmo v »Večer«, dne 10. 3. 1983. V članku »Vodilo po gorah« beremo o Milanu Medenu. No, upam, da mi ne bo zameril, če ga imenujem za »prvega transverzalca« v Sloveniji. Je član PD »Maribor-Matica« in že več kot 25 let vodi planince po gorah. Poznajo ga ne samo planinci, pač pa vsi transverzalc. In še nekaj: njegova žena Vida, je z njim prehodila skoraj vse transverzale. Milan Meden je obhodil 108 transverzal, medtem gotovo že katero več, njegova žena Vida pa 105 transverzal in tako je »prva« transverzalka v Jugoslaviji — Vida Meden, ker mi ni znano, da bi še katera planinka obhodila več transverzal. »Družinska« transverzalka sta obhodila nekatere transverzale kar po večkrat. Naj naštejemo le nekatere najdaljše: Slovenska planinska transverzala — petkrat, TV transverzala — trikrat, Pot prijateljstva treh dežel, dvakrat, Planine Jugoslavije, dvakrat Nagrada planine, dvakrat, Po planinah BiH, zlata značka, dvakrat, Pomurska pot, dvakrat. Lahko trdim, da je največ transverzal v Jugoslaviji prehodil Milan Meden s svojo ženo Vido, le da jima ni šlo za to, da bi lovila še razne trimčke in druge mini transverzale, da bi postala »največja transverzalka« v Jugoslaviji. In tako je tudi prav. Prehodil je tudi nekatere druge poti, ki jih imamo navedene kot transverzale, npr. Borbenim putem Mostarskog bataljona, ker PD »Prenj« v pismu trde, da to ni transverzala.

Še to: Kaj meni tovariš Milan Meden o transverzalah? V »Večer«, dne 10. 3. 1983 pravi: ... »Sam verjetno ne bi prehodil toliko slovenskih gora, če ne bi bilo transverzal... če ne bi bilo transverzal, bi številna prizorišča dogajanj v naši zgodovini planinci obšli, morda jih celo nikoli ne bi obiskali.«

Osebnost pa mi je v pismu napisal: »... meni ni do tega, niti ne ženi, da bi bila prva v Sloveniji... upam, da se boš v svojem opisu izognil najinih imen... (če že mora biti, zadostuje član PD »Maribor-Matica«... nerad se hvalim s transverzalami, ker se je tudi nama (tudi ženi) ob poplavi »raznih« transverzal zdelo vse zelo »hečno«... prvo slovensko pot št. 1 sva z ženo prehodila v letu 1957 in je zame nekaj pomenila. Sedaj

pa vsak vrh velja, kar za več transverzal in nekateri nosijo poln nahrbtnik dnevnikov...« V časopisih smo objavili poziv vsem transverzalcem, da bi ugotovili, kdo je v Sloveniji prehodil največ transverzal. Ni bilo pravega odziva, kot da so tudi transverzalci nepismeni. Tako še zdaj ne vemo točno, kdo naj bi bil tretji transverzalec v Sloveniji. Inž. Branko Čeh iz Maribora je prehodil 55 transverzal. Ima pa verjetno neki drug rekord. Neko pot, verjetno čez Kozjak, je prehodil 135-krat. Pri seštevku transverzal pa upoštevam vsako transverzalo samo enkrat in to samo tiste, ki so navedene v pregledu.

Med transverzalci pa imamo razne rekorderje. Anton Cedilnik je pot E-6 prehodil ali pretekel v 4 in pol dneh. Normalno pa je za Ciglarjevo pot potrebnih kar 12—14 dni oz. 73—83 ur hoje. Tudi tistih rekorderjev, ki imajo »skromno« željo, da bi prehodili vse transverzale, je kar lepo število. Poznam nekatere: Božidar First, Zdenko Kristijan, Ivan Križmančič idr. Nekateri že kar prek 100 transverzal. Kdor bo prehodil vseh 130 transverzal, bo tedaj zaskrbljen ugotovil, da je transverzal že kar 150. Samo vprašanje časa je, ali bo prvi letalec na velikanki v Planici ali kje drugod prej skočil ali poletel 200 m ali pa bo prej 200 transverzal. Pogoji so približno kar enaki.

Poglejmo še, kako se slovenski transverzalci udeležujejo tekmovanja PD »Železničar-planinec-transverzalec«. Največ značk v tem tekmovanju so prejeli člani PD Zabukovica-Griže in to 36, od tega 24 tretje, 11 druge in 1 prve stopnje za 10, 20 oz. 30 prehojenih transverzal. Planinci PD Ljubljana-Matica so prejeli 21 značk (14—5—2), člani PD Maribor-Matica 19 značk (7—6—6) in PD Polzela 8 značk (3—3—2).

Ker smo že navedli mnenja »prvih« transverzalcem, pa navedimo še mnenja drugih (ne)merodajnih forumov. Seveda je pri teh mnenjih prvi na vrsti predsednik PZS tovariš Banovec. V »Teleksu« št. 8., dne 24. 2. 1983, je bil objavljen pogovor na vprašanje, zakaj je v Sloveniji kar okrog 40 transverzal. Ali je to znak slabe fantazije gorohodcev ali prav nasprotno, vešče povezovanje gorskih predelov in vrhov v krožne poti? Predsednik PZS je lepo pojasnil: »Mislim, da gre za oboje. Gotovo so v neki fazi človekovega planinskega razvoja, ko se mu hitro poveča zanimanje za gore, transverzale izredno pomembne. Imamo nekatere gorske predele, kamor skoraj nihče ne bi šel, če tam ne bi bilo transverzale, ker vrh ni ‚moderen‘. Mislim, da teh transverzal ni preveč. Skrbi pa nas, da nekatera planinska društva ne bodo mogla oskrbovati svojih poti.«

Kaj pa meni tovariš Franci Vesel, predsednik Komisije za pota in markacije pri PZS? Po naključju sva se srečala v prostorih PZS. Stekla je beseda o transverzalah. Tovariš Franci Vesel meni, da je transverzala samo Slovenska planinska transverzala št. 1, druge pa so bolj pešpoti. Za komisijo je bolj važno, kdo te poti vzdržuje in kako so vzdrževane. Tudi glede markacij je bil mišljenja, da je tega »farbanja« preveč in da naj bo vodnik tisti, ki transverzalca varno vodi po poti.

Samo negativno stališče komisije dokazuje tudi naslednje: V PV 1980—491 je bil objavljen članek »Beseda o veznih poteh«. Avtor članka je tovariš Ciril Zupanc, ki je tudi član komisije za pota pri PZS. V članku pisec navaja »...tudi številne druge vezne poti (poleg SPP) so več vsebinske (zemljepisno-planinske, delno zgodovinske, gospodarske, botanične...) in področje, po katerem so speljane, želijo predstaviti v več pogledih. Tako je tudi prav... In ker ni vse zlato, kar se sveti, tudi z veznimi potmi ni vedno vse v najboljšem redu in prav... načelo planinskega markiranja je, da ne bomo na gosto pobarvali naših gora in vrhov, ampak le toliko, da bodo potnika varno vodile po neznanem ali manj varnem terenu... Z nastajanjem veznih poti se je označevanje planinskih poti tu in tam oddaljilo od tega lepega načela. Vrsta drugačnih oblik markacij in dodatnih znakov ob Knafelčevi markaciji kviri estetske oblike naše planinske markacije. Komisija za pota zagovarja stališče, naj bodo vse vezne poti enako označene, posebno ali dodatno oznako vezne poti... pa naj bi uporabili le redko. Osnovno vodilo vsake poti pa naj bo priročen vodnik z dnevnikom, ne pa »barvanje« poti. V članku je nadalje omenjeno, naj bi bil vodnik transverzale na dostojni višini, v ponos društva in vsem planincem. Glede značk za prehojeno pot navaja avtor, da so nekatera društva prišla do njih po »bližnjici«, to je izdelane so cenene značke, ker so pač poceni...»

Komisija za pota, pa je pod št. 1 pripomnila pod črto: Sploh ni zaželeno, da imajo vezne poti svojo oznako... z nekaterimi vodniki (vodiči) z dnevnikom smo zadovoljni, drugi so pa spet površno sestavljeni in ne delajo časti društvu... Pod št. 5 na strani 492 je pod črto napisano: Komisija ne zagovarja nastajanje novih veznih poti, če zato ni posebne potrebe zaradi pomembnih smeri ali območja. Zahteva pa..., da društva svoje terenske odseke poti vzdržujejo in obnavljajo kar najbolj vestno, in to vsako leto.

K članku »Beseda o veznih poteh« bi omenil še eno zadevo. Namreč uporablja besedo: »Knafeljč«, »Knafeljčeve markacije«. Ko sem nekoč pisal ing. Božu Jordanu in omenil Knafeljčeve markacije, mi je takoj v odgovoru pripomnil, da je pravilno samo Knafelc, to je brez črke »j«. V nekaterih vodnikih, pravzaprav vodičih, sem celo zasledil spakedranko »Knefecove« markacije in še »transferzale«. Pa to niti ni bila tiskarska napaka, ker so se te spake večkrat ponavljale.

Znano mi je, da je IO PZS na predlog INDOK službe obravnaval problematiko (ne)veznih poti in sprejel sklep, naj komisija za pota pripravi predlog o nazivih transverzal, kaj je vezna pot ipd. Zdi se pa, da se o tem niso dogovorili za okroglo mizo. Prav tako je INDOK predlagal IO PZS in komisiji za pota, naj pripravijo predlog o poimenovanju transverzal, da je potrebno napraviti red, sklicati okroglo mizo in sploh določiti oz. ugotoviti, kakšno je uradno stališče PZS, če je to sploh dodelano.

Omenil bi samo (ne)uradno stališče »Komisije za pota«: 1. Komisija ne zagovarja nastajanje novih veznih poti, če... in 2... Sploh ni zaželeno, da imajo vezne poti svojo oznako... (PV 1980/491—492).

Predsednik komisije »PT« pri PD »Železničar«, Zagreb, Krešimir Ormanec pravi: Že 20 let se ukvarjam s transverzalami. Vsak ima svoje veselje in tudi v planinstvu ni mesta za take, ki svoja mnenja kujejo do nebes, drugih pa ne priznajo, in nam ne preostane drugega, kot da nekako registriramo-evidentiramo transverzale, brez kakršnega koli vpliva na ustanovitelje, ker tega ne zmorejo niti višji planinski forumi.

Vprašujem se, koliko časa bo »Komisija za pota« stala samo ob strani in poskušala obravnavati problem transverzal samo z različnimi priporočili in stališči. Zakaj se morajo ukvarjati s transverzalami samo neke druge komisije in posamezniki, če imamo zato pristojne organe?

No, pa pojdimo naprej. Že tako bo preveč zamere. Rešimo vprašanje, zakaj transverzale sploh ustanovljamo? Razlogov zato je nešteto. Naj jih navedem samo nekaj:

1. da slavimo razne obletnice (Maršala Tita, ZK, SKOJ, AVNOJ, vstaje jugoslovanskih narodov) in razne planinske jubileje,
2. da ohranjamo trajno in nepozabno spomine na slavne dni NOB in njene žrtve, na zgodovinske dogodke naše revolucije,
3. da vsadimo v mlade generacije spoštovanje revolucionarnih tradicij NOB,
4. da gojimo bratstvo in prijateljstvo med narodi socialistične Jugoslavije, kakor tudi mednarodno planinsko tovarištvo,
5. da propagiramo planinsko aktivnost in rekreacijo, da gojimo množičnost v planinstvu in družabno zблиževanje in tako sklepamo nova poznanstva in prijateljstva,
6. da odpremo pot do samotnih in težko pristopnih krajev in gora,
7. da se spomnimo zaslužnih planincev in se jim tudi tako zahvalimo,
8. da obiščemo hribovske prebivalce z željo, da bi vztrajali na svoji zemlji,
9. da se mladina in drugi občani usposabljaajo za SLO in TO s hojo po gorah in dolinah in spoznavajo kraje in ljudi,
10. da propagiramo turizem,
11. da razvijamo fotoamaterstvo,
12. da spoznavamo ne samo kraje in ljudi, ampak tudi njihovo življenje in običaje, da spoznavamo naravne lepote in znamenitosti gora in dolin.

Vse te stvari sem nabral iz vodnikov-vodičev. Seveda je teh razlogov za ustanavljanje transverzal še precej več.

V vodnikih so tudi razna priporočila, opozorila in nasveti ter prepovedi. Čeprav planinci vse to že poznajo, bi kljub temu omenil nekaj »problemov«. Prepovedi: za nekatere poti je določeno, da se smejo obhoditi samo v določeni smeri, ker so pač tako markirane ali celo delno samo v določeni smeri in delno v obe smeri. Tudi nekatere transverzale, npr. Ustanička v Srbiji, so »prepovedane« za običajne planinskih društev oziroma jim ne pripada značka, razen če to izjemoma odobri PS Srbije. V nekaterih gozdovih, predvsem v Bosni pa tudi drugod, so divje svinje in seveda tudi prašiči in celo medvedi. Ne obstaja kaka posebna nevarnost. Vsaj doslej ni bilo slišati o kakem napadu. Priporočajo pa potovanje v skupinah. Samohodstvo odsvetujejo. Volkovi se pojavljajo samo pozimi. Glede kač — nevarnost ni nič večja, kot pri nas v Sloveniji. Priporočajo, naj imajo planinci v ročni apoteki serum proti kačjim pikom in da naj hodijo v visokih čevljih in dolgih hlačah. Glede seruma pa mislim, da je bolje upoštevati navodila v PV 1973/463, kjer priporoča nabavo kompleta proti kačjim pikom iz uvoza. Seveda pa je vprašljivo, če je ta komplet pri nas mogoče nabaviti. Vsekakor je treba biti previden pri hoji po skalnatih terenih in visoki travi. Poznati je treba tudi navodila prve pomoči. Samo nekateri vodniki ta navodila vsebujejo. Ko sem bil leta 1983 okrog 50 dni v planinah Bosne in Hercegovine na pohodu »Bratstvo i jedinstvo«, smo naleteli v vseh teh dneh samo na tri kače. Ko pa sem istega leta jeseni hodil po grebenih Košute v Karavankah, sem samo v enem dnevu naletel na dve kači.

Velike skupine planincev niso zaželene, ker zavetišča niso prostorna.

Za dokaz so poleg žigov predvidene tudi osebne fotografije pred KT. V teh primerih pa mora fotografija prikazovati tudi določen odsek KT. Skupinske fotografije so sicer dovoljene, vendar sme biti na fotografiji največ 5 do 6 oseb. Seveda pa je vprašanje, kako fotografirati v močni megli, mraku, sneženju? Samohodci morajo seveda imeti aparat s samosprožilcem.

Poleg dokazov za prehojeno transverzalo z žigi ali fotografijami je večkrat predpisano, da je treba navesti datum in podpis oskrbnika oz. izdajatelja žiga in še vpis v kon-

trolne knjige. Včasih zadostujejo tudi priče, potrdilo PD, žig najbližje pošte, opis poti, KT, vrha, videza naravne znamenitosti, spomenika, zgradb ipd. Pri skupinskih pohodih potrdi obhod transverzale organizator, navadno z enim ali več različnimi žigi. Ne priznajo pa žigov, ki so odtisnjeni na papir in so naknadno nalepljeni v dnevnik na ustrezno mesto. Reklamacije o manjkajočem žigu upoštevajo v roku 15 dni od trenutka, ko je ta pomanjkljivost ugotovljena.

Kdor bo hodil po transverzalah po SR Hrvatski, naj si nabavi planinsko turistični vodnik dr. Željka Poljaka »Planine Hrvatske«. Za obisk transverzal po Bosni in Hercegovini pa rabi za pripomoček že precej zastareli »Transverzalni vodič po planinama Bosne i Hercegovine« Mehmeda Šehića (l. 1975). V vsakem dnevniku-vodniku so preproste skice poti, le redki imajo priložene planinske karte. Večkrat pa je navedeno, za katere sekcije je treba nabaviti planinske karte. V dnevnikih in vodnikih so osnovni podatki, vendar ne v vseh, zlasti ne glede oskrbe s pitno vodo in živili, o možnostih prenočevanja, »hodogrami«, o vremenu ter o nevarnostih in drugih značilnostih transverzal. So pa nekateri vodniki-dnevnikarji res zelo siromašni in površni, za nekatere transverzale pa jih sploh ni.

Veliko dnevnikov-vodnikov, izdanih za transverzale v Bosni in Hercegovini, nekaj pa tudi v drugih republikah, so kot brošure z opisi dogodkov iz NOB, z raznimi domoljubnimi pesmimi, opisi domačih krajev idr.

Pa ugotovimo, vsaj približno, koliko je vseh KT — kontrolnih točk glede na to, da imamo 1. 1. 1984 že 133 transverzal. Tabela bi bila nekako takale:

Zveza, republike, pokrajini	Kontrolne točke		Skupno
	obvezne	neobvezne	
SFR Jugoslavija	—	—	115 000 m višine
SR Slovenija	973	45	1 018
SR Hrvatska	414	29	443
SR BiH	565	4	569
SR Srbija	142	—	142
SR Makedonija	10	—	10
SR Črna gora	47	—	47
SAP Vojvodina	46	—	46
SAP Kosovo	33	—	33
Skupno I	2230	78	2 308 + 115 000 m višine
Italija (Furlanija-Juljska Krajina)	51	—	51
Avstrija (Koroška)	10	—	10
Skupno II	61	—	61
Skupno I in II	2291	78	2 369 + 115 000 m višine

Toliko naj bi bilo obveznih, neobveznih, glavnih, stranskih, kontrolnih in vmesnih točk. Pa še to ni točno, ker imajo nekatere transverzale več smeri, kot npr. Vrhnika—Triglav, delno Riječka transverzala, pa tudi Slovenska transverzala št. 1 in še nekaj drugih. No, poleg teh kar številnih KT pa je treba obhoditi še toliko vrhov, KT, da dosežemo 100 000 m višine za planince (Nagrada planine) in še 15 000 m višine vrhov in domov enako za planince (Što više u prirodu).

Naj omenim še »komercialno« transverzalo. To je »Četiri godišnja doba na Kamenim Svatima«. Ustanovitelj je PD »Susedgrad«, Zagreb. Planinsko zavetišče v Kamenih Svatih je treba obiskati v vseh štirih letnih časih vsaj enkrat, to je spomladi, poleti, jesni in pozimi in naj bi bila to kar nekako najdaljša časovna transverzala, ali kar je že, ker moraš pač počakati skoraj vse leto, da jo obhodiš. Od najbližje točke, vasi Jablanovac, je 40 min. hoje, to je 4 × 40 je 160 min.: 2 uri 40 min.

No, tako smo ugotovili najdaljšo in obenem najkrajšo »potko«. Moramo pa priznati, da je namen društva dobronameren — privabiti čim več planincev v to, verjetno premalo obiskano zavetišče.

Omenil bi še, da sem sestavil tudi »Pregled spominskih pohodov«. Že v naprej naj zapišem, da ta pregled ni popoln in da ga bo pač potrebno dopolnjevati in popravljati. Za sestavo točnejšega pregleda mi je zmanjkalo časa, ker sem želel, da bi bila pregled transverzal in spominskih pohodov izdana hkrati. Sicer se pa z spominskimi pohodi

največ ukvarja Hinko Lebinger iz Litije, ki mi je tudi pomagal pri izvedbi te naloge. Menim, da sem odgovoril na vsa vprašanja, ki sem jih bil zastavil v PV 1980/125/128 v članku: Slovenske planinske vezne poti-transverzale. Odgovoril pa nisem na vprašanje: Koliko transverzalcev je prehodilo posamezne transverzale. Pa naj odgovorim lakonično, mislim tako, kot da nisem odgovoril: Vsako leto vedno več! Pa še res je! Zaključim pa naj takole: Namen tega članka je, naj bi naredili red in pa da bi se slovenski planinci seznanili s transverzalami in spominskimi pohodi in se odločili, ali naj gredo vsako leto le na Triglav ali pa naj bi obiskali katero od teh številnih transverzal.

DODATEK:

Od 1. 1. do 1. 7. 1984 so na novo odprli 9 transverzal. Od tega po 3 v SR Sloveniji, Hrvaški in Bosni in Hercegovini. Skupaj je torej že 142 transverzal.

Od novih veznih poti je najbolj zanimiva Slovenska geološka transverzala, ki je označena tudi v planinski karti Karavanke, 2. izdaja.

Transverzala je speljana od Jezerskega prek Pečovnika, Dolge njive, pod Košuto do Kofc, skozi Dolžanovo sotesko v Trzič in naprej skozi Podljubelj, prek Begunjsčice, Zelenice, pod Stolom, mimo Javorniškega rovta do Jesenic. Pot je markirana s Knafelčevimi markacijami in opremljena z rumenimi puščicami s prekrizanimi kladi. Pot ima 8 KT in 33 opazovalnih za minerale in fosile; obhoditi jo je mogoče v 4—5 dneh.

Vodnik in dnevnik je treba naročiti na naslov: Društvo prijateljev mineralov in fosilov Trzič, 64290 Trzič, Trg svobode 31. Pogoj za obhod je tudi članstvo v navedenem društvu. To je prva geološka transverzala v Sloveniji, Jugoslaviji in v Evropi! Pohodniki prejmejo društveno in transverzalno značko.

Zanimiva in ne zahtevna je tudi nova pot Po sledih partizanskih relejnih kurirjev NOV Gorenjske. Pot ima 40 KT: pohodnik prejme za vsakih 10 KT po eno značko. Dnevnik oziroma vodnik je treba naročiti pri Komisiji za relejne kurirje OO ZZB NOV ali pri Pododboru relejnih kurirjev Gorenjske, Ljubljana, Cigaletova 15.

Konec

VPLIV TELESNEGA NAPORA IN HOJE V GORE NA SRCE IN KRVNI OBTOK

DR. MATIJA HORVAT

Dandanes vemo o vplivu telesnega napora oziroma o vplivu hoje v gore več, kot smo vedeli pred desetletji in tisto, kar vemo, nam stvari kaže v drugačni luči, kot smo jih bili gledali nekdaj.

Izdatnejša razmišljanja in opazovanja izhajajo iz petdesetih let. V neki raziskavi o obolenjih voznikov in sprevodnikov v londonskem javnem prometu se je izkazalo, da bolj obolevajo telesno manj obremenjeni vozniki, kot sprevodniki, ki se morajo dosti več gibati. O tem je bilo veliko razprav, mnogi v izsledku niso videli zakonitosti, temveč zgolj igro naključja.

Danes vemo izredno mnogo predvsem po zaslugi športne medicine, ki se je posvetila tudi zdravemu človeku in ugotavljala vpliv telesne aktivnosti na njegovo telo.

Med ugotovitvami so najprej zanimive naslednje:

Zaradi športne dejavnosti, gibanja, naporov, se spremene mišice. Te se okrepe, boljje izrabijo hrano in kisik, ki ga porabijo za isto delo manj, kot bi ga poprej. Njihovo delo postane gospodarnейše.

Če v tej luči obravnavamo srce, opazimo naslednje: srce se poveča, mišična vlakna se odebele, poveča se minutni volumen (količina krvi, ki jo srce potisne v žile v eni minuti). V žilah je več krvi.

Zaradi boljšega izkoristka se zmanjša število utripov srca — frekvenca. Pri največji obremenitvi, ki jo zmoremo in prenašamo pri premagovanju naporov, število utripov ne more prekoračiti določene maksimalne frekvence ($f_{\max} = 220 - s$ (utripov/minuto). V enačbi pomeni s starost obravnavane osebe v letih. f_{\max} je tisto število utripov srca, ki ga pri obremenitvi ne moremo prekoračiti.

Za starejše osebe je ta vrednost okrog 160 oziroma 150, medtem ko pri otrocih lahko seže tudi čez 200.

1. Telesna aktivnost preprečuje bolezni srca in obtoka

Telesno aktivni ljudje ostanejo bolj zdravi. To naj bi bil povzetek številnih razprav in raziskav v minulih tridesetih letih. Opravili so okrog 80 raziskav o vplivu telesne dejavnosti na človeka; izsledki so pojasnili marsikaj in razjasnili vprašanja, ki so bila še pred desetimi leti dokaj nejasna. V marsičem so se mnenja poznavalcev zelo razhajala. Danes lahko mirno trdimo, da tek, telesni napor, živa dejavnost, izboljšajo življenjsko silo človeka. To se kaže tudi v tem, da se aktiven človek počasneje stara. Izstopajo izsledki ameriške študije (Rhode Island) s primerjavo tekačev, ki so redno tekli in ljudi, ki niso bili športno aktivni. Ugotovili so, da je bilo med 100 000 tekači 13 mrtvih na leto, medtem, ko je med telesno neaktivnimi 100 000 osebami iste starostne kategorije bila smrtnost kar 23-krat večja, saj je bilo v enem letu mrtvih 295.

Spričo navedenega so se nekateri specialisti za srce in ožilje vpraševali, kaj je tisto, kar preprečuje bolezni srca in krvnega obtoka. Je to redna telesna dejavnost? Sta to hoja in tek, je to samo povečana telesna zmogljivost? Ugotovljeno je, da zoper bolezen učinkuje le *oboje skupaj*, da torej samo redna vadba (dejavnost) ne zadošča. Potrebna je še povečana zmogljivost. Če delamo, tečemo, se gibljemo, *moramo* porabiti tudi neko najmanjšo energijo, če naj bo učinek zadosti izdaten!

Da bi dosegli in izpolnili ta pogoj, moramo pri telesni dejavnosti porabiti vsaj 31,4 J/min (7,5 cal/min).

Pomen tega podatka nam pojasni vrednosti za dve izjemni dejavnosti:

— za mirovanje v postelji 4,19 J/min (1 cal/min)

— in za tek z močnim znojenjem 41,87 J/min (10 cal/min)

Torej je za porabo 31,4 J/min (7,5 cal/min) potrebno že kar živahno in naporno telesno delo.

2. Manjša nevarnost infarkta zaradi povečane telesne dejavnosti

Zaradi infarkta umre v Sloveniji na leto okrog 1500 oseb, kar pomeni dvakrat več, kot je žrtev prometnih nesreč. Glede na vzroke, ki sodelujejo pri nastajanju te bolezni, velja upoštevati naslednje ugodne posledice redne vadbe, ki zmanjšujejo tveganje:

1. zmanjša se telesna teža,
2. zmanjša se količina škodljivih maščob,
3. poveča se količina tistih maščob, ki preprečujejo srčne bolezni (zaščitne maščobe),
4. zmanjša se možnost strjevanja krvi v ožilju,
5. zmanjša se krvni tlak.

Opazili so, da so žile oseb, ki se veliko gibljejo in jim telesni napor ni tuj, za 17 % bolj odprte, so večjega preseka, kot pri ljudeh, ki mirujejo.

Masaji, afriško ljudstvo, so zelo aktivni. Na dan prehodijo in pretečejo velike razdalje, hranijo se z mesom; v hrani je dosti maščob. To je hrana, ki iz zdravstvenih vidikov za srce in ožilje ni najprimernejša. Kljub temu Masaji ne obolevajo za boleznimi srca in krvnega obtoka. Premer njihovih žil je v povprečju dvakrat večji, kot je premer žil drugih ljudi.

Znan je primer umrlega ameriškega tekača, maratonca. Premer njegovih koronark je bil še pri starosti 72 let, trikrat večji, kot je to običajno.

3. Hoja v gore preprečuje nastanek srčnih bolezni

Trditev sama še ne zadošča; poznati in izpolniti moramo tudi pogoje, ki so potrebni, da bo obveljala. Kako se smemo in moramo obremenjevati, da bo prav, da nam napor ne bo škodoval?

Dolgoletna preučevanja, primerjave in razglabljanja so nekateri raziskovalci strnili v kriterij *pulzne točke*.

Gre za naslednje:

1. Izmerimo utrip v mirujočem, ležečem stanju (f_1)
2. Izmerimo utrip med obremenitvijo (odčitek v šestih sekundah na vratni arteriji množimo z 10); dobimo f_0
3. Izračunamo razliko med številom utripov:

$$df = f_0 - f_1 \text{ (utripov)}$$

$$\text{in kvadrat razlike: } df^2 = (f_0 - f_1)^2$$

4. Pulzne točke (PT) dobimo, če kvadrat razlike (df^2) množimo s časom trajanja obremenitve (T), izraženim v urah:

$$PT = df^2 \cdot T \text{ (točk)}$$

Izoblikovalo se je priročno pravilo, naj bi tisti, ki se želi z gibanjem in opravljanjem telesnega napora zavarovati pred obolenjem srca in ožilja, na teden s telesno dejavnostjo pridobil vsaj 4000 pulznih točk.

Poglejmo nekaj zgledov.

Denimo, da smo si v ležečem stanju izmerili utrip $f_1 = 50$ v minuti, med tekom na stezi pa $f_0 = 140/\text{min}$. Razlika znaša: $df = 140 - 50 = 90$ in kvadrat 8100.

Če tečemo eno uro, smo s tekom pridobili 8.100 PT. Isto bi dosegli s štirimi teki po 15 minut, ki jih opravimo vsak drugi dan.

Če bi ljudje vsak dan prehodili v hitri hoji 1,6 km, bi si bolj podaljšali življenje, kot če bi človeštvu uspelo odpraviti smrt zaradi raka.

Vedeti pa velja še tole: redno delo samo nas pred obolenjem ne zavaruje. Zavarujemo se zgolj s fizično zmogljivostjo, dejavnostjo, pri kateri znaša utrip vsaj 100/min. Delo na vrtu, pri gradnji hiše, delo pri gospodinjstvu nimajo tega učinka!

4. Bolezni srca in ožilja in hoja v gore

Ogledali si bomo štiri poglavitne vrste prizadetosti.

a) Hoja v gore, infarkt in angina pectoris

Ljudje, ki vedo, da imajo katero od teh bolezni, naj ne hodijo v gore oziroma naj ne opravljajo težjih del, če se poprej ne posvetujejo z zdravnikom, ki bo ugotovil, kakšna je njihova zmogljivost ter srčna frekvenca (utrip), pri kateri se pojavijo znaki pomanjkanja kisika v srcu.

Zdravnik bo pacienta pregledal z energometrom ob hkratni kontroli z EKG in upošteval druge varnostne ukrepe.

Ko se bolnika loti sapa, če začuti bolečine ali če EKG pokaže bolezenske spremembe, je dosežena maksimalna frekvenca (f_m). Takrat je preizkus treba prekiniti, saj bi bila daljša obremenitev življenjsko nevarna. Isto velja tudi za hojo v gore, tek ali za podobne druge obremenitve.

Še dopustna je hoja, tek, vzpenjanje v hrib, pri kateri se število utripov poveča do določene nižje, še varne frekvence utripa (f_v), ko zdravje še ni ogroženo. Izkušnje povedo, da je to mogoče izračunati, če maksimalno frekvenco pomnožimo z 0,8.

Torej:

$$f_v = 0,8 \cdot f_m \text{ (utripov)}$$

Seveda so to le priporočila, ne fizikalni zakoni. Bolnik pa vendarle ve sam, koliko si lahko privoščiti in kdaj naj odneha, da ne bo škode. V okviru navedenih omejitev si bo lahko privoščil hojo v gore, za vsak primer pa bo imel s seboj tudi tablete nitroglicerina in lasix. Če se ga loti bolečina, vzame po zdravnikovih navodilih tabletko nitroglicerina in morda še eno, če prva ni zalegla. Če bi imel težko sapo, bo vzel lasix, ki odvaja vodo, in tako razbremenjuje ožilje.

2. Hoja v gore in boleznj zaklop

Marsikateri bolnik nima težav, ali zanje ne ve, dokler jih ne odkrije zdravnik povsem po naključju, na primer pri rutinskem pregledu. Težave so lahko različne, začenši s težkim dihanjem pa do popolne nezmožnosti gibanja in podobno.

Preventivno velja isto, kot smo že rekli za infarkt in angino pectoris. Bolnik mora k zdravniku, ko le-ta ugotovi zmožnost prizadetega in stanje bolezni, z drugo besedo, kaj si prizadeži še lahko privoščiti brez nevarnosti. Sitnosti se posebno pogosto pojavijo v vročem in soparnem vremenu.

Bolnik s prizadeto aortno zaklopko hitro izgubi zavest. Če je v okvari mitralna zaklopka, sledi pljučni edem s hropenjem in dušenjem.

Bolniku, ki hrope in težko diha, pomaga sedeča lega, damo mu tableto nitroglicerina in lasix. Hoja ni dopustna, največkrat prizadeti tudi ni zmožen hoditi ali pa mu hoja dela hude težave. Takega bolnika je treba prenesti v zdravniško oskrbo. Helikopter je najprimernejše pomagalo, čeprav ob hujši okvari lahko nastopi smrt najkasneje v četrto ure. Spričo tega naj ljudje, ki vedo, da imajo hude okvare zaklopk, raje ne hodijo na zahtevnejše ture. To ne pomeni, da naj bi se sploh ne gibali. Mirovanje njihovo zdravje le še poslabša.

3. Hoja v gore in motnje v ritmu srčnega utripa

Za motnje v ritmu srčnega utripa ni nekega splošno veljavnega pravila; ni jih lahko predvideti.

Ob nenadnem napadu je mogoče z masiranjem vratnih arterij — s pritiskom levo in desno v predelu jabolka — ustaviti nadlego. Vendar je treba potem tudi takoj poiskati zdravstveno pomoč.

4. Hoja v gore in visok krvni pritisk

Ljudi, ki jim nagaja previsok krvni pritisk, je mnogo; tudi stopnja zvišanja krvnega pritiska je kaj različna. Nevarno postane, če pretiravamo, stopnja ogroženosti pa je zelo odvisna od pritiska.

Togih pravil ni, nekritično obnašanje je za nekoga smrtno, medtem ko drugega zaradi pritiska po nemarnem odvrčamo od hoje v gore.

Za orientacijo naj povemo, kateri dve vrednosti štejemo za kritični. Tako velja 115 kot kritična spodnja vrednost in 180 kot kritična zgornja vrednost krvnega pritiska.

Hkrati naj število utripov ne preseže 120 v minuti.

Za bolnike te vrste je zelo kočljivo dvigovanje bremen.* Že 20 kg lahko povzroči nenadno hudo povečanje pritiska in s tem srčno ali možgansko kap. Nevaren utegne biti tudi kašelj ali napanjanje pri stolici.

Ne smemo prezreti, da je tudi premagovanje strmine dviganje bremena in da težka oprema nevarnost še poveča.

* Z dviganjem bremen lahko primerjamo plezanje v steni, v strmem brezpotju in tudi vzpon po strmih in nadelanih ter zavarovanih poteh, kakršne so na primer italijanske »vie ferrate« ali pa pri nas Kopiščarjeva pot skozi Okno na Prisojnik, Hanzova pot na Prisojnik in še vrsta drugih (op. P. Š.).

NESREČE V SNEŽNIH PLAZOVIH V SEZONI 1983 / 1984

PAVLE ŠEGULA

V sezoni 1983/84 je bilo nesreč v plazovih veliko. Na zasedanju podkomisije za plazove IKAR smo zbrali podatke držav članic, ni pa podatkov o nesrečah v Aziji, Južni Ameriki, Novi Zelandiji in od drugod. Vemo, da je tako bilo v Himalaji, saj je večina smrtnih žrtev v tem predelu posledica lednih in snežnih plazov, pri čemer vsa naša prizadevanja prav nič ne pomagajo, da bi se število žrtev zmanjšalo. Kaže, da je prav v Himalaji to še posebno težko doseči. Že naravni pogoji sami so taki, da v visokih himalajskih gorah nastajajo plazovi nenavadno orjaških razmer in da so tudi tisti v običajnih razsežnostih zelo številčni in — za naše predstave — veliki in uničevalni.

Svoj delež prispeva še dvoje dejstev:

1. Veliko himalajskih vrhov so odprave že osvojile, kar jim je sprva uspevalo predvsem po najlažjih in najmanj nevarnih smereh. Dandanes ostajajo nedotaknjene le še najbolj nevarne smeri. Objektivno torej ni pričakovati, da bi bera smrti upadla, če se alpinisti ne odpovedo svojim ciljem, kar pa se najbrž ne bo zgodilo.

2. Tudi v Himalaji se že uveljavlja alpski slog plezanja. Prideš, vidiš, oceniš in se lotiš naloge. Temu pogosto sledi uspeh, včasih pa so posledice tudi tragične, ker ima taka odprava praviloma šibko zaledje, malo moštva, malo hrane in šerp ter je skoraj prisiljena, da deluje naglo, ne glede na vremenske okoliščine. Seveda ob vsem tem spet pridejo do veljave tudi plazovi. Zanimivi so vsakovrstni »recepti«, ko nekateri najbolj ostrí terjajo prepoved vzponov; to utemeljujejo predvsem s tem, da je med žrtvami približno $\frac{2}{3}$ šerp. Ti pa ne plezajo prostovoljno, temveč zaradi zaslужka.

Jasno je, da ta filozofija ne bo zmagala, ker je nesmiselna. Pomaga le več znanja, boljše razumevanje razmer in seveda — nekoliko več premišljenosti in manj tveganja. Vse to je možno doseči, potreben pa je čas, čeprav tudi vemo, da se nesrečam nikoli ne bo mogoče povsem izogniti.

Da je tako, kaže že tudi bilanca nesreč v »navadnih« gorah, kjer so v minuli zimi plazovi pobrali kar 169 ljudi. Podrobnosti kaže preglednica, iz nje bomo tudi povzeli zaključek o tem, kdo je najbolj izpostavljen nevarnosti plazov.

Država	Planinci		Smučarji		pri delu	na cesti	v zgradbah	na saneh	SKUPAJ MRTVIH	lavinskih psov
	s smučni	brez smuč	zunaj piste	na pisti						
Avstrija	25	—	5	—	—	6	5	—	41	201
Bolgarija	1	5	—	—	—	—	—	—	6	20
ČSSR	—	5	—	—	—	—	—	—	5	14
Francija	14	1	11	1	—	—	1	—	28	114
Italija z Južno Tirolsko	9	4	7	—	—	—	—	—	20	176
Jugoslavija	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
Kanada	—	—	—	—	—	—	—	4	4	38
Liechtenstein	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Norveška	—	—	—	—	—	—	—	—	—	110
Poljska	—	6	—	—	—	—	—	—	6	14
Švica	17	3	5	4	1	4	7	—	41	308
ZDA	3	4	1	—	4	—	—	—	12	45
ZR Nemčija	6	—	—	—	—	—	—	—	6	40
ZK (Anglija)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
SKUPAJ	75	28	29	5	5	10	13	4	169	1119
	44,4 ‰	16,6 ‰	17,2 ‰	2,9 ‰	2,9 ‰	5,9 ‰	7,8 ‰	2,3 ‰	100 ‰	—

Prevladujejo turni smučarji, torej planinci na smučeh, pa tudi planinskih hodcev ni malo, saj so zastopani skoraj enako številčno, kot tisti, ki s prezasedenih ali premalo mikavnih teptanih smučišč uhajajo na njihova deviška obrobja. Preglednica pa opozarja, da nevarnost preži tudi na cestah, na urejenih smučiščih, pa na tiste, ki zahajajo na bele strmine po delovnih dolžnostih, pa tudi na prebivalce same.

Letos se je med smrtnimi žrtvami znašlo tudi četvero sankacev, ki so se v gore namenili z motornimi sanmi. Če lahko verjamemo zastopnikom iz Kanade in ZDA, se obeta pristašem tega novega športa še dosti slabega, saj o plazovih vedo bore malo, podjetnost pa jih žene tja do 3000 m visoko v gore, kamor jih močni motorji lahko pone-sejo tudi po velikih strminah.

In kako je bilo pri nas?

Iz preglednice povzamemo, da smrtnih žrtev ni bilo, le en ponesrečenec si je nakopal hujše posledice in še danes — po prestani operaciji kolena — ni povsem ozdravel, oziroma ima težave pri hoji in delu.

Prizadeti	Zajeti	Posledice		Reševanje		
		mrtvi	poško-dovani	S	T	GRS
1. Planinci na smučeh	1	—	—	x	—	—
2. Planinci brez smuč	7	—	1	x	x	—
3. Smučarji izven pist	—	—	—	—	—	—
4. Smučarji na pistah	—	—	—	—	x	—
5. Delavci, v naselju	2	—	1	—	—	—
6. Na cestah, v prometu	—	—	—	—	—	—
7. V zgradbah	—	—	—	—	—	—
8. Na saneh	—	—	—	—	—	—
SKUPAJ	10	—	2	2	5	—

S — sam

T — pomoč tovarišev

GRS — Gorska reševalna služba

1. Plaz pod Travnikom, Tamar, 14. 1. 1984

Dan je bil zelo hladen, zjutraj delno oblačno. V ledenih slapovih so plezale naveze in ker so bile vse možnosti »že zasedene«, so se tisti, ki so prišli pozno, lahko zadovoljili samo z opazovanjem in fotografiranjem. B. B. si je hotel poiskati boljše razgled-

dišče in je zabredel v celec v grapi. Prišel je do zameta; sneg obremenitve ni zdržal, zdrsnil je po strmini kakih 10 do 20 m navzdol. B. B. je še utegnil posvariti tovariše, ko ga je plaz počasi odnesel, ne da bi si mogel pri tem kaj pomagati. Obtičal je v vrhni plasti plazu, iz katerega je molele le zadnji rob čelade. Pomagati si ni mogel, bil je negiben; sam bi se iz plazu ne mogel izkoptati. Pomagali so mu tovariši, ki jim je isti plaz odnesel nahrbtnik.

Slednjega so nato z združenimi močmi marljivo iskali, pri čemer pa so jih ves čas motili plaziči in plazovi, ki so prihajali iz Travnikove grape. Eden teh plazov je bil kar hiter in velik, zato so se odločili, da prenehajo iskati in so se raje umaknili na varno. Dogodek kaže, da alpinisti podcenjujejo nevarnost, četudi jih narava opominja z osipi in plaziči. Marsikdaj prav to zavaja k misli, da ne bo »kaj hujšega«, namesto da bi sklepali, da lahko pride tudi večji plaz.

2. Plaz na Vršiču, 14. 1. 1984

Skupina dijakov iz Ljubljane z vodjem J. K. je nameravala opraviti vzpon na Mojstrovko. Sneg je bil v glavnem utrjen, ponekod pa rahel in slabo povezan s podlago. Tod se je udiralo do kolen.

Med vzpenjanjem se je skupina izogibala predelom z rahlim snegom in se gibala bolj pod steno. Ko so prišli do sedla, pa so se zaradi vedno hujšega vetra odločili za povratek. Tokrat niso tako pazili iz sneg. Hoteli so si skrajšati pot in so prečili pobočje. Pri tem so sprožili snežno kložo, ki se je utrgala kakih 15 m višje in zdrsnila vse do ceste, več sto metrov niže. Plaz je zajel tri člane skupine, J. K. in še dva dijaka. Slednja je nosil kar na površini, kjer sta se kmalu nepoškodovana ustavila in sploh nista bila zasuta. J. K., ki je bil med sestopom na čelu skupine, je bil povsem zasut, medtem ko se preostalim štirim ni nič zgodilo.

Eden od dijakov je takoj pohitel v bližnjo Erjavčevo kočjo po pomoč, preostalih pet je nemudoma pričelo iskati. Klicali so pogrešanega, ki je klice slišal in se je tudi sam odzival. Bil je v ugodnem položaju, približno 20 cm pod površino, z obrazom navzgor. Imel je srečo, da so iščočji zaznali njegove klice* in so ga našli po kakih 15 minutah iskanja in ga osvobodili.

Članom skupine ni bilo znano dnevno opozorilo pred plazovi; prepričani so bili, da bodo kos razmeram, o snegu in plazovih pa niso vedeli nič takega, kar bi jih lahko varovalo pred nevarnostjo.

3. Plaz na mednarodni cesti pod Ljubeljem, 26. 2. 1984

Tega dne sta se utrgala drug za drugim dva plazova nad predorom, skozi katerega gre mednarodna cesta Ljubljana—Celovec. Del plazovine drugega plazu je pljusnil z roba na cesto in jo zasul le nekaj sekund po tistem, ko je z nje zapeljal v predor avtomobil s cariniki. Plazovina je segala 7 m visoko in je zaprla promet do naslednjega jutra.

GRS je plazovino presondirala, ker ni bilo znano, če plaz ni zasul kakega vozila, vendar na srečo žrtev in druge škode ni bilo.

4. Plaz pod Stolom, 26. 2. 1984

Letošnji pohod na Stol naj bi potekal zaradi varnostnih razlogov po planinah, saj zaradi neugodnih razmer ni kazalo usmeriti pohodnikov proti vrhu.

Izkazalo pa se je, da je lahko nevarna tudi ta tolažilna smer, na kar smo sicer že poprej večkrat opozarjali.

Zjutraj ob 2.30 je iz Valvasorjevega doma odšlo proti lovski koči pri Zabreški planini 6 oseb. Obnovili naj bi gaz ter poskrbeli za kontrolo. Spotoma so prečili več plazin ter končno še sami zašli v plaz.

Na čelu skupine je bil J. P. član GRS in vodnik lavinskega psa. Povedal je, da so med sneženjem gazili nov sneg do kolen. Okrog 3.30 je zaslišal zamolkel pok. Plaz! Zbežati ni bilo mogoče. Takoj nato ga je zasulo. Dobil je udarec na glavo in na desno roko. Plazovina ga je vlekla proti tlom.

V plazu mu je uspelo, da je desnico potegnil k obrazu in se malce osvobodil snega. Izpljunil je sneg. Kmalu se ga je pričela lotevati stiska zaradi pomanjkanja zraka, a nekako mu je uspelo, da je s konicami prstov suval proti površini. Tako so ga tovariši lahko opazili in osvobodili. Isti plaz je bolj ali manj zasul še D. M. in J. K. Prvi je

* Klicev zasutega iskajoči praviloma ne slišijo zaradi loma in odboja zvočnih valov v predelu snežne površine.

imel prosto samo roko, vendar mu je uspelo, da se je — kot tudi tovariš — sam rešil iz plazů.

Dogodek se je za J. P. končal srečno, a kljub temu slabo, saj čuti posledice še danes. Tega dne je prišlo s Stola še več plazov, zato so organizatorji pohod omejili na Valvasorjev dom, kar je bilo edino pravilno. Sploh kaže, da bi bilo pohod najbolje omejiti le na Valvasorjev dom.

5. Plaz na C postaji Kaninskih žičnic, 26. 2. 1984

Zdi se, da je bila snežna odeja 26. 2. 1984 kaj rahlo naložena. Tega dne so imeli težave tudi na — sicer nemalo izpostavljeni — C postaji Kaninskih žičnic. Med 22. in 23. 2. 1984 je padlo 60 cm snega, v noči na 26. 2. pa še 80 cm. Plaz iznad C postaje je zasul vhod ter potrgal del zaščitne stene ob straneh.

6. Osip s strehe zasul fantiča, 26. 2. 1984

Opoldne tega dne je hotel 5-letni J. D. nakrmiti sosedovega psa. Odšel je iz domače hiše, pri čemer ga je zasul osip s strehe. Obležal je z razširjenimi nogami in rokami, dobre pol metra pod snegom.

Ko so ga domači pogrešili, so opazili sledi, ki so se nehale pri kupu snega, okrog katerega je prizadevno brskal pes. Ko so še sosedje povedali, da fantka ni bilo in da je s strehe zgrmel sneg, so se lotili odkopavanja ter fantiča našli celega in zdravega.

7. Osip s strehe poškodoval kmeta, 29. 2. 1984

Petinšestdesetletni kmet S. F. na osamljenem Bukovskem vrhu pri Tolminu je, stoječ na lestvi, z dolgim drogom bezal sneg na strehi svoje kmetije. Sneg se je res zganil, vendar je hkrati zasul tudi S. F. samega ter ga pahnil ob lestvi navzdol. Na srečo mu je zaradi lestve v plazovini ostalo zadosti zraka ter je še živ dočakal pomoč. Na klice žene zasutega si je moral sosed najprej s traktorjem izkrciti gaz do ponesrečenca.

S. F. je utrpel hujše poškodbe in se je moral zdraviti v bolnišnici.

8. Plaz zasul postajo sedežnice Zelenica, 3. 4. 1984

Po zelo izdatnih padavinah (60 cm snega) je zgoraj zjutraj 3. 4. 1984 zgrmel plaz z vrhnjega platoja na Begunjščici ter deloma zasul in poškodoval srednjo postajo sedežnice. Vrtinci so vrgli iz ležišč vlečno vrv žičnice ter s tem začasno onemogočili promet.

9. Plaz pod Cmirom, 2. 6. 1984

Ob menjavi posadke opazovalcev na Kredarici se je J. G. odločil, da se v dolino spusti s smučmi. Ubral je najkrajšo pot, po znani smučki trasi pod Cmirom.

Bilo je nekaj novega snega, ki ga je že močno načenjalo junijsko sonce. Na največji strmini je s prečenjem prerezal snežno odejo in tako sprožil plaz, v katerega je zavozil ob naslednjem obratu.

Plaz je J. G. nosil kakih 10 m daleč. Smučiči se niso odpele. Na srečo to ni imelo hujših posledic, ostal je v plazovini, zasut do pasu, vendar so roke ostale proste, da se je lahko osvobodil. Plaz se je zadovoljil s smučarsko palico, J. G. pa je — brez poškodb — lahko srečno prismočal v dolino.

Imeli smo torej kar precej sreče, saj so tudi od drugod poročali, da so ponekod plazovi prodrli nenavadno globoko in daleč, ponekod vse do naseljenih vasi.

Dogodki nas vendarle spet opozarjajo, naj bomo previdni.

— Osipi s streh so pri nas pogosti; dosti je tudi takih, ki zasujejo ljudi, in zgodilo se je že, da so si vzeli tudi žrtev (Bohinj). Nesreče se dogajajo, ker lastniki ne zavarujejo streh zoper drsenje snega.

— Na Vršiču z bližnjo okolico je pozimi več nevarnih plazov. Pazljivost je potrebna že od Erike naprej, dostop ogroža tudi plaz Kamnitnica izpod Robičja, posebej nevaren pa je vršni predel.

— Komisije za varstvo pred plazovi pri občinskih skupščinah bodo v prihodnje morale še bolj paziti na ogrožene ceste, bodisi z namernim proženjem plazov, s pregradami ali zaporo ceste.

— Samohodci v visokogorju, bodisi peš bodisi na smučeh tvegajo vedno preveč.
— Organizacija množičnih pohodov v zimskih razmerah je skrajno tvegana. Zahteva poglobljeno analizo razmer in skrajno odgovornost do vseh, ki se zanašajo na varnostne ukrepe organizatorjev.
Sicer pa tudi bogata tuja praksa kaže, da majhna opozorila navadno ne zaležejo. Šele, ko narava pokaže vso svojo moč, ji človek prisluhne in se vpraša: »Kako, da tega nisem razumel in upošteval že poprej?« Seveda je tistikrat za marsikoga že prepozno.

DVE IZ LANSKEGA POLETJA – SKOZI VOJAŠKO SUKNJO

MILAN ROMIH

*Vsakdo ima svoje življenje.
Ampak to, kam nas bo popeljalo,
kaj nam bo dalo in kje bo obstalo,
to je odvisno od nas samih,
ki ga živimo in rojevamo.*

Najlepši dan

Suhoparno poletje se kaže povsod, kamorkoli se ozremo. Gruča otrok se nabira okoli majhne skrinje, polne sladoleda. Drobne peščice, v katerih stiskajo denar, stegujejo visoko proti prodajalcu in se neučakano tiščijo drug ob drugega, v strahu, da ostanejo brez njega. Večina ljudi se zadržuje v hladnih sencah kostanjev, ki mečejo svoje velikanske veje na vse strani. Žeja me in le z očmi lahko tešim to svojo žejo. Ljudje so lahkotno oblečeni, jaz pa gorim v svoji mestni obleki in vidim številne poglede, kako me pomilujejo. Kapa mora biti na glavi, dolgi rokavi zapeti, na ovratniku je lahko odpet le en gumb in živ bog ti ne more pomagati. Takšna so vajaška pravila in taka mora biti podoba vojaka. Prehodil sem že vso postajo, podolgem in počez, slonel na vseh kostanjih, pokadil skoraj celo škatlo cigaret, preklel vse mogoče vozne rede, vlaka pa še vedno ni. V meni pa se vse dviga, postajam vse bolj nestrpen in neučakan. Ura nikakor noče steči hitreje. Kdaj bom doma?

S težavo požiram grenke cmoke, ki jih porajajo spomini. Prebuja se stari obrazi in želje, ki so potonile v pozabo, zdaj pa so spet tu, pred mano, ki sem še ves zmeden, pred velikim pričakovanjem. Še vedno mi je znan občutek, ki ne bo hitro splahnel. Zazdelo se mi je, kot da sem stopil skozi velika, neznana vrata, ki ostanejo odprta, vendar poti do njih ne najdeš, vse, dokler ne pozabiš na tisto, kar je onkraj njih. Potem je lažje in navadiš se na nov svet.

Iz topega premišljanja me zdravi vlak. In ko sem na njem, ko se počasi premakne z glavnega kolodvora, resnično začutim, da se bližam domu.

Dnevi so izginjali drug za drugim. Bili so polni izživetih ur, dolgih noči in vseh mogočih norij. Klatil sem se povsod, bil sem prost in okoli mene je bil svet, ki sem ga poznal in mi je bil domač. Na vsakem koraku mi je vel čez obraz dolg nasmeh in vedel sem zakaj. Pa vendar so dnevi izginjali. Ostala sta le še dva — najkrajša in najlepša.

Slovo od domačih je bilo kratko, brez odvečnih besed in stiskov rok. Taka čustva nimajo časa in moči, da bi se pokazala v očeh ali besedah in takšno slovo je prijetnejše in bolj iskreno, kakor pa tisto, ki je polno solz in mokrih robcev. Še zadnjič jim pomaham, potem pa se izgubim v naslanjaču in podoba pokrajine, ki odteka mimo mene, je kot neka daljna, izgubljena dežela.

Poletna vročina počasi pojema v poznih urah popoldneva, ki sameva v praznih ulicah Ljubljane. Povsod se kaže odmev pravega poletja. Na postaji me čaka Sablja s svojo razpadajočo škodo. Če jo pogledaš, je res odvrtna, ko pa te popelje skozi dolino Vrat, po neskončno dolgi makadamski cesti, ki ji ni konca in si jo že nekajkrat prehodil s težkim bremenom na ramenih, tako da si se smilil samemu sebi, je pa takale škoda zlata vredna in si vesel, da jo imaš. Z vsako staro stvarjo je tako.

Mučiva se v trdem črnem snegu, ki še vedno leži v grapah v senčnih straneh velikih sten in vsa umazanija njihovega spomladanskega umivanja se ustavi v njem in mu odvzame sinjo barvo. Prelena sva, da bi poiskala kladivi nekje v nahrbtniku. Prav počasi nama gre in ker sva obuša v copate, si ne moreva narediti dobrih stopinj. Lezeva, praskava in stopava in zaupava trenju, ki ga je med snegom in copati bore malo. Noro početje. Pustiva si, da naju premaga trma, pozabiva na nevarnost, na zdravo pamet in rineva naprej brez kladiv. Če bi popustila zdaj, ko sva že skoraj na vrhu snežišča,

bi pokvarila vse, ponižala sebe in razbila sliko zadovoljstva. Takrat ne veš, da je trma le trenutna in te nikoli ne postavi na trdna tla. Traja tako dolgo, dokler ti strastjo početja odzema vse in pozabljaš na strah, nevarnost in ostali svet. Skupaj s strastjo mine tudi utvara in spet stojiš na trdnih tleh, osupel in preklinjajoč svojo lahkomišelnost in trdoglavost, vesel, da si jo poceni odnesel. Na vrhu snežišča se ustaviva, duškava v rdeče, odmrle prste, s katerimi sva grebla po zamrzlem snegu. Nazadnje jih potisneva globoko v žep, gledava proti steni in se reživa. Vsega tega ne bi počela, če bi na dnu snežišča pod nama zijal prepad, namesto melišča, v katerem bi se ustavila ob mo-bitnem zdrsu. Tako pa je bila trma močnejša od strahu in ga je premagala.

Na polici, ki se globoko zajeda v severno steno Travnika in jo ločuje od njenih manj strmih skal, leži razmetana vrh, kup opreme in pa midva, vsak na svoji strani z rokami pod glavo, in oba veva, da se je zamisel o današnji turi razblinila, kot se razblini neštevne stvari na svetu. Svet še stoji in midva sva še premlada in preveč veselja in ljubezni je v naju, da bi jo lahko zapustila vse te hribe in skale, v katerih pozabljaš, da obstaja ob njih še kaj drugega, morda lepšega, večjega. Hotela sva preplezati zajedo v Travniku, Šitah in Jalovcu, tri velike klasične smeri, in želja, da bi jih preplazala v enem dnevu, se je skrivala v meni že dolgo. Dolgo sem vedel zanjo samo jaz. Zamišljene prvenstvene smeri, kombinacije, zanimive prve ponovitve, spusti na smučeh se skrivajo v duši vsakega hribovca in so sila zanimive za vse ostale, ki jih prav tako skrivajo. Prehitro se najde kdo, ki vse skupaj spravi v lasten koš in pogovori v planinskih kočah in bivakih so med plezalci o teh rečeh hudo redki, če pa so in po naključju naletiš nanje, so kratki in tihi. Zadevajo samo najožji krog prijateljev.

Pripet na dva slaba klina visim nad globino. Sam, brez strahu in brez misli. Povsod je ena sama praznina, svetla, jasna in globoka. Podobna je le prozorni gladini brezna, ki te vleče vase s svojimi nevidnimi močmi in ti daje občutek, da boš kmalu postal del njega, z vsem svojim bitjem, brez upora, nekje v prostoru njegove neskončnosti, ki se v velikih vrtincih dviga in se neopazno dotika nas vseh, ki smo nad njo in ji pripadamo.

Vrv se je iztekla. V dolgem loku izginja za robom strmih plati. Vpeta je visoko nad mano in ko se izpnem iz obeh klinov, postane lok še večji. Poln sem miru in resnobe. Vse to izvira iz zatrtga strahu pred neznanim. Počutim se podobno, kot v gimnazijskih letih, kadar je ležala na mizi pred tablo odprta redovalnica, jaz pa sem imel v glavi bolj malo pojma o tistem, kar je zanimalo profesorje. Po 20 metrih sem pri prvem varovalnem klinu; drugi klin je nekaj metrov višje, med obema pa se boči majhen previs, ki je težak za »takratke«, jaz pa sem dolg in ga zlahka zmorem. Neprijeten občutek utesnjenosti je že zdavnaj izginil. Plezarija je težka. Gotovo je to najtežji in najbolj izpostavljen raztežaj v celotni smeri, ki spada med najlepše smeri pri nas. Na polico, kjer me varuje Sablja, splezam z desne namesto z leve strani. Dvakrat ga lepo prosim, da me »malo« potegne in zmanjša moje kilograme. V naslednjih dveh raztežajih, pojava in vriskava; plezarija je tako lepa. No, v tretjem si pojem samo jaz, Sablja pa izgovarja težke besede. Iz police, nad katero se bočijo rumeni, razdrapani previsi, ki odzemaajo nasmeh z vsakega obraza, zavije smer v desno, kjer se velika zajeda nadaljuje proti vrhu. Prečnica se začena z gladko žmulo, zaradi katere so nastale številne zgodbe. To mesto sta prva plezalca (Kilar in Levstik) preplezala z živo lestvijo, tako da je prvi s pomočjo »štuporame« stopil na glavo drugega. Zdaj po 30 letih pa je tu kamnita lestev. Previdno jo uporabim in splezam preko znamenitega, opevanega mesta. Sablji, ki je manjši kot jaz, pa tudi bolj nezadovoljen je, se zdi kup kamenja premajhen in ga začne popravljati, vse dokler se mu vse skupaj ne podre in zgrmi z velikim truščem v dolino. Tako je še lep čas odmevalo in smrdelo po žveplu. Sablič posedal in jezno puha cigaretni dim. Zaman ga poskuša preplezati brez kamenja, ki leži razbito nekje pod steno, globoko pod nama. Zdaj bi mu zadostoval tudi majhen kamenček, vendar je tako trmast, da ga noče poiskati. Predlagam mu, naj teh nekaj metrov izpusti in začne nad njimi. To je bilo tudi za starega prijatelja preveč. Res je splezal nekaj metrov desno od žmule, kjer je bilo še veliko težje. Na stojšču se še lep čas smejiva in dregava drug drugega med rebra, potem pa plezava naprej. Ob stiku z Aschenbrenerjevo smerjo se razveževa, pospravlja opremo in počasi splezava do roba stene.

Med poležavanjem v mehkih travah, ki ležijo kot zelene lehe med belim skalovjem južnega pobočja, nama ugasne še zadnje upanje, da bi se poskusila še v ostalih dveh smereh. To so bile najine zadnje besede, potem naju je premagal spanec. Nekaj dni kasneje naju sreča Čopek. Preplezal je vse tri smeri v enem dnevu. Ob srečanju sem ga vprašal, zakaj je takšnja »pentlja«, da krade tuje ideje. Zasmel se je na vse pretege in mi odvrnil, da sta šla z Bucikom tja samo »pogledat«. No, nad mojim predlogom, da bi lahko šel kdo pogledat v njegovo še nedokončano smer, ki jo »klofa« v Travniku, pa ni bil kdo ve kako navdušen.

Ozirava se proti grebenu Mojstrovk preko visin Travnika in Šit in ne veva, po kateri strani bi jo mahnila v dolino. Povsod se vije dolga pot, ki jemlje voljo in ti lahko zagreni dan, kot je danes. Odločiva se za pot, ki gre skozi Ozebnik. V dobrih treh urah sva v Tamarju. Sediva na udobnih lesenih klopcih pred bajto in žuliva pivo.

Vse lepo se nabira v meni. Vroče sonce se mi je zajedlo že globoko v kožo. Velike kaplje znoja počasi drsijo čez obraz in postajajo vse večje, dokler jih lastna teža ne potegne v globino, ali pa izginejo ob dotiku roke, ki gre lahko preko čela. Le še v sencah za velikimi skalami, ki delajo družbo tej samotni poti, po kateri hitim proti steni, so trave v lesketu jutranje rose, ki jim daje videz nenehnega prebujanja. Tako bo do poldneva, potem pa bo tudi tja posijalo sonce, senca bo prekrila steno, ki je sedaj vse bleščeča v svoji belini in nepojemljivo lepa.

Dani je nekaj metrov pred mano, polglasno si prepeva in s suho travo v ustih mežika soncu. Tako lepo je in midva imava čas, da vse to doživljava, premlevava in počasi spravljava vase, svobodno in pohotno, kot otroka, ki še ne vesta, da se tudi pred njima, nekje v daljavi, skozi svet vije dolga, prašna cesta, ki čaka na oba, da jo prehodita. Sama sva. Stena, ki se še vedno strmo dviga, čeprav je pod nama že precejšnja globina, je že zdavnaj v senci. Tudi Danijeva žalost je že izginila. Nekje na polovici smeri je izgubil nove copate; le pomahal jim je lahko v slovo, ko so zaplavali po zraku, za pasom pa mu je ostala pretrgana vezalka v tolažbo in za spomin. Moje mnenje je bilo, da se lahko to zgodi le njemu, ki komaj okuša slasti vojaškega življenja, nikakor pa ne meni, ki sem že star vojak in čez nekaj dni sploh ne bom več vojak. No, na vrhu pa je bilo malo drugače. Vojak gor ali dol, star ali mlad, ko sem se hotel preobuti, je za mojim pasom visel samo en copat ...

Po položnih plateh se bližava robu stene, ki je v poznih popoldanskih urah podoben rdečemu slapu, tako močno ga oblijejo sončni žarki. Zdaj pa skupaj z žarki počasi ugaša, kakor ugaša ljubezen, ki je brez prave topline.

Kmalu se bo zmračilo. Nebo postaja temnejše, počasi ga prekriva barva noči, ki neizbežno prihaja. Predolgo sva poležavala pod steno, se prepuščala čarobnemu dnevu in to naju zdaj preganja. Še sreča, da pozna smer in se ne zamujava v teh zadnjih metrih.

Udobno sediva v kamnitem grušču, ki se nabira tik za robom stene, varen pred njeno globino. Smer je za nama. Počasi pospravljava opremo, ki bi nama bila zdaj le v napoto. Prižgem si cigareto. Vseskozi sem jih imel s sabo, varno spravljene v najglobljem žepu. V navadi je, da se skoraj po vsaki turi, zlasti še po veliki in težki, spodobi, da potegneš nekaj dimov, pa naj bo to dim iz cigarete ali pa iz preproste lesene pipe. Oba enako zalezeta in nekaj resnice je prav gotovo v tem. Pri meni to pomeni le dim, mnogi pa tako opazujejo svoje kratke dneve, ki teko mimo njih, svoje najbližje, svoja najlepša leta in na koncu vsega stoje in čakajo tudi sami, ko se izgublajo v svojem času.

Daniju poravnam konec vrvi, ki se mu opleta okoli njegovih dolgih nog. Sam sem zaradi takega opletanja že večkrat padel; praske, ki sem jih pri tem dobil, so me izučile in sedaj poravnam vrv vedno prej, še preden je prepozno. Ko se zvališ po poti, ti ne pomaga več nobeno popravljanje in preklinjanje. Vesela sva, nasmejana in bogatejša, pa čeprav so najina grla suha, čeprav so najini lasje razkuštrani in preznojeni, tako da se kar lepijo v trde štrene, čeprav je koža odrgnjena, čeprav so roke in noge težke in željne počitka, ni v meni niti najmanjše slutnje, ki bi mi to veselje oporekala in mi kalila njegovo slast, kajti vesel sem, z vsem svojim telesom, z vsemi čustvi in željami, z vsemi hotenji, ki so me prignala v ta mogočen svet in mi ga dajejo, da ga spoznavam in v njem živim.

V mraku sestopiva v dolino. Brezskrbno opazujem medlo luč v dolini. Poln sem neke sile in moči, poln besed in želja, prijateljev, poln sem ljubezni in volje do življenja, poln ciljev in idej. V meni se razliva ena sama velika sreča, en sam velik klic hrepenenja, ostati tukaj med gorami, med mogočnimi sencami vrhov in prepadov. Tak stopam proti bajti, iz katere se že slišijo znani glasovi, pri tem pa ne mislim na jutri, saj bom tak, kot sem danes. Sploh pa mora najprej miniti ta dan, katerega noč je še pred mano ...

UTRINKI IZPOD HIMALAJE

KRISTIJAN JEZERNIK

Iz letala je bil čudovit razgled na monsumske oblake v predgorju Himalaje. Ko smo se spustili nižje in predrli meglene zavese, smo bili manj navdušeni. Deževalo je tako močno, da so se še popularne pijavke skrile na kopno in so se žabe utapljale. Čez čas so nam uslužbenci katmandujskega letališča uspeli pripeljati »pripomoček« za prevoz potnikov do letališke stavbe. Z zadovoljstvom smo ugotavljali, da je monsumski dež celo prijetno topel.

Letališka stavba je seveda poglavje zase. Takšna je, kot so povsod na svetu, pa vendar nekaj posebnega. Sedel sem na leseni klopi ob steni v čakalnici in se čudil, od kot na betonskih tleh toliko vode. Šele čez čas sem opazil, da vedno hitreje vre izpod stropa in skozi okna ter se po stenah, lestenicah in lučeh zliva na tla. Polkrožno oblikovani leseni stoli so bili večinoma podobni z vodo napolnjenim posodam. Sedel sem na »otoku« — na suhem stolu med poplavljenimi. Z desne dež, z leve curki, po tleh voda in nad glavo smiljivo pretakanje s stropa na tla. Ko tako čakam, da opravim carinske formalnosti, prisede ženska s širokim klobukom, belo obleko in vitko postavo. Vase zaverovana in z nenavadno pisanimi ličili, ki so »krasili« njen obraz, je pritegnila marsikateri pogled. Potem pa je počilo, kot bi izbili sodu dno. S stropa se je vlilo, ravno na njo. Bil je kaj smešen prizor. Klobuk s širokimi kraji se je povetil, raznobarvna ličila na oblazu so se zlila v mavrične pramene in slišali smo krik: »O, God, help me!«.

Pa je resnično v Nepalju potrebno velikokrat klicati na pomoč bogove, o čemer smo se lahko večkrat prepričali na naši poti po deželi tisočerih bogov. Naj dodam še to, da so se uslužbenci na letališču močno čudili, čemu tak hrup okrog povsem vsakdanjih in nepomembnih reči. Mogoče so imeli prav!

V Katmanduju je seveda veliko tujcev z vseh koncev sveta. Domačini, ki brez težav ločujejo tuje obraze na svojih ulicah, te pogosto ustavljajo z vprašanjem: »Oprostite, od kod prihajate?« Navadno zadostuje pojasnilo: »Iz Evrope.« S tem so zadovoljni, njihov prijazni nasmeh je zahvala za vaš odgovor. Eno takih srečanj pa mi bo vendar ostalo dolgo v spominu.

Mož urejene zunanosti me ustavi s klasičnim vprašanjem: »Od kod prihajam?« Kot ponavadi povem, da iz Evrope. Vendar mu odgovor ni zadostoval. Hotel je še dodatno pojasnilo. »Povejte mi iz katerega dela Evrope?«, je izstrelil kot iz topa. »Z južnega,« vztrajam z odgovorom. In on ponovno s prijaznim in nevsiljivim: »Iz katere dežele, gospod? Povejte mi, kako se imenuje vaša dežela?« Pa mu povem: »Iz Jugoslavije sem.« Takrat pa je udarilo, kot bi me s kolom po glavi. »Oprostite, ali je ta dežela daleč od Amerike? In še: »Ali Združene države mejijo na vašo državo?« Seveda sem mu pojasnil: »Ne, med nami je Atlantik.«

Sedaj sem vedel, da je bila v njegovih vprašanjih prisotna le radovednost in neka posebna vrsta vljudnosti, ki jo čutite v teh ljudeh. O znanju zemljepisja ni bilo seveda ne duha ne sluha.

Ko sem po treh dneh hoje iz Dumre proti notranosti v neki odmaknjeni vasi srečal človeka, ki se je na podoben način zanimal za mojo domovino, sem mu, da ne bi ponavljal vse zgodbe, pojasnil tisto o Atlantskem oceanu. Pa se je od srca nasmejal in na moje veliko presenečenje dodal, da ve, kje je Ljubljana. V tem mestu je študiral strojništvo njegov brat, ki sedaj služi kruh v Pakistanu. Dolgo sva se smejala in potem ni in ni hotelo biti konca pogovora pozno v noč.

V večini primerov potujete po deželi s šerpami in nosači. Čeprav mnogi govorijo dovolj razumljivo angleščino, jih še več te večšine seveda ne obvlada. Bolje rečeno, govorijo neke vrste tibetansko angleščino. Ta sestoji iz nekaj angleških besed, vse ostalo pa je kar njihova originalna tibetansčina ali kakšen izmed mnogih nepalskih jezikov. Tako se vam lahko zgodi v mučnem in dolgotrajnem pogovoru s Šerpami, ko ste že povsem prepričani, da ste sogovorniku dopovedali, kar ste hoteli, tudi kaj podobnega. V neki vasi sem želel fotografirati domačinko. Bila je zanimiva ženska z mnogoštevilnimi uhanj v obeh ušesih. Poprosil sem našega Šerpo Tendija, da bi domačinko pripravil do tega, da bi pozirala. Trdno mi je zagotavljal, da me razume. »O, kay!«, so bile njegove pogoste besede. Odločno je nameril svoj korak proti ženski, se med potjo ustavil, iz žepa pa je potegnil glavnik ter se skrbno počesal. Zagledal se je v kos zrcala, ki ga je imel vedno s sabo, se še malo popravil in stopil v pozersko držo za hišni vogal. Šlo mi je na smeh, komaj sem se zadrževal. Kaj sem hotel, kot da sem fanta ovekovečil. Potem sem stopil do ženske in jo poprosil, da sem jo lahko fotografiral. Po premisleku sem ugotovil, da je Tendi morda le, seveda nehote, napravil plodna tla. S svojim poziranjem je »omehčal« domačinko — ji dal dober vzgled.

Šerpovska angleščina je poseben jezik. Pozna nekaj standardnih besed, s katerimi začuda uspejo povedati vse. Je pa tudi res, da so Šerpe nadarjeni ljudje, bistri in se tujih jezikov izredno hitro učijo. Če ne poznajo besed, si jih preprosto izmislijo, ali pa uporabijo sorodne izraze, kar je večkrat lahko še manj razumljivo ali pa celo komično. Tako sva nekega dne z že omenjenim Tendijem korakala skozi pragozd in na neki jasi zagledala cel trop opic. Tendi, ki jih je prvi zagledal, je začel kričati ne vem ali v strahu ali zaradi navdušenja: »So many people there. Stil one people there. See, see, people...«* Kazal je z drevesa na drevo in med grme. Jaz pa sem med goščavo iskal domorodce. Žal, zaman! Kot sem spoznal, ni poznal besede za opico »monkey«. Uporabil je kar

* Koliko ljudi je tam. Še en človek je tam. Glej, glej ljudje...

izraz za njihovega bližnjega sorodnika, človeka — »people«. Duhovita in kar nekam domača primerjava. Res pa je tudi, da ponekod domačini za opice uporabljajo kar besedo človek. Se en dokaz našega skupnega sorodstva!

Pa še nekaj »živalskih«.

Popotoval sem po notranjosti lepe dežele in videl zares zanimive reči, lepe, manj lepe, grde, boleče, žalostne pa tudi zabavne, smešne. Zadnje so mi najbolj pri srcu.

V Nepalju se nikar ne bojte mnogih psov, ki jih srečujete med potjo. Ne, to ni Gorenjska, pa tudi psi niso gorenjski. Ne grizejo. V večini so lačni, strašno jim je vroče, če so v dolinah, ali jih peklensko zebe, če so pod gorami. Skratka psi iz lenobe, podhranjenosti, vročine, zaradi mraza ali česa drugega niti ne lajajo, kaj šele grizejo, ko vas imajo čast občudovati v svoji bližini.

V Nepalju je veliko žuželk, predvsem uši. Te gojijo skoraj vsi domačini. Trebljenje uši med prostim časom nadomešča gledanje televizije ali poslušanje radijskega sporeda. Skupinsko obiranje uši je tam zgodovinsko pogojeno — tradicija, folklor, če hočete. Tega ne počno samo ljudje med seboj (stari, mladi, otroci, ženske, moški, zaljubljeni, sovražniki in med njimi vse verjetne kombinacije), na poseben način tudi psi med seboj, pa opice, pa ljudje s psi in opicami... Posebno rade to počno v družinskih klanih opice, ki na cestah, v svetiščih ali pod krošnjami dreves, dajejo vzgled ali delajo konkurenco domačinom.

V Nepalju boste srečali mnogo bivolov. Teh se izogibajte, kajti ti so resnično nevarni, na ozkih poteh kaj neokretni in pri srečanju z vami nepopustljivi izsiljevalci prednosti. Če vas počijo z vso težo, vas lahko šerpe in nosači samo še po koščkih znosijo v dolino. Torej pozor! Za razliko od prej omenjenih pripadnikov živalskega cesarstva v Nepalju ti ne napadajo kot nepalski psi ali bolhe, temveč kot bivoli, naravnost in učinkovito.

Ja, pa pijavke. Ne pozabite nanje. Ah, pa saj tudi ne morete, ker one ne pozabijo na vas. Silno so vztrajne. Gotovo vas uspešno in množično obiščejo, ko potujete skozi njihovo domovje. Ne pustite se motiti in v njihovi družbi mirno nadaljujte svojo pot. Če se povrnemo v naši pripovedi nekoliko nazaj, lahko ugotovimo, da niso samo psi tisti, ki se jim v Nepalju ne godi kaj prida, med domačini »zvermi« tudi kokoši in petelini niso na boljšem. Povem vam, da srečate v dolinah nad 3500 metri nadmorske višine po vaseh posebne lesene priprave, še najbolj podobne mini skakalnicam. Dolgo smo ugibali komu so namenjene, potem pa smo nekoč le imeli srečo in spoznali skrivni namen teh čudnih pripomočkov. V višinah 3500 metrov nad morjem se pojavljajo že simptomi višinske bolezni, ki se kaže tako pri ljudeh kot pri živalih. Ubogi petelini, ki so v Nepalju nekakšna mini izvedba naših (verjetno vpliv višin) se ne morejo spraviti na kokoši, da opravijo svoje biološko poslanstvo, saj so slednje precej višje. Da domačini ne bi ostali brez kurjega potomstva v tistih nadmorskih višinah, so bili seveda prisiljeni izumiti omenjeno »mini skakalnico«, ki omogoča združitev kurje pasme.

Pojmi o tem, kaj je lepo, so kaj različni. Na poti proti Chameju sem naletel na ženo, ki se mi je pridružila pri hoji. Bila je iz plemena Četrijev in čez čas se je pridružila naši skupini in se vso pot prijazno smejala. Ko smo počivali pod velikim pipalom, pa so je le izdala, kaj ji leži na duši. Želela si je konec prusika, vrvice, ki jo je s seboj nosila ena izmed naših popotnic. Res je bila vrv lepo pisana, pa vendar nam ni bilo razumljivo, zakaj si želi samo približno polmeterski kos. Za nošnje na glavi bi bila vrv vendar prekratka. Kolegica je odrezala košček vrvi ter ji ga dala. Oči žene so se zasvetile. Zahvaljevala se je. Vrv je zvezala, nekako spleta in jo obesila okrog vratu. Ves ostali blišč na njenem vratu, pisan, plemenit in ročno izdelan, je romal v culo. Odhitela je k svojim kolegicam in ponosno kazala na novo pridobitev — ogrlico. Razmišljal sem, kako malo je potrebno, da te ljudi neizmerno osrečite.

Ja, katastrofa je bila šele potem, ko so vse njene kolegice hotele tako vrv. Zmanjkalo bi nam prusika že v spodnjem delu poti. Pobrli smo šila in kopita ter jo ucvrli pred neasitnimi domačinkami.

Na poti proti Gorapaniju sem hodil sam. Nekje na pol poti sem prehitel skupino mož z žensko. Može so bili nekam nestrpni in vrteli so se okrog žene, ki je jokala. Potem sem opazil, da je imela na nogi obvezo. Videl sem, da pripravljajo nosila. Ko sem stopil bliže, mi je bilo vse razumljivo. Žensko je v nogo pičila kača in sedaj jo nekam neso. Toda, o groza! Žensko so trdno obvezali tik pod ugrizom, na rano pa so posipali pepel in nekaj vraževerno mrmrali. Poskušal sem posredovati, pa zaman. Ranjenega mesta niso hoteli privezati nad ugrizom.

Če hočete pozabiti na naglico, na tisoče nepomembnih obveznosti, ki vas vsak dan priganjajo, če hočete znižati svoj krvni pritisk, če se hočete vrniti v svoje zdravo bistvo in pogledati vase od zunaj, potem napolnite svoje nahrbtnike z optimizmom in pogumom ter s pologom ali brez odbrzite pod Himalajo. Tam se bo čas ustavil. Spoznali boste, kako malo je potrebno za človeško srečo, zadovoljstvo in kako težko je življenje v vsakdanjem boju z revščino, lakoto in neizprosno naravo.

COTOPAXI

(V spomin Andreju Veličkoviću-Fazanu)

JANEZ PRETNAR

Že mesec dni se potepamo po Ekvadorju, deželi, ki je tako različna od drugih južno-ameriških držav ob pacifiški obali. Zelenje te spremlja do najvišjih gora, barve v dolini vulkanov so pomirjajoče in obdelane zaplate rodovitne zemlje spominjajo na dolenske griče. Gorjanci zgubanih obrazov so prijazni, le preveč melanholični so; morda je to odsev zgodovine, ki jim ni bila naklonjena. Veliko gorja so užile andske dežele, še danes tli upanje na boljše čase.

Bili smo že pod Altarjem, nazobčani vulkanski trdnjavi na robu deževnega pragozda, Chimborazo in Illinizi sta izkušnja več in pravkar smo se vrnili z Galapaškega otočja, sanjskega sveta ognja in vode.

Z Andrejem sva pozno vstala; morje nas je polenilo in skrbi me, kako bo na gori, saj višinska razlika šest tisoč metrov ni kar tako, in to v treh dneh. Skočim na hrib nad kolonialnim delom Quita do mogočnega kipa indijske Madone. Cotopaxijevi ledeni jeziki segajo skoraj do travnatih pobočij parané, pokrajine z bodljikavimi šopi trave, temno Kiklopovo oko ognjeniškega trikotnika skal pa grozeče odkriva svojo preteklost. S svojimi skoraj 6000 metri spada Cotopaxi med najvišje delujoče vulkane, nekateri prisegajo, da je celo najvišji. Vendar to ne bo držalo, Ojos de Salado — Solze slane reke v Atacami, meri tisočaka več. V zgodovini je že večkrat pokazal zobe, zlasti izbruh 26. junija 1877 je bil poguben. Že nekaj dni prej je sosednja Tungurahua puhala dim, usodnega dne pa je šlo zares, Quito in naselja v vznožju je pretreslo in na gori se je stopil led. Tri leta kasneje je Whymper s Carreloma prišel po kopnem na razdejan vrh. Po povratku izbiram opremo. Vse mi je pretežko, še dobro, da je le pol ure do kočje. Najtežje je s čevlji. Prave, planinske so mi ukradli iz kombija sredi mesta, kombinirke pa so strašno težke. Še hrana za dva dni in nahrbtnik je sumljivo trebušast. Poldne je, ko grem k »Princu« čez ulico na kosilo. Zavalim se v kot lokala in si naročim obilno jedačo; slutim, da bo dan, kolikor ga je še, naporen. Najetega vozila v dogovorjeni uri seveda ni, to je že prislovično. Širok nasmev voznika premaga jezo. Na datsunov poltovornjak naložimo vso kramo, štirje se zavalijo na pod, z Andrejem pa se stisneva k šoferju. Izvijemo se iz mestnega vrveža in se po Panamerikani odpeljemo proti jugu. V Machachiju zavijemo levo po pobočju Ruminahuija. Razoran vulkan so poimenovali po zadnjem Atahualpinem vojskovodji, ki se je po legendi po porazu inkovske vojske iz obupa vrgel v prepad. Prašna makadamska cesta se vijuga v nedogled, redke gozd se umakne visoki travi. Sredi planjave se ustavimo ob Nasini telekomunikacijski postaji z veliko parabolično anteno. To je le ena izmed postaj, ki so pomagale pri pristankih na Luni in spremljajo pot satelitov. Še nekaj kilometrov in pri vstopu v nacionalni park smo. Plačamo vstopnino in obvezno napitnino za »božična darila«.

Pokrajina postane pusta, poživilja jo le svinčenosivo jezero Limpios. Motor tovarnjačka sumljivo hrope in voznik se čoha za vratom in vztrajno ponavlja, da smo na koncu ceste. Toda cesta se še vedno vijuga proti koči, ki z rumeno streho boče v oči. Zadnje metre vožnje bolj prehodimo kot jih prevozimo. Obljube in grožnje se mešajo s šoferjevimi godrnjanjem. Na koncu ceste smo vseeno zadovoljni, saj smo 4600 metrov visoko. Dogovorimo se za povratek, zmečemo opremo z vozila in se umaknemo v zavetje stare kočje. Hladno postaja in ker tropi ne poznajo mraka, jo odsopihamo proti koči Jose Ribas. Zopet se kot prsič pod nogami valja vulkanski prah, srečujemo pa izletnike, ki v lahki opremi zapuščajo kočjo.

Kočja je solidno grajena in še prav nič zanemarjena. Oskrbnik nam odkaže prostor za prenočišče v udobni jedilnici. Vse si pripravimo za turo in potem kuhamo, toda kakšne kombinacije!? Temno je že, ko grem na plano, čeprav grdo piha. Veličasten je pogled na večerni Quito. Pravzaprav je to odsev njegovih luči, zaledenela pobočja zamirajo v vijoličasti svetlobi. Pred kočjo srečam možaka in se zapletem v pogovor. Kanadčane je pripeljal in jutri gredo tudi na vrh. Razneži se, ko mu povem, odkod smo. Vztrajno govori o novinarju Antejju, ki ga je spoznal v Keniji ob vzponu na Kibo. Nazadnje se mi posveti, da bo to Ante Mahkota in nihče drug. Povem mu, da je izdal knjigo Sfinga in da v njej opisuje tudi šolo v Loitokitoku in njega. Svet je pa res majhen! Mraz naju prežene v kočjo, ki vrvi od pogovorov in priprav za vzpon.

Noč je kratka in Boštjan že kuha čaj. Tudi ostali dvignemo zadnjice in se premrli in zaspani pripravimo za odhod. Nismo prvi, priključimo se opotekajoči koloni in se zakopljemo v pepelnato pobočje. Tristo višinskih metrov nas loči do snežne meje. Korak za korakom se pogrezamo v prah, monotonost ubija, le včasih noga zdrzne ob kosih ledu, ki so se privalili s pobočja. To so ure zoprnega dostopa na vse ognjenike; pozabiš jih, ko stopiš na sijočo belino vršnih pobočij.

Cotopaxi, 17. XII. 1980.
Dobro je videti tudi
satelitsko postajo
NASA.

Odmor. Nekateri se že vračajo. Prevelika sprememba višine terja davek. Pod ledenim odlomom ostanemo štirje, saj so tudi Kanadčani zaostali. Soj njihovih čelnih svetilk le še motno odseva v temi. Navezujemo si dereze, mraz kar preveč ščiplje. Skoraj zaletimo se v šotore Američanov, ki so jih postavili pod serake. Fantje si pa veliko upajo! Dereze dobro prijemljejo in mimogrede smo čez prvi prag. Pot je označena z zastavicami in ni naporna, vijuga pa se med mogočnimi razpokami. Snežni mostovi dobro drže, vendar previdnosti ni nikoli preveč. Na višini pridobivamo zlagoma, prepočasi za Mirka in Boštjana, ki si izbereta hitrejši korak. Z Andrejem naju to ne moti, počasi praskava kot medved, da odganjam mraz, ki se in preklinjam, da se mi Andrej reži, čeprav mu ni lahko, saj vleče s seboj 16 mm kamero; za televizijo snema film in se ne loči od nje. Oddihujeva se ob veliki razpoki, ki loči vršno piramido od položnejšega pobočja, 5500 metrov visoko. Palice in odvečno opremo pustiva ob razpoki in se po polžje premikava v breg. Kar naenkrat se je zdaniilo in vse se koplje v soncu. Sneg postaja prhek in predira se. Menjava se v vodstvu in postanki, ki jih potrebuje Andrej za sne-manje, mi pridejo presneto prav. Le spogledovanje s Kiklopovim očesom mi pravi, da ne more biti več daleč do vrha. Za razgledovanje mi ni, le obešam se za cepin in trma je premagala malodušnost. Prijatelja se že vračata, višinomer kaže malo pod šest tisoč metrov. Torej bo le vrh!

Končno se prikopljeva na rob zaledenele kaldere. Nepozabne oblike ledenih stolpov, globoko sopihajoče žrelo in razgled, vse to me prevzame, da najdem še moč za zadnji vzpon na vršič na severovzhodnem robu vulkana. Žarka luč je vse naokoli in ura je šele sedem. Andrej snema, sam tudi fotografiram in ne vem, kaj bi. Le poskakujem kot medved, da odganjam mraz, ki se je zaglodal v pomrznjene palce na nogah.

Vse imava razmetano na vršni kupoli; evforija ne bo dobra. Trije vrhovi se dvigajo nad soparo amazonske džungle. Trapez Tungurahue, stolpi Altarja in dimnata perjanica nad Sangayem se rišejo na južnem obzorju, na zahodu vse prekaša večglavi Chimborazo, sosednji Illinizi sta se ponižali, le Carihuarazo se zopet skriva v oblakih. Vrha še nismo ugledali med našim bivanjem v Ekvadorju. Na severu prevladujeta Antisana in Cayambe. Lep bi bil obhod vsega kraterja, ki ima premer 600 metrov, vendar sem preveč utrujen, pa še sestop naju čaka.

Do razpoke, kjer imava opremo, sva brž, nekaj malega pojeva in srečava konvoj Kanadčanov, ki vdano meljejo razmešan sneg. Časa za ogledovanje je sedaj dovolj in tako razumem, zakaj je bila pot nesmiselno ovinkasta. Redkokje sem videl tako globoke razpoke in plastovitost ledu zaradi nanosov prahu. Vidi se, da vulkanska dejavnost še ni zamrla. Čez trikotno steno pod vrhom visijo dolge ledene sveče. Nad skokom naju pričakata prijatelja, vsi mi pomagajo pri spustu na pepelnata tla. Dereze zvezemo in trije že brzijo po skrotju, sam pa kolovratim navzdol. Možgani delujejo lenobno in komaj si odtrgam čas za posnetek ali dva. Prosojna meglica ovija vrh, pike na vršnem pobočju se tudi že spuščajo, torej so le prilezli na vrh.

Pred kočo se ljudje martinčkajo. Tako torej: več gledalcev kot igralcev! Še sinoči je kazalo, da bo Cotopaxi dočakal triglavsko invazijo. Breme je padlo z ramen, zlekнем se v zavetje in počivam, počivam...

Vreme se obrne, dežuje in sodro prinaša v valovih, ko čakamo na šoferja. Kot nalašč ni nobenega avtomobila, zato se otovorjeni kot mule izvijamo iz meglene obzora na obsijano planoto. Niti premišljevatl nočem, kakšna pot nas še čaka, če vznikna ne bo.

No, končno zaslišim značilno hropenje. Ponosnega lastnika oštejem. Z latinsko užajenostjo se drži prav do Quita, kjer pa mu vrnemo milo za drago. Plačam mu le pol dogovorjene vsote, nekaj grozi s policijo in zabavlja čez grunge, pa nič ne pomaga. 18. decembra srta, čez nekaj dni bomo doma že smučali.

DOBROVELJSKA PLANOTA

BOŽO JORDAN

Dobroveljska planota je morda planincem premalo znana, pa se je vseeno vredno po njej sprehoditi. To je pahljčašt gorski čok triasnega apnenca in dolomita; precej samosvoja geografska enota v vzhodnem predalpskem svetu. Vršina planote kaže pojave zakrasevanja (vrtače, suha podolja, uravnave, pomanjkanje tekočih voda in izdatnejših izvirov, kraške jame). V geološko-tektonskem pogledu je Dobroveljska planota vzhodno nadaljevanje Menine. Z njo vred predstavljata skrajni jugovzhodni pomol Savinjskih Alp. K Dobrovljam smemo prišteti še apniške vrhove Predkoviča (1010 m), Smolnik (1002 m) in Medvedov hrib (1044 m). To je skupek osamljene gore, ki jo ločuje od osrednje Dobroveljske planote 723 m visok preval Lipa, od Menine pa Slopi (925 m). Višina planote ni visoka za razvjenega obiskovalca skalnih vršacev, za samotne kmetije pa dovolj. Planota je raztegnjena v smeri od jugozahoda proti severovzhodu. V tej smeri se tudi znižuje višina njenih vrhov, od 1077 m (Šentjoški vrh, Tolsti vrh nad Krašico) do 650 m (Brdovski vrh 622 m, Podgorski hrib 772 m). Dobroveljsko planoto s treh strani obdaja nizek svet. Na vzhodu Savinjska dolina (Celjska kotlina), na jugu dolina Merince, na severu Zgornja Zadrebčka dolina in Mozirska kotlina, na zahodu pa se spaja z Menino.

Kdaj so dobile Dobrovlje prve planinske markacije, je težko reči. V »Vodniku po gorah in dolinah v Savinjskih planinah« (drugi vodnik za ta predel, založil trgovec Cvenkel v Šempetru v Sav. d., Lj. 1903) izpod peresa F. Kocbeka piše, da so bila rdeča znamenja z Mozirja do sv. Urbana, s Šmartnega na Lipo in naprej na sv. Jošta. Danes lahko zapišemo, da do Urbana mimo Ubramškove kapele (330 m) ni več markacij. Je pa malo naprej od domačije gozdna šola Partizana. Od leta 1980 tod orgnizirajo planinski pohod (PV 1980/256), mimo smo peljali tudi eno izmed tras planinske orientacije. Vendar prihaja zdaj z Nazarij sem dobra cesta (Jeslane, Brdovnik, Kecej, slabša mimo Urbana na Uratnika, do partizanke). Tudi na Lipo ni več novih znamenj.

Drži pa na preval gozdna cesta s Šmartnega ob Dreti mimo nogometnega igrišča na koncu vasi v Rovt. Z Lipe pa je nova gozdna cesta po vzhodnem in zahodnem pobočju Predkoviče. Na Lipo je bilo pred leti moč slediti markacijam z vranske strani, z Vologe, kjer drži z vasi še zdaj samo dober kolovoz. Na planinski karti Kamniške in Savinjske Alpe (1974) je cesta s Šmartnega ob Dreti narisana kot markirana malo pod Lipo na Beleta in naj bi držala na Slopi. Tudi ni markirane poti po severozahodnem pobočju Predkoviče. Na novi planinski karti (1982) so Dobrovlje odrezane, je pa z Lipe še vedno vrisana pot mimo Leskovička na Slopi, morda naj bi bil to del poti zadrebčkih planincev? Ni pa vrisane označene planinske poti po vzhodni strani Smolnika, z odcepom od ceste na sam vrh in naprej na Jeseničnika (E 6) ali Orehovec (= lovski dom, S).

Leta 1972 so Dobrovlje dobile markirano planinsko pot z Letuša kot začetek Savinjske planinske poti. Tu so se pričeli prvi pogovori o predaji nemških enot; na to spominja plošča na Sulcerjevi hiši. Z Letuša je treba mimo šole in cerkve po Dobravi do Olčnika, nato na »partizanko« (ime za cesto z Letuša oz. Obramelj na braslovški del Dobrovelji) do označenega priključka poti z Braslovč. S trga je označena pot mimo Plaskana, Braslovškega jezera (umetna zajezitev Trebnika, leta 1961, površina okoli 3 ha, 310 m), Plaznika in Rovšnika. Stara planinska pot je šla mimo Plaskana po slemenu do Rovšnika, ker prej jezera tu ni bilo. S ceste drži naprej pot preko pobočja po stari poti na Dobrovlje ter še dvakrat prečka »partizanko«. Smo na razpotju. Trasa S poti gre levo čez Strmec na lovsko kočo na Bezovcu (828 m, LD Braslovče), od nje pa čez vrh Bezovca (857 m) do Covškega križa (nekaj let je pot držala od LD naprej ob električnih drogovič navzdol mimo Hribernika, Napotnika in pod Vrhovnikom). Če pa prečimo »partizanko«, gremo po stari stezi do Covškega križa (levo pot z Bezovca) in smo na sedlu (740 m). Levo nad nami je Mandrga. Po obnovljeni cesti (1980) jo mahujemo do Doma borcev NOV, 1. Savinjske čete — Dobrovlje (732 m). Tu nameravajo braslovški planinci urediti sobe za planince (v domu je bife, odprt le popoldan, v nedeljo od 10. ure). Mimo Ramšaka navzdol, čez vozno pot mimo razpadajoče Kokovnikove hmeljske sušilnice (razgled) in opuščene domačije v suho podolje na cesto. Na kraju podolja se priključi E 6 pot z Mozirja pod Paragojnikom. Od tu dalje držita obe poti mimo Križnika (kamnito znamenje) do Destovnikovega križa (kapele). »Partizanka« zavije navzdol

mimo Destovnika, spomenika NOV, do Brezovnika. Nova gozdna cesta pa gre še mimo Jegovnika na Čreto (od tu je možno po cesti na Vransko ali mimo Farbanca, angleške bajte, v Pusto polje). Do Destovniškega križa pridemo po označeni planinski poti tudi z Braslovč, skozi gozd Boštrunovec, mimo Cimperška, Hlasteja, Strojanska, Orešnika, Brezovnika, spomenika in Destovnika. Pripomniti velja, da lahko mimo Planinška (z označene poti zavijemo pri mlaki) ali od Destovniškega križa pridemo do cerkve sv. Janeza in Pavla, ene od razglednih točk tega dela Dobrovelj. Tu ni več markacij, ki bi jih lahko dobro sledili od Strojanska skozi Bukovje do cerkve. Potem gremo z Braslovč mimo Žovneka, ob novem Žovneškem jezeru (umetna zajezitev Trebnika, l. 1982), čez Podvrh, mimo cerkve sv. Martina (do tu tudi cesta s Prekope); do lovske kočice pod Grmado je cesta še do Strojanska ali drugi konec do Orešnika. Tako »partizanka« samo od Brezovnika do Orešnika ni povezana. Z žovneškega posestva so lovci pred leti označili s (pločevinasto) planinsko markacijo tudi stezo mimo Raka do svoje kočice pod Grmado. Po planinski kartoteki poti (št. 854) bi morala biti tudi označena planinska pot s Kaple, ki nas naj bi pripeljala mimo cerkve sv. Martina in lovske kočice do Janeza in Pavla. Z Lučom sva jo pred leti prehodila po opisu, žal pa markacij nisva nikjer našla. Od kapele se dvignemo na sleme vse do spomenika v Tihi Lepoti, kjer je klop in urejena bližnja okolica. Napisna tabla nas opomni, da smo v zaščitenem parku NOB Čreta. Sledi spust do Jegovnika, ko se spet dvignemo do Črete — velike cerkve in do prostranega razgleda! Samo pet minut je spusta do planinskega doma 1. štajerskega bataljona, na karti dodano »Pod gozdom«. Vranski planinci za to ime ne vedo, tako so mi nekoč rekli? Če se ne spustimo do doma, gremo naprej mimo spomenika štirim borcem na Hlevišah, ob gozdu je spomenik Neznanemu kurirju. Od doma se do sem dvigne označena pot (S in E 6). Smo pred cerkvijo sv. Katarine. Na spomeniku pred njo piše: Na tem mestu je vodil prvo frontalno bitko 1. štajerski bataljon 26. 10. 1941. Tu je stara planinska pot zavila po cesti na Zadrebško dolino. Na razpotju, na začetku ali koncu ceste, je spominska plošča: Cesta 1. štajerskega bataljona — Čreta 1941—1977; tu so še stare markacije in smerne table, če jih nove gozdne ceste niso odstranile. Tod pridemo do glavnega spomenika na Dobrovljah ter mimo Jošta na Lipo (tako približno je vrisana trasa na karti l. 1973). Savinjska in E 6 pot zavijeta levo navzdol na cesto in po njej le kratek kos poti (gozdarska kočica) in po gozdnih poteh na Ropasove peči, kjer so gozdarji postavili klop. Od tu je lep razgled nad dolino in Posavsko hribovje. Do Ručgarja sta poti še skupaj. Savinjska pot se dvigne na Tolsti vrh (1077 m), z njega na Zadrebško stran, pa po gozdnih poteh spet do priključka E 6 pred Ptico, potem mimo njega in Planinca do Jošta. Tu pride označena pot z Vranskega. Če gremo pred Ptico na desno po cesti, gremo lahko mimo glavnega spomenika, ne gremo pa mimo skromnega peterokotnika za Planincem, spomenika neznanemu borcu. Spustimo se na Lipo. Desno s poti je skromno označen kraj, kjer sta bila pokopana Vera Šlander-Slavka in Dušan Krajger-Jug. Padla sta pod Tolstim vrhom. Tam, kjer krene pot na vrh, je smerna tabla za spomenik. Prvozna trasa S poti je držala tod mimo in je zaradi zaraščenosti opuščena. Malo preden pridemo na Lipo je zdaj (1983) smerna puščica za partizansko bolnišnico, ki je bila tam v Štrukljevih pečeh. Na Lipi raste stara lipa in kapela, ki ima na stenah slike druga vrh druge. Od tu drži zdaj nova gozdna cesta po vzhodnem pobočju Smolnika. V zavoju je tudi odcep na zahodno stran proti Leskovniku. Ko se cesta prevali, je z nje označen odcep na vrh Smolnika (na žigu Predkovic). Navzdol po cesti, nato levo z nje po gozdnem kolovozu. Z njega se odcepi S pot na Orehovico, v lovski dom. Tu se priključi TV z Menine (Biba, Slopi, Jeseničnik) in gresta skupaj do Vranskega. Če smo bili že preveč utrujeni na Čreti, gremo lahko od planinskega doma kar na Vransko. Ko se bomo spuščali od Podpečana (Čreta 4, razgled!), bomo zapustili park NOB, kot nam pove tabla. Če se bo pripravljala nevihta, se je ne ustrašimo, saj moramo mimo »ramp za izstreljevanje raket« proti toči. Za spoznavanje tega predela lahko pomaga del karte občine Mozirje, karte peš poti E YU, pa morda, če bi se uresničila želja planincev žalske občine, tudi karta občine z vrisanimi planinskimi potmi.

S KAJAKOM PO KOLPI

IZTOK KOGELNIK

Kaj nas vleče v nevarnosti, ki niso nujni sestavni del našega že tako ne posebej umirjenega življenja? Je to želja po begu iz utrjavajočega vsakdanjika, želja po samodokazovanju, želja po premagovanju strahu, ki nas v različnih oblikah spremlja vse življenje? Le kdo bi vedel?

Utujen se zvijam pod bremenom gumijastega čolna. Megla se spušča nad prazne mariborske ulice, štejem korake do doma. Kakšni dve uri je do sončnega vzhoda, do delovnega časa. Hitro bo treba spat, če hočem nadomestiti vso noč brez spanca. Da bi mi pot hitreje minila, v mislih ponovim vso avanturo in razčlenjujem edino napako, ki sem jo na poti napravil.

Ves mesec sem v vroči Turčiji sanjal o Kolpi — čimprej imeti spet veslo v rokah in voditi svoj stari kajak med vrtinci, brzicami, dogodivščinam naproti. Nazadnje le dočakam prvi konec tedna v službi. Gumijasti kajak stovorim z vlakom, avtobusom in avto-stopom do Broda na Kolpi. Hotel sem čisto k izviru, do Osilnice, vendar ni sreče z avto-stopom. Pod mostom se spustim v vodo. Na prvih brzicah (ki sploh niso brzice), se zaradi moje nerodnosti kajak z mano in vso kramo obrne. Izgubim mleko in nekaj hrane. Slab začetek, najpomembnejše pa je to, da je ostala suha dobro spravljena spalna vreča. Pot se je začela. Kolpo hočem preveslati do Vinice, kar je približno 30—40 km.

Prepustim se toku reke, opazujem obalo, bistro vodo, postrvi v njej in nebo, ki ne kaže dobro. Popoldne se polni oblaki odpro, dež me zalije. Slečem se do golega, obleko spravim na varno in suho. Veslam in sedim v lupini, ki je — polna deževnice — bolj podobna bazenu kot pa čolnu. Naliv postane premočan, skrijem se pod krošnje dreves, ki se upogibajo nad strugo. Veliko divjih rac in čapelj je, sami gozdovi, nikjer pa nobene strehe, ki bi mi nudila zavetišče in topel, suh prostor za spanje. Še pred nočjo moram priti do ljudi, do strehe, zato grem kljub dežju naprej. Opazim, da reka zaradi dežja kar hitro narašča, postaja hitrejša in kalna.

Prevozim več brzic, ki so poletji zaradi nizke vode neprevozne, in tako kar hitro napredujem. Ob somraku se spusti še megla. Ne vidim niti trideset metrov pred seboj, poslušam samo gibanje vode, ravnam se po instinktu in po gibanju rac. Črne pike v vodi, meglji, pomenijo da tam ni brzic, da je voda mirna in varna. Pokrajina je nedotaknjena, v megli še bolj skrivnostna. S kajakom na vodi, takšne še nisem videl. Debelo petardo vržem v vodo v upanju, da bom za večerjo jedel pečeno ribo. Na koncu ostanem lačen, vendar srečen: hotel sem se pregrešiti proti naravi, pa je zažigalna vrstica v vodi ugasnila.

Tik pred nočjo res pridem do kmetije s senikom. Hiša stoji v čudoviti soteski, kjer strmi bregovi onemogočajo poljedelstvo ali živinorejo. Starec in starka mi ponudita skromno večerjo. Pripovedujeta mi zgodbo o Jurčičevem Domnu, pa tudi Krpan — pravita — je iz teh krajev doma.

Še vedno dežuje. Ponoči me iz globokega spanca zbudi močno grmenje. Zjutraj najprej pogledam skozi lino, kakšna je reka. Še večja je, resnično hitra, krasna. Globoko zakopan v seno počakam, da se nebo zjasni. Kljub naglici sem šele čez slabo uro pripravljen. Poslovim se in zahvalim za prenočišče, za slovo pa spijemo še kozarček slivovke. Za naslednjim ovinkom hiša izgine, svet okrog reke se začne ožiti. Zaveslam v stisnjeno sotesko; zrak se ohladi. Napeto poslušam v slap pred sabo, ki postaja vse močnejši. Tik, preden se reka prelomi in pade čez stopnico, se obrnem diagonalno, z vso močjo zaveslam proti toku, da me voda ne bi nepripravljenega potegnila čez slap. Na varnem ocenim položaj, zamislim si pravokotno črto na brzico in na slab meter visok val, ki ga je ustvarila narastla padajoča voda. Imam nekaj izkušenj iz nevarnejših situacij, zato se z vso močjo zakadim v bele pene. Precenil sem sebe in čoln. Penasti val — kajakaši mu pravijo tudi »rolba« — je bil zame previsok; morda sem bil prehitel? Kot, da bi se peljal po toboganu. Med tem, ko padam čez prelom, mi želodec skoči do sapnika, s konico kajaka se zabijem v vodo, nekaj delčkov sekunde čutim in vidim okrog sebe belo peno, potem pa me voda izpljune. Zaradi napake se obrnem in padem iz čolna mehko, kot iz maternice. V vodi refleksno ulovim veslo, pojaham obrnjeni kajak in ga skušam spraviti v varen tolmun.

Vse stvari, rešilni pas, spalno vrečo in hrano imam v čolnu privezano, zato za zdaj ni nič izgubljenega. Glavni tok me še vedno nosi. Takoj za hrbtom prvega vala zagledam naslednjo »rolbo«, zato skušam obrnjeni kajak čimbolj pravokotno naravnati na val in s čim manjšim naporom premagati oviro. Tokrat mi je uspelo. Pred seboj zagledam plastično vrečko — moj fotoaparati! Napihnjena vrečka plava na vodi; fotoaparat rešim brez poškodb.

Kmalu me tok izpusti. Reka je dobra zame. Nisem je premagal, le opozorila me je, da sem proti njeni moči prava ničla. V mirni vodi čoln obrnem, spet sem v lupini. Postaja hladno, zato se z veslanjem podvizam. Tok reke prekinjajo manjše brzice in skale, ki pa ne predstavljajo nobenih težav. Bežim pred pozno septembrskimi deževnimi oblaki, ki se spet zbirajo za mojim hrbtom.

Žal mi je, da nimam več prostih dni. Od časa do časa peljem mimo kmetij, sicer pa je svet okrog mene še precej nedotaknjen. Prvič sem na Kolpi, pa ne zadnjič, naslednje leto moram poskusiti prav od izvira v Osilnici.

Reka se kasneje počasi umiri, kočevski gozdovi preidejo v belokranjske griče, most naznani bližino Vinice, kjer pristanem v trdi temi. Zadnji avtobus sem zamudil, z avto-stopom pridem do Ljubljane in ujamem nočni vlak za Maribor.

KAMENČEK IZ NEPOPOLNEGA MOZAIKA

(Drobec iz Anapurne '83)

ANDREJ ŠTREMFLJ

Živci so napeti kot tetiva na loku. Ves sem se spremenil v oči in ušesa. Zmoti me vsak najmanjši šum v praznem nahrbtniku. Ob škripanju snega se vedno znova zdrznem. Še malo pa bom znorel. Zakaj se ne vrneš, tepec neumni, se sprašujem v mislih. Nočem odgovoriti. Še naprej gazim po rahlo nagnjenem pobočju.

Nad mano visijo številni seraki. Tudi njihova dobra volja me ohranja pri življenju. Toda nanje in na številne, napol odklane opasti sploh ne mislim. Vse misli so obremenjene z eno samo, ki hromi telo in dušo: PLAZ!

Ne zdržim več. Že drugič to jutro se odločim za beg. Borut, ki me »varuje«, komaj sproti pobira vrv.

Nebo je kot umito. Sonce že kar prijetno greje. Tabor tri se mi zdi, da je nasajen na grebenskem stolpu, podoben orlovemu gnezdu. Kot bi bila obsojena na smrt, stojiva na začetku prečnice. Prav nebogljenava sva, prvošolčka pred pretežno nalogo.

Ne gre mi v glavo, da nama na pogled tako nedolžno pobočje povzroča tak glavobol. Še od tu te videti vse tako preprosto. Že po desetih metrih pa te postane strah. Pobočje se konča s seraki, ki se lomijo čez steno na ledenik, daleč pod nama. V tem pobočju čutim plaz. Telo se nagonsko upira. Misli, podprte z voljo in neukrotljivo željo pa zahtevajo svoje — naprej. Poraz na tem mestu in v tem trenutku pomeni poraz za odpravo.

Ne vem kolikokrat sem z očmi pretipal vse pobočje. Poiskal sem vsako grbino, vsako kotanjo, poiskal sem vsak dokaz, ki je govoril proti, in skušal odbiti vse, ki so bili za plaz.

Grem!

Borut me ne pusti nenavezanega. Sto metrov dolgo vrv podaljša s še eno. Noro početje. Vsak večji sunek bi ga potegnil iz zavetja razpoke, kot močna roka natakarka zamašek iz steklenice. Toda v nevarnih trenutkih se človek oklepa najtanjših, celo že nalomljenih bilk, samo da bi se rešil pogube, v katero sili z lastno voljo, z vsemi svojimi silami, ki skušajo zlomiti njegovo podzavest, ki se upira početju.

Edini cilj mi je velika izboklina v pobočju. Pred zadnjim obilnim sneženjem se je moral tam ustaviti velik kos ledu, ki je priletel iz serakov. Jezim se sam nase. Zdi se mi, da s hojo povzročam hrup za celo četo samih nerodnežev. V resnici pa hodim tiho kot miš. Noge previdno dvigam navpično iz narejenih stopinj in jih narahlo in počasi polagam naprej v svežo belino snežne očeje.

Končno! Oddahnem si.

Vrv se je iztekla in sedaj je na vrsti Borut. Teptam sneg, ki pokriva ledeni balvan, da bi si uredil stojišče. Sučem se okrog svoje osi. Pogled mi obstane na... Napoka!

Gora me je zahrbtno zaboda z nožem. Bolečina, ki se mi ob tem pogledu zareže v možgane, pa je še hujša. Za prst široka razpoka vijuga navzdol po pobočju. Previdno se obrnem. V svežem snegu se vidi njeno nadaljevanje nad mano. Ne morem verjeti, da je nisem videl že ob prihodu. Je nastala prav zaradi mojega prihoda?! Počutim se, kot da bi stal na sodu smodnika, katerega vžigalna vrstica je skoraj dogorela. Ne vem, ali ne upam zavpiti Borutu, da naj potegne vrv, ali pa ne spravim glasu iz sebe. Vem samo to, da hitim po gazi nazaj.

V meni se je spet razdivjal vihar. Dokazi za in tisti proti bijejo težko bitko, ki je prav do konca neodločena. Kljub temu pa že v naprej vem, kdo bo zmagal. Mučim samega sebe. Dobesedno trpim.

Niti dihati si ne upam, ko zagazim po napoki navzgor. Po nekaj metrih zavije v levo. Pogosto se ustavljam. Prisluškujem in otipavam pobočje pred seboj s pogledi.

Pridem do naslednje napoke. Ta poteka za spremembo pravokotno na pobočje. Tokrat ne pobegnem. Koraki so negotovi. Napetost v meni raste iz trenutka v trenutek.

Oči me že boljijo od napenjanja. Še ena razpoka v snegu. Ne ni. Le sled ledenega kosca je, ki se je privabil iz stene. Glej, tam naprej je! Kdo? Napoka vendar. Meša se ti! To so samo sledi. Pazi! na levi. Pomiri se, sicer boš znorel.

Zberem se. Pri tretji napoki se ne vznemirjam več. Obdan z nevarnostjo sem otopel. Ne razmišljam o ničemer več. Samozavest se počasi vrača.

Na trdi plaznici varujem Boruta. Sam sebi se zdim smešen. Saj sploh ni bilo nevarno. Po bitki je lahko biti pameten!

V HRIBE S SLOVENSKIMI ŽELEZARJI

IVANKA KOROŠEC

Slovenski izdelovalci in predelovalci železa in jekla so se že leta 1969 združili v enotno industrijsko tvorbo — Slovenske železarne. Združeni sestavljajo organizacijo združenega dela in predstavljajo gospodarsko moč 18 000 delavcev in proizvodnjo nad 800 000 ton jeklenih izdelkov na leto. SŽ tvorijo: Železarna Jesenice, Železarna Ravne, Železarna Štore, Veriga Lesce, Plamen Kropa, Tovil Ljubljana in Žična Celje; Metalurški inštitut, Interna banka in delovna skupnost SS SŽ.

Vsako leto v okviru SŽ organizirajo več planinskih pohodov. Letos so že v maju organizirali pohod na Snežnik, v juniju na Raduho, v avgustu pa na Strelovec in na Stol.

* * *

Železarna Ravne je 23. junija organizirala pohod na Raduho. Pred železarno se je v jutranjih urah zbralo kar sedem avtobusov z železarji. Glede na to, da je še prejšnji dan deževalo, smo imeli srečo, da se nam je prikazalo sonce. Peljali smo se mimo Mežice do Črne.

V jutranjem hladu smo se vzpenjali na Raduho, to najvišjo goro v vzhodnem delu Kamniških in Savinjskih Alp. Dolga kolona planincev se je vzpenjala po uhojenih stezicah, čez strme pašnike, navkreber. Ti travniki in njive so Vorančev svet. Na njem je Radmanca nosila zemljo na odor, tu so se otepal z revščino Dihurji, tu je cvetela ljubezen Hudabivške Mete, na tej, koroški zemlji so rasli njeni otroci. Povsod tod naokoli žive kleni Vorančevi ljudje. Nekdaj so se mučili z zemljo, prekopavali oplaze, jo prenašali v koših z robov na odore, stiskali iz nje skromne pridelke. Malo jih je še, ki vztrajajo na zemlji. Mnoge je zvalil lažji zaslužek spodaj v dolini ali celo v tujini. Gozdovi, tihi kot bi bili zakleti v pokoj, so z nami oživel. Ptice so zletavale z drevca, v vejah je prhotal tih šumot, somrak, ki je ovijal stare korenine bukev, se je zganil. Steze med leščevjem, listje in trava vse je bilo napito z obilno roso. Strme travnike so krasile cvetice-žoltenice, kukavice in poljski zvončki. Nekdo, ki se je na zdravilstvo spoznal menda vsaj toliko kot stari Kitajci, je nabiral ripečo zlatico in je trdil, da je zdravilna. Praprot se je krotovičila v majhnih zelenih svaljkah, ponekod pa je pognala še do kolen.

Prišli smo do slikovite krnice Grohat. Izdolbel jo je ledenik v ledeni dobi. Na spodnjem koncu obsežnega melišča pridre na dan močan studenec, ki se spremeni v hiter in glasen gorski potok. Zajeli smo si mrzle studenčnice v dlani, in ko smo ga prečkali, je veselo klopotal in žuborel dalje. V krnici je planina Grohat. Nekaj korakov nad nekdanjim skromnim zavetiščem stoji nova planinska koča. Grajena je iz lesa in ima streho, krito s skodlami. Pričakala nas je s čajem in čudovitimi flancati. Tisti, ki so se čutili utrujene, so ostali v koči ali na trati ob njej in se podprli z malico. Privoščili so si počitek in uživali na soncu. Otroci pa so se razveselili velikih zaplat snega. Vse okoli koče so belo cveteli zvončki. Ostali pa so odšli naprej, na vrh Raduhe, ki je visok 2069 m. Vračali smo se čez Sv. Jakob. Tukaj je skromna gotska cerkev, razgled pa je prelep proti Raduhi, na levo pa na Peco. Med obema vojnama je tu župnikoval Ivan Hojnik, ki je deloval na kulturnem, planinskem in tudi gospodarskem področju. Imenovali so ga »koroški Aljaž«. Zaznamoval je pot na Raduho, režiral ljudske igre, umrl pa je mučeniške smrti v Dachauu.

Ko smo prispeli do podnožja, je bilo pred šolo že zelo veselo. Dobili smo okusno enolončnico in hlebček kruha, ter pijačo. Zabavala nas je vesela muzika, šaljivec Janko in harmonikar. Ob šestih je začel škropiti dež, tako da se je tovariški piknik naenkrat končal za vse udeležence hkrati.

* * *

V soboto, 25. avgusta je PD Železar Štore v okviru Železarne Štore organiziral že tradicionalni pohod na Strelovec. Skupine, ki so se pripeljale z avtobusi z vseh krajev do Rogovilca, so jo mahnilo čez mostič proti Robanovem kotu. V nekaterih avtobusih je bila zasedba zelo skromna, saj je bil dan oblačen in tudi ing. M. Trontelj je napovedal padavine. Marsikdo se je celo v zadnjem hipu tam pred gostilno Rogovilec odpovedal pohodu in se odločil, da se odpelje z avtobusom naprej v Logarsko dolino.

Z vodičem smo se povzpeli skozi gozd, prepoln ciklam, čez travnike, polne pozno avgustovskih cvetic, mimo visokogorskih njiv z bujnim, vijoličasto cvetočim krompirjem. Ob poti so klicale in nas vabile rdeče jagode. Pri prvih kmetijah smo ujeli Ravenčane. Knezovi so nam postregli s čajem. Mlada žena, ki nas je gostila ob cesti, nam je povedala, da bomo, preden bomo na vrhu, mokri. Dodala je, da je do vrha dve uri počasne hoje, eno in pol zmerne, če pa bo grmelo in treskalo bomo prej kot v uri čez.

Nadaljevali smo pot mimo pravkar obranih češenj, nekatere so imele ob sebi še prislo-
njene lesive in v krošnjah so še rdeli plodovi. Čudno, pa se bliža že september! Tiste
v Brdih pa smo jedli že okrog sv. Vida v juniju! A Knezova domačija stoji na višini
1222 m! Po skoraj ravnem kolovozu smo prispeli v gozd. Pot je bila nekaj časa zložna,
potem pa vedno bolj strma. Curljalo nam je s čela, noge so postajale težke. Mimo
pastirskega stanu na Knezovi planini smo se po travnatih vkrebricah vzpenjali vedno
višje proti vrhu Strelovca. Tik pod vrhom je megla spustila prve kaplje. Domačinka je
torej imela prav! Ko smo stali na sedlu in se ozirali v megleno nepredirno morje na vseh
straneh, smo se spomnili na njene napovedi.

Tiste poti od slemena Strelovca do koč pri Klemenči jami mi je resnično žal. Ob lepem
vremenu mora biti užitek hoditi po njej. Na levo je breg, ruševje, cele lehe cvetočega
rododendrona, na desno spodaj pa so gozdovi in je kraljevski razgled. Tako pa si izpod
roba kapuce imel v okviru svojega pogleda le korak tistega, ki je hodil pred teboj in
svojo stopinjo na spolzki travi in kamnu.

V koči pri Klemenči jami je bilo polno premočenih planincev. Gorenjska »špraha« se je
mešala s štajersko in koroško in prijetno dražila uho. Nekateri so si že dajali duška
za mizo kot preventivo za prehlad, vendar je bil pred nami še približno uro dolg spust,
zato smo raje spet šli v dež. Vodič je bil zares potrpežljiv in je hodil v dežju več čas
tudi z najpočasnejšimi. Rinki smo se morali odpovedati, saj v takem vremenu ni kazalo
nikamor drugam kot naravnost navzdol.

V Logarski dolini nas je v hotelu že čakala vroča enolončnica in pijača. In ko se človek
preobleče v suho obleko, je kot prerojen. Igral je ansambel Rekreativci iz Štor in glej,
noge, ki so se navzdol še komaj premikale, zdaj izgube vso utrujenost in celo svojo
težnost in se zlahka zavrti! Plesalci so zavzeli vso sobo in še vežo, natrpano z nahrbt-
niki. V prijetnem in prijateljskem vzdušju so urice hitro minevale. Težko je zapustiti
veselo družbo in ples, a končno smo bili le vsi v avtobusih. Še zadnji pozdrav železarjem
in odpeljali smo se mimo Luč, Gornjega Grada, Črničva in Kamnika — domov.

CIPRA — DEKLARACIJA, CHUR 1984

(Povzetek)

Turistični razvoj v Alpah ogroža pokrajino in življenjske temelje prebivalstva. Zavaljo
tega je mednarodna komisija za varstvo alpskih območij — CIPRA — posvetila letno
zasedanje (5. in 6. oktober 1984, Chur, Švica) temi: »Umirjeni turizem — geslo ali
upanje za alpski prostor.«

CIPRA razume pod tem pojmom dejavnost, ki zagotavlja razumevanje med prebivalci
in gosti in ne škoduje kulturnim dobrinam in se v pokrajino vključuje kar najbolj
nenasilno. Tisti, ki iščejo tak oddih, uporabljajo predvsem tiste naprave, ki so že na
voljo, odpovedujejo pa se dodatnim turističnim investicijam, ki bi pokrajino obreme-
njevale. Tako žele ohraniti v alpskem prostoru življenja vredno okolje. Zato je treba:
Pri planiranju, ki se vključuje v okolje, upoštevati načelo, ki izhaja iz potreb prebi-
valstva z njihovim sodelovanjem — za prebivalstvo; v ponudbi je treba upoštevati le
tiste možnosti, ki so v pokrajini že same po sebi na razpolago; na novo ne bi gradili
krajevnih in medkrajevnih prometnih zvez v turistične namene; nedostopna območja
bo treba ohranjati kot nedostopna; treba bo načrtovati take obiske teh območij, ki
bodo strogo skladni z zahtevami okolja in s tem v zvezi je potrebno poskrbeti za
možnosti dnevnega oddiha v krajih, kjer so interesenti za tako turistično udejstvovanje,
stalno naseljeni. To pa je povezano tudi z vzgojo varstva okolja, ko bo potrebno oddih
(izlet) načrtovati brez megalomanskih tehničnih projektov. Če pa bi se le pojavile take
potrebe, bi bilo nujno potrebno tak projekt nadzorovati. To je za zdaj dogovor na tej
ravni, ki pa ga nameravajo tudi postopoma uresničiti v vsem alpskem prostoru, torej
tudi pri nas.

Pogled na Stoge s Tosca, 1978

Foto Albert Sušnik

društvene novice

PETER KEŠE-ŠODR — 50-LETNIK

Nemirni alpinist in gorski reševalec Peter Keše-Šodr iz Kranja je stopil v 50. leto življenja.

Od leta 1954 je opravil mnogo plezalnih klasičnih smeri doma, v Dolomitih, Centralnih Alpah, na Kavkazu in tako naprej. Šodrova posebnost je prost sestop z gore, na primer po Slovenski, Nemški v Severni triglavski steni, ko je vrh v takih primerih ostajala v nahrbtniku. Alpinistično je odraščal prav v obdobju, ko je vladala huda kriza glede materiala za opremo, ko je bilo treba vse oskrbeti takorekoč v lastni režiji, da ne govorimo, kako daleč so bili tistikrat zaželeni cilji v Himalaji! Ob vsem tem pa so leta, kljub težavam tekla naprej. Šodr je nekajkrat tudi svoje rojstne dneve preživel v stenah, tako je npr. iz Hudičevega stebra na ta dan prinesel samo nekaj koncev mornariške »USA« vrvi; pretrgalo mu jo je padajoče kamenje...

Alpinizem je dopolnjeval s smučanjem tudi kot reprezentant. V veliko veselje pa

mu je bilo tudi tekmovanje z akia čolni. Pri srcu mu je vse, kar je povezano z gorami. Z leti so ga prijatelji tudi prepričali, da je postal član UO PD Kranj, tajnik postaje GRS in gospodar zavetišča GRS na Krvavcu.

Peter svojih let seveda ne kaže, ostal je živahen in čeprav se mu »oglašča« hrbtenica, še vedno aktivno opravlja naloge gorskega reševalca.

Petru Kešetu-Šodru prijatelji gora želimo, da bi svoje delo v planinstvu s tako zavzetostjo še nadaljeval.

Franc Ekar

10 LET BKP (BADJUROVA KROŽNA POT)

Litijski planinci so 7. oktobra 1894 pred planinskim domom na Jančah s planinsko proslavo obeležili deseto obletnico Badjurove krožne poti. Čeprav je vreme planincem nagajalo, se jih je na Jančah zbralo kar dosti, zlasti mladine iz Zasavja, največ pa seveda iz Litije, Šmartna, Save in drugih krajev v litijski občini. Slavnostni govornik je bil predsednik PD Litija Bine Jesenšek, kulturni program pa so izvedli Zasavski rogisti na lovskih rogovih pod vodstvom Daneta Namestnika in člani planinske sekcije osnovne šole Franc Rozman-Stane Šmartno pri Litiji, ki jim je prijeten kulturni program sestavil njihov ravnatelj in planinec Boris Žužek.

V desetih letih je Badjurovo krožno pot prehodilo 745 planincev. Največ — 670 — jih je bilo iz Slovenije, 58 iz Hrvaške, 8 iz BiH, 6 iz Vojvodine in 3 iz Srbije. Nekaterim planincem je Badjurova pot še posebno pri srcu, saj so jo prehodili že večkrat. Rekorderja sta Ivan Štih (PD Ljubljana Matica) 57 let in Božo Osterc (PD Logatec) 35 let; pot sta prehodila kar 7-krat. Po 5-krat pa sta jo prehodila tudi člana PD Litija Irena Štrus, 14 let in Franc Štrus, 51 let.

Vsem štirim planincem, ki so pot prehodili vsaj 5-krat, je PD Litija ob tej priložnosti izročilo tudi spominsko priznanje.

Sicer pa največ planincev, ki so doslej prehodili Badjurovo pot, izhaja iz PD Litija in sicer 194, iz PD Ljubljana Matica pa jih je pot prehodilo 15. Ostali planinci so iz 37 drugih planinskih društev.

Zanimiva je tudi starostna sestava obiskovalcev Badjurove poti, ki jo skrbno vodi PD Litija. V evidenci so zastopani planinci od rane mladosti do pozne starosti. Trije med njimi pa so rojeni še v prejšnjem stoletju. Najstarejši planinec, ki je prejel značko BKP, je bil rojen leta 1896!

Na proslavi na Jančah je PD Litija podelila tudi priznanja štirim zaslužnim plakarjem cele družine, in sicer za naslednje oziroma njenem 10-letnem vzdrževanju. Priznanja so prejeli Slava Obradović, Vinko Damjan, Franc Štrus in Andrej Cirar. Za vzorno vzdrževanje kontrolnih točk BKP

pa so priznanja prejeli posamezniki ali pa kar cele družine in sicer za naslednje kontrolne točke: Obolno, Ostrež, Vače, Zg. Slivna, Miklavž in Tisje.

Glede na to, da je dostop do izhodiščnih točk Badjurove krožne poti ugoden in glede na njeno splošno privlačnost ter lepoto pokrajine, ki jo planinci občudujejo, bo pot nedvomno tudi v prihodnje imela še veliko obiskovalcev. Treba pa je tudi poudariti, da vodstvo Badjurove krožne poti pri PD Litija za pot vzorno skrbi, kar dokazujejo tudi številna priznanja planincev, ki obiskujejo te prijetne kraje.

Tine Brilej

DEVETI JUGOSLOVANSKI SPELEOLOŠKI KONGRES

Od 16.—20. 10. 1984 je bil v Karlovcu IX. jugoslovanski speleološki kongres, ki ga je organiziralo Speleološko društvo Hrvatske.

Stabilizacija je oklestila število udeležencev, ki jih je bilo manj kot na minulih kongresih. Predvsem je bilo manj mlajših članov, jamarjev, ki se aktivneje ukvarjajo z raziskovanjem. Slovenijo je zastopala 25-članska ekipa. Njeni člani so imeli 17 referatov, sodelovali pa so v sekcijah za fizikalno speleologijo, biospeleologijo, speleoarheologijo in paleontologijo, v sekciji za zgodovino speleologije, tehniko in dokumentacijo in v sekciji za zaščito jam. Organizator je obljubil, da bo zbornik z referati izšel še letos.

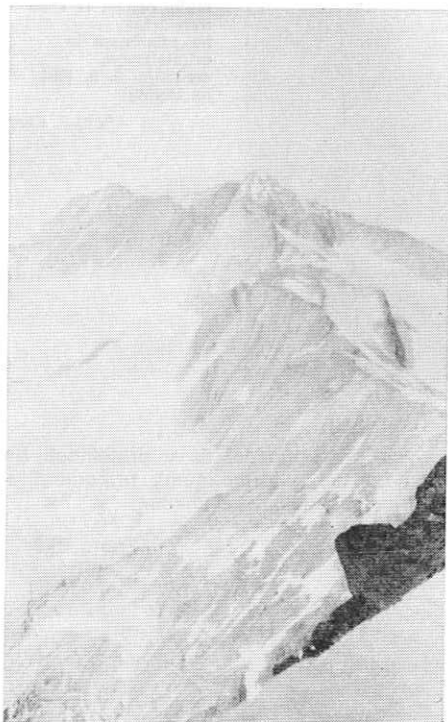
D. Novak

OBISKALI SMO SÄULECK (3085 m)

Planinci iz Titovega Velenja so tudi letos uvrstili v program več izletov po Poti prijateljstva treh dežel, bili so na Ratitovcu, Storžiču, Säulecku, Kaninu. Tritisočak Säuleck so obiskali 21. julija letos.

Iz Titovega Velenja nas je 51 odpotovalo mimo Celovca, Beljaka, Spittala do Mallnitztza. »Naprej smo šli peš,« opisuje to pot Miroslav Žolnir, »po ozki poti do kočice A. Schmid, 2281 m, ob jezeru Dösenner. Kočo upravlja ÖAV, sekcija Gradec. Od tam smo šli na vrh. Razgled je bil nepozaben! Zaradi nepropustne kamenine je povsod dosti vode, ki se v številnih slapovih, brzciah, potočkih, prebija v dolino. Z vrha Säulecka je najbližja Hochalmspitze, 3362 m (plezalna grebenska pot 4 ure), dobro se še vidijo Ankogel, Sonnblick, Grossglockner in še dosti manj znanih vrhov, na JV pa obrisi naših Julijskih Alp.

Večer v koči je hitro minil. Bili smo dobrodošli gostje, saj je v mesecu dni v knjigi vpisanih le 140 obiskovalcev. Režim v koči je preudaren, osebeje je prijazen, kuhinja ima na voljo več vrst hrane, za odžezanje pivo in brezalkoholne pijače, vino ni poceni, na ceniku je oznaka le za 1/8 litra.

Pogled s Säulecka na Hochalm spitze

Foto Franc Ojsteršek

Zjutraj sestopamo v Mallnitz zato, da bi obiskali še Königstuhl (2332 m), SV od Gmünda.

Čas teče, vreme se slabša, cestnina 1000 šilingov nas za letos odvrne od Königstuhla; odločimo se za povratek v domovino. Na mejnem prehodu Vič se cariniki bolj zanimajo za pet turških avtobusov kot za nas, zato opravimo formalnost v desetih minutah. V Mislinji se še odžejamo z domačim pivom, v Titovo Velenje pa smo se vrnili pred nevihto.

POT NA MEJNI VRH VELIKE KOROŠKE BABE

Pot na mejni vrh Velike Koroške Babe pomeni izpolnitev dela programa PD Kranj iz leta 1976/77, ki usmerja razvoj gradnje Ledin. Smer poti so zarisali in delno usmerili kranjski alpinisti. Uresničitev te zamisli pa se je izpolnjevala zaradi objektivnih in drugih težav bolj počasi, saj je bila navsezadnje Velika Baba osvojena — kot zadnji vrh v Kamniških Alpah — šele leta 1896, ko so bili na njenem vrhu Luisa in Pavla Schütz iz Liboj pri Celju in vodnik Lovrenc Potočnik, ki so tako osvojili zadnji vrh v Savinjskih Alpah.

Ledine so tako dobile še eno novo možnost za vabilo, ki velja vsem ljubiteljem

gora, ko zdaj lahko obiskujejo z našo strani tudi tu izredno lep vrh.

Najvišja planota pod severnimi ostenji Grintavcev že šesto leto streže množičnemu, rekreativnemu razvijanju telesne kulture. Tako ugotavljamo, da so Ledine postale takorekoč letno smučarsko središče Jugoslavije, so plezalni vrtec in so prostor, kjer se shaja vedno več planincev iz vseh treh dežel.

Ta svet v trikotniku regijskih in državnih meja je zanimiv tudi s planinsko zgodovinskega gledišča. V ta svet so vraščeni spomini na prof. J. Frischaufa, pa na polpreteklo zgodovino, ko so tod tekle ilegalne poti, ki so povezane s spomini na tovariše — J. B. Tita, E. Kardelja, M. Marinka in druge.

Prav Ledine se povezujejo tudi z aktivnostjo, ki je značilna za kranjsko planinsko društvo, ko ob 85. letnici lahko ugotavlja velik napredek v razvoju planinstva, posebej v organiziranem izletništvu, ki se je iz akcije »vsi občani hodijo v gore«, razvilo v stalno obliko organiziranega obiskovanja gora.

Z vsem tem se povezuje tudi opravljeno delo kranjskih markacistov, ko so utrdili in označili to lepo planinsko pridobitev.

Ob tem skromnem in intimnem trenutku se za novo pridobitev zahvaljujem markacistom PD Kranj z Jožetom Zaplotnikom, alpinistom, vodnikom, JLA, milici in vsem, ki so že mnogo prispevali za planinstvo in so za njegov razvoj pripravljeni prispevati še naprej.

Iz priložnostnega nagovora predsednika kranjskega PD F. Ekarja

SREČANJE TREH DEŽEL

V nedeljo, 9. septembra 1984 je bilo v stičišču treh dežel oziroma na »Tromeji« nad Ratečami srečanje občanov iz Slovenije, predvsem z jeseniškega področja, Koroškega iz Podkloštra ter julijsko-trbiškega področja.

V množici več kot 2000 udeležencev so prevladovali planinci, turisti in uradni predstavniki občin Jesenice, Trbiž in Podkloster. Srečanje je minilo v pristnem mejnem sožitju in v poldnevni »depozitni« brezskrbnosti.

Govorniki — župani, razen Slovencev, so v svojih nagovorih vabili na pogovor o prihodnji skupni olimpijadi. Posebno pozornost so bili posvetili tudi Pertinijevemu pozdravnemu pismu.

Ob tem prijateljskem planinskem srečanju so bili izrekli tudi priznanja planinskim organizacijam, saj prav le-te v vseh deželah vedno zagotavljajo množičnost, hkrati pa dosti prispevajo, da so ta srečanja tudi prisrčna in sproščena.

Tokrat so za ta prizadevanja podelili troje priznanj planinskim organizacijam, med

Mejni organi iz vseh
treh držav
na prisrčnem in
prijateljskem
srečanju, 9. 9. 1984
na tromeji

Foto F. Ekar

njimi tudi »Planinski zvezi Slovenije« (priznanje je prevzel in se zanj zahvalil podpredsednik PZS Franc Ekar).

To je prav gotovo ena od manifestacij, ki jim bo potrebno dati še večji poudarek,

saj so prav planinci že v preteklosti (in tako bo tudi v prihodnosti) pripomogli k dobrim sosedskim odnosom.

Franc Ekar

varstvo narave

Martinčič, A. in F. Sušnik, 1984: *Mala flora Slovenije. Praprotnice in semenke*. Ljubljana. Državna založba Slovenije. 796 strani.

Slovenci smo pozno dobili prvi ključ za določevanje višjih rastlin. Pred prvo svetovno vojno je tako delo pripravljala J. Glowacki, vendar sta v letih 1912 in 1913 izšla le dva snopiča njegove Flore slovenskih dežel, ki ju je uredil L. Poljanec. Zaradi avtorjeve smrti in izgube rokopisa je delo žal ostalo nedokončano. V letu 1941 je izšla prva izdaja Ključa za določanje cvetnic in praprotnic. Avtorica Angela Piskernikova je v njem obdelala 2222 rastlinskih vrst. V letu 1951 je izšla druga predelana in pomnožena izdaja z 2618 vrstami. V letu 1969 sta A. Martinčič in F. Sušnik s sodelavci pripravila Malo floro Slovenije, v kateri je upoštevanih 2843 vrst. Po petnajstih letih pa smo dobili novo, popravljeno in dopolnjeno izdajo Male flore, v kateri obravnavajo avtorji skoraj 3000 vrst in podvrst. Vključene so številne kulturne in lepote rastline in vrste, ki so jih bili v zadnjih petnajstih letih odkrili na ozemlju Slovenije. Pri pripravi so sodelovali še V. Ravnik, V. Strgar in T. Wraber.

Uvodni del nas na kratko seznani z zgodovino florističnih raziskovanj pri nas in razloži osnovne pojme iz oblikoslovja rastlin ter poda fitogeografsko razdelitev Slovenije na alpsko, predalpsko, dinarsko, preddinarsko, subpanonsko in submedite-

ransko območje. Tistim, ki imajo ključ prvič v rokah, pa pomaga navodilo za njegovo uporabo. Sledi pregled družin in ključ za njihovo določanje ter ključ za določanje rodov in vrst po sistemu. Mala flora se zaključuje s kazalom družin in rodov.

Pri imenih družin je precej sprememb, saj se skoraj dosledno končujejo s končnico -vke, npr.: borovke, vijoličevke, kamnokrečevke, bukovke... Še vedno pa govorimo o križnicah, rožnicah, metuljnicah...

Posamezna vrsta je označena z latinskim imenom in avtorjem, s slovenskim imenom, običajno tudi z dvojnimi poimenovanjem, s kratkim opisom rastišča, z višinskim pasom, fitogeografskim območjem in časom cvetenja.

Vseh vsebinskih sprememb ne bi naštevali, omenimo naj le tiste, s katerimi se bomo verjetno večkrat srečali:

Rod potonik (*Paeonia*) je v novi družini in ni več vključen v družino zlatičnic.

Rožni koren ne pripada več rodu homulic (*Sedum*), ampak je spet *Rhodiola rosea*. Slovensko ime za rod *Spiraea* je medvejka. V družini rožnic sta predelana in močno dopolnjena rodova robid (*Rubus*) in plah-tic (*Alchemilla*).

Pri metuljnicah je mnogo sprememb pri prejšnjem rodu relik (*Cytisus*). Kozja detelja je *Lembotropis nigricans*, rod *Cytisus* je zdaj po slovensko reličnik, relika pa je rod *Chamaecytisus*.

Krilata košeničica (*Genista sagittalis*) je zdaj prevezanka (*Chamaespartium sagittale*). Pri pravem ranjaku (*Anthyllis vulneraria*) pa so drugače oblikovane podvrste. Rod krhlik (*Rhamnus*) je razdeljen na krhliko (*Frangula*) in kozjo češnjo (*Rhamnus*).

Leskovke (*Corylaceae*) so posebna družina, ločena od brezovk (*Betulaceae*).

Rod slanozor (*Heliosperma*) je priključen rodu lepnice (*Silene*).

Nova vrsta v flori Slovenije je švicarski oklep (*Androsace helvetica*).

Pri ustnaticah manjkajo rodovi *Acinos*, *Micromeria* in *Calamintha*.

Rumena mrtva kopriva (*Lamium galeobdolon*) je v novem rodu rumenka (*Galeobdolon*).

Šopasti repuš (*Phyteuma comosum*) je zdaj šopasti repušnik (*Physoplexis comosa*).

Prej enotna družina košaric je razdeljena v dve družini: nebinovke (*Asteraceae*) in radičevke (*Cichoriaceae*).

Upoštevana je tudi kamniška murka (*Nigritella lithopolitana*).

Večjih ali manjših sprememb je v novi izdaji Male flore Slovenije kar precej. Nekateri avtorji in sodelavci so dosledno upoštevali vsa nova spoznanja in odkritja zadnjih petnajstih let, nekateri pa manj. Tako sta v ključu »izpadli« med drugimi tudi travniška morska čebulica (*Scilla pratensis*) s Planinskega polja in črni pelin (*Artemisia genipi*) z Mangarta. Pri tako velikem in obširnem delu kaj lahko pride do napak ali nedoslednosti, vendar bi se vsaj nekaterih prav lahko izognili z malo več pozornosti. Skupaj z avtorjema in sodelavci pa zaželimo Mali flori, da bi ljubiteljem narave, šolnikom, učencem in študentom odkrivala pisani svet naših rastlin.

Nada Praprotnik

VARSTVO OKOLJA

GOZD — DIVJAD — PLANINCI

V zadnjem času se v javnosti vse pogosteje pojavlja vprašanje rezervatov za varstvo divjadi, in to v okviru razprav o umiranju gozdov. Planinci smo glede tega nekoliko alergični, kajti dobro se še spominjamo prostranih rezervatov za divjad iz časa Hermanna Goeringa, v katere je bil dostop najstrože prepovedan. Najstarejši med nami pa še imajo v spominu, da je še pred prvo svetovno vojno izvajala najstrožjo oblast v prenekateri visokogorski dolini tedanja fevdalna gosposka. Tako je bila med drugim takrat tudi dolina Blühnbach kot lovišče avstrijskega prestolonaslednika — hermetično zaprta.

Po veljavni zahodnonemški zakonodaji je seveda mogoče ustanavljati varstvena področja za divjad in dejansko že obstaja vrsta takih rezervatov. Naše nasprotovanje proti takemu pokrajinskemu zapiranju bo zanesljivo nekoliko manjše, če bomo vedeli, da gre predvsem za zaščito divjadi,

ne pa za zaščiteni lovišča, kajti po zakonu lov v predlaganih in že urejenih zaščitnih področjih sploh ni dovoljen.

Za vse planince je pravica do svobodnih poti zelo pomembna, saj nam v določeni meri zagotavlja »svobodo v gorah« nasploh. Če se bomo morali sprijazniti z določenimi omejitvami, potem bomo na kaj takega pripravljeni izključno v interesu zaščite gozdov. V zadnjem času je vse pogosteje slišati, da so v resnici planinci in smučarji krivi za škodo, ki jo divjad povzroča v gozdovih, in celo to, da so smučarji do smrti preganjali jelenjad. Seveda je to nedokazano, po vsej verjetnosti pa celo zavestno neresnična trditev. Dejstvo je, da hodi dandanašnji v pristo naravo veliko več ljudi kot nekaj, to pa lovcem seveda ni po godu. Divjad pa je objedala drevje in mlade nasade tudi takrat, ko je bilo število obiskovalcev gorskega sveta še domala neznamno. Povzročena škoda pa je bila po ugotovitvah gozdarjev in upoštevanje stalež divjadi enaka kot danes. Planinci in vsi drugi ljubitelji gora se gotovo ne zavzemamo za gozdove brez divjadi — gre pa tudi pri tem zanesljivo za pravo mero, kot to pač velja za naravo in tudi življenje.

Pravo mero lahko razumljivo presežejo tudi pešci. Zato se bomo morali sprijazniti, da tu in tam ne bo obveljala absolutna pravica svobode poti. Vsakdo med nami pa bi tudi moral vedeti, kako se mora v gorah in naravi nasploh ravnati, da ne bo povzročal škode. Vedeti mora, kje lahko hodi in tudi to, kaj sme početi kot smučar v globokem snegu.

Neznanski pojav umiranja gozdov, ki ga planinci občutimo posebno hudo, bo zahteval nekaj žrtev od vseh udeležencev. Kot porabniki bomo več plačevali za elektriko, kot avtomobilisti se bomo dražje in morda tudi počasneje vozili, nekaj pa bodo morali žrtvovati tudi lastniki gozdov, lovci in planinci. Premisliti velja, da gozdovi rastejo počasi, še veliko počasneje pa si bodo opomogli po vsem, s čimer jih obremenjuje in zastruplja naš današnji način življenja.

(Kratek povzetek sestavka, ki ga je napisal Fritz März, objavljen pa je bil v Sporočilih nemškega alpskega združenja, avgust 1984.)

M. A.

REŠITE PLEZALSKA PODROČJA!

Iz severozahodne Nemčije prihajajo vznemirljive novice. Na apnenčastih skalah v Hönnetalu so prepovedali plezanje iz naravovarstvenih razlogov! Kakšna ironija: precejšnjega dela tega skalovja niso pred leti razstrelili med gradnjo dolinske ceste samo zato, ker so se plezalci odločno zavzeli za njegovo ohranitev.

V skalnih ostenjih Nideggena v Eiflu je država kot zemljiška lastnica prav tako zagrozila s popolno prepovedjo plezanja, če bodo plezalci še naprej uporabljali magnezij. Za bruchhauserska ostenja v Hochsauerlandu so že povišali pristojbine za plezanje, ker je bil naval preštevilnih plezalcev na maloštevilna ostenja že zstrašujoče velik. V zadnjem poletju so v 30 metrov široki steni neke take skale našli hkrati tudi do 50 plezalcev: tudi tukaj so zagrozili, da bodo prepovedali vsakršno plezarijo, če bodo plezalci še naprej uporabljali magnezij.

Plezalci seveda niso nikakršni angeli, kakor to niso niti drugi uporabniki narave. Največkrat so celo hudo ponižni, saj večinoma nimajo posebno vplivnih in veljavnih zaščitnikov. Nemara jih zaradi uspehov razvajeni in po uspehih hlepečki zaščitniki narave prav zato s tolikšno zagriženostjo prištevajo kratkomalo med uničevalce narave.

(Obvestila nemškega alpskega združenja, 4/1984.)

M. A.

ZAŠČITIMO TARO!

Dnevno časopisje se je v zadnjem času razpisalo o nameravani gradnji elektrarne na reki Tari, kot je sprejela sklep Skupščina SR Črna gora. Tara sodi med najlepše kanjone v Evropi in bi z nameravano gradnjo to naravno znamenitost »potopili«, saj bi na tem področju nastalo veliko zbiralno jezero. Zapisi o tem sklepu so seveda vsi od kraja protestne vsebine, saj ugotavljajo z vidika naravne in kulturne dediščine, da bi se s tem dejanjem storila neprecenljiva škoda predvsem jugoslovanskemu turističnemu gospodarstvu. Tudi v uredništvo našega glasila prihajajo pisma s podobno vsebino. Bralec Planinskega vestnika Jože Novak iz Celja piše na primer takole: »Redno prebiram vaše glasilo, vendar še nisem zasledil, da bi spre-

govorilo o nameravani gradnji elektrarne na Tari, kot se je odločila Skupščina SR Črna gora...«

Planinski vestnik je že leta 1971 opozoril na »poseg« v to naravno znamenitost, ko je objavil na strani 593 zapis z naslovom Zaščitite Taro! To je bil prav gotovo prvi glas pri nas, ki je opozoril na nameravano onesnaženje te bistre reke, povzeli pa smo ga po pismu, ki ga je uredništvu poslal Cene Janičijević iz Plevlje, pisali pa so ga podpisniki — skupaj jih je bilo sto — iz Würzburga v Zvezni republiki Nemčiji, s posredovanjem izvrstnega poznavalca te reke, profesorja Schmita Burkhada. Takole med drugim piše: »Tara — malokdo jo pozna — je ena najlepših rek v Jugoslaviji. Zlasti lep je njen kanjon, saj se dvigajo stene tega naravnega fenomena tudi do 1200 metrov visoko. Študentje iz Würzburga poznajo lepote te reke, saj so jo prevozili nič kolikokrat s kajaki — turkizno modra voda, redka flora, popolna nedotaknjenost narave, ki prav gotovo predstavlja poslednji eldorado v Evropi.« Pisec poziva, da bi to reko zaščitili pred onesnaženjem. Tedaj je šlo za nameravano gradnjo kemične tovarne, ki bi spuščala odplake v to reko. Problem nič manjši in nič manj nevaren, kot je tokratni.

Tistikrat je Planinski vestnik komentiral to pismo takole: »Temu pozivu nimamo kaj dodati, niti odvzeti. Po stari navadi lahko le ugotovimo, da nas odkrivajo — tujci. Zdi pa se, da bo tudi ta poziv izzvenel v prazno kot mnogi doslej, čeprav so v Črni gori že mnogo storili, da bi se prav ta čudoviti kanjon in reka ohranila v naravni prvobitnosti.«

Tako smo razmišljali pred 13. leti. Danes pa ugotavljamo, da je problem še vedno živ in da prihaja prav z mesta, ko bi pričakovali drugačno oceno res enkratnih naravnih lepot, ki jih je v Črni gori še nekaj in zahteve po njih ohranitvi niso niti najmanj povezane samo z — golo romantiko!

M. K.

iz planinske literature

SPELEOLOG, 28—29, 1980—1981. Speleološki odsjek Planinarskog društva Željezničar, Zagreb.

Leta 1984 je zopet izšel zvezek Speleologa, prve jugoslovanske jamarske revije, ki ga izdajajo člani Speleološke sekcije Planinskega društva »Željezničar« iz Zagreba. Zvezek, ki pokriva leti 1980—81 je izšel v 600 izvodih na 40 straneh. V prilogi je podoben načrt Jopičeve špilje, v po-

sebnem članku pa so še ostale informacije o tem zanimivem objektu.

Kljub razmeroma majhnemu obsegu je vsebina zelo bogata. Na čelu je članek z opisom »Titove pečine« na Visu, spodmola, v katerem je bil leta 1944 sedež vodstva NOB.

Sledita opisa Jame pod Kamenim vratima, 520 m globokega stopnjastega brezna, in Balinke v Liki, kjer so ponovne meritve pokazale, da je globoka le 283 m.

Zanimiv je prispevek S. Božičevića, kjer je nazorno prikazano, kako pomembno je sodelovanje speleologa pri nekaterih gradbenih in vodnogospodarskih posegih na krasu. Pri kopanju predora za HE Obrovac skozi Velebit, je bila odkrita velika votlina, ki je povzročila manjšo spremembo načrtov. Votlino so podrobno preiskali in izmerili. To ni bil edini tak primer. Na Hrvaškem se to dogaja dokaj pogosto, česar ne bi smeli zanemariti tudi drugod na krasu.

Sledi opis rodu *Parahoxinus* (*Cyprianidae*, *Pisces*) v vodah Jugoslavije. Članek obravnava nekatere nekatere reliktno ribe v ponikalnicah jadranskega povodja.

Članek o odkrivanju jame v predoru HE Obrovac dopolnjuje opis — Merjene višine z meteorološkimi baloni. Podrobno je opisan potek meritev, predvsem merjenje višin, kjer so uporabili balone, polnjene s helijem.

V tehniko raziskav posega tudi članek Ded, način vzpenjanja po vrvi, ki mu sledi opis novitet v jamarški opremi. Prispevka bosta zanimiva tudi za slovenske jamarje. Vsi članki imajo povzetke v tujem jeziku, kar povečuje njihovo bralno območje.

Slede manjši prispevki. Med poročili o obletnicah sta zabeleženi 30-letnica speleološkega delovanja v hrvaški planinski organizaciji in 70-letnica jame Karle pri Dubrovniku, ki v povojnem času ni več izkoriščena v turistične namene, kar je za tisto območje velika škoda.

Poročilo o delu prikazuje delo Komisije za jamarstvo PSH in koordinacijske komisije za jamarstvo PSJ ter delovanje posameznih jamarških sekcij. Omeniti je ob tem treba, da imamo tudi v Sloveniji jamarške odseke v planinski organizaciji, ki pa jih povečini povezuje v delo Jamarska zveza Slovenije, ali pa delujejo samostojno. Žal je takó sodelovanje z jamarji-planinci na Hrvaškem in v Jugoslaviji manj tesno in le občasno, kar vsekakor ni v korist nobeni strani. Mnogo informacij dajejo tudi rubrike. Beremo o posvetih o samoreševanju, o premagovanju vodnih zaprek, o izobraževanju jamarških kadrov, o udeležbi na kongresih itd. Zanimiva je novica o dopolnjenem pravilniku za dobivanje naziva »speleolog-instruktor«, ki ga odslej na podlagi opravljenega tečaja in izpita podeljuje Fakulteta za fizično kulturo.

Med književnimi novostmi so omenjene tudi slovenske publikacije. Posebnega pomena je pregled jamarških člankov v hrvaških planinskih revijah. Med njimi je poročilo o 11. zborovanju slovenskih jamarjev v Naših planinah, 7—8, 1980 in opis izleta v Kamniško Bistrico (jama Pekel pri Celju) (?) v Planinarskem listu, 3—4, 1980. Vsekakor dovolj zanimivega jamarškega branja.

D. Novak

NOVE KNJIGE O ALPINIZMU IN PLANINSTVU NA EVROPSKEM KNJIŽNEM TRGU

THOMAS HANSCHKE: ALPINISTIČNA OPREMA, 224 strani s 174 ilustracijami, 18 risbami in 14 tabelami, založba Rudolf Rother, München 1984, cena 16.80 DM.

V tem priročniku so podrobno predstavljeni deli alpinistične opreme, pri čemer je avtor posvetil posebno pozornost njihovim dobrim in slabim lastnostim. Vendar se avtor ni omejil zgolj na alpinistično-tehnične pripomočke, marveč se ukvarja tudi z obleko in obutvijo, skratka z vsem, kar gornik potrebuje na zahtevnejših turah ali pri plezanju. Tako je v knjigi najti ustrezna pojasnila glede priložne lekarne, sončnih očal, zemljevidov in vodičev, kuhalnikov in podobnega. V zaključnem razdelku je opisano tudi vse tisto, kar sodi med nepogrešljivo opremo za turne smučarje.

V celoti gre torej za priročnik, ki naj ne bi rabil le kot pomoč pri načrtovanju zahtevnejših tur, ampak ga je vredno vzeti v roke pred vsakim obiskom v športni trgovini. Predvsem razvoj na področju vrhunškega plezalstva je zelo hiter, kar se kaže tudi v vedno novih ali izpopolnjenih tehničnih pripomočkih, zato je treba vedeti, da bo zadevna poglavja treba že kmalu izpopolniti ali vsaj prilagoditi novim potrebam in ponudbi na tržišču.

SLOVITE ALPSKE STENE, pripovedujejo prvopristopniki, založba Bruckmann, München 1984, cena 29 DM.

Že iz naslova je mogoče razbrati, da ta knjiga ponuja zelo zanimiv vpogled v zgodovino alpinizma v evropskem prostoru. Prispevki segajo od leta 1899, ko je Otto Amferer preplezal Campanile Basso do Heinza Mariacherja z njegovo smerjo »Moderni časi« v južnem ostenju Marmolada di Rocca (1982). Vsak prispevek je opremljen s kratkim komentarjem, ki ovrednoti veljavo in pomen vzpona z razvojnega vidika.

V zvezi s to knjigo bi kazalo posebej opozoriti na posebno očitno dejstvo, da ima pri vseh podvigih dejanje oziroma dosežek prednost pred teoretičnimi razglabljanji. Zbornik ponuja vsakemu pravemu ljubitelju gorskega sveta predvsem možnost, da zve kaj več o pobudah, ki so vodile vrhunške plezalce, in njihovih hotenjih. Pri tem bo bralec lahko ugotovil, da je bila športna komponenta še vedno bistven sestavni del vsakršnega alpinističnega početja.

YOSHIMI YAKUSHI: CATALOGUE OF THE HIMALAYAN LITERATURE, Tokio 1984, cena 19.000 jenov.

Za to docela na novo predelano in močno razširjeno drugo izdajo kataloga himalajske literature so bila potrebna tri leta trdega dela, izšla pa je 12 let po prvi

izdaji. V knjigi je zbranih skoraj 5000 naslovov knjig o Himalaji, Karakorumu, Hindukušu, Pamiru in Tien-Šanu, torej vse, kar je bilo doslej napisanega o osrednjih azijskih visokih gorstvih. Pri vsaki navedeni knjigi je seveda navedena njena vsebina, posebej pa so katalogizirani tudi vsi pomembnejši zemljevidi.

Kaj več bi o tem katalogu pravzaprav ne bilo mogoče povedati, saj gre v resnici za enkratno in nepogrešljivo delo, ki je bilo opravljeno z veliko skrbnostjo in temeljitostjo. Skratka vse v tej knjigi je narejeno z pravcato japonsko natančnostjo, kar velja tudi za tisk in opremo. Edina pomanjkljivost kataloga je v tem, da za zdaj še ne upošteva ruskih in kitajskih knjig na to temo.

(Povzetek iz švicarske revije »Die Alpen«, 8/1984.)

M. A.

DAULAGIRI — VELIKI IZZIV

(Televizijska predstavitev filma v okviru oddaje 35-mm filmska delavnica, ki jo je vodil Toni Tršar)

Oddaja je bila na sporedu dne 31. oktobra na televizijskem prvem programu in je bila posvečena 10-letnici festivala športnega in turističnega filma, ki ga prirejajo že 20 let (bienalno) v Kranju.

Sloves, ki si ga je ta festival pridobil, je vsekakor povezan z začetkom, ko so uredničili zamisel Janeza Zemljariča, Dušana Povha in Dragana Jovanoviča, da naj bi tudi pri nas zaživel tak festival, oziroma zaživila naj bi predstavitev tistega filmskega žanra, ki zanima turizem, šport in seveda s tem v zvezi tudi — alpinizem.

Za poanto temu praznovanju, bolje rečeno — tej pozornosti, ki jo je narekovala 10-letnica festivala, pa so zavrteli film belgijskega režiserja J. Sibelia — Daulagiri — veliki izziv.

Filma smo se pravzaprav veselili; veselili smo se dejstva, ko tudi ljubljanska televizija skuša najti v svojem skopu odmerjenem programskem času prostor za take »izzive«, ki sodijo po svoji vsebini ali strogo v alpinizem vseh kategorij ali pa preprosto v zgolj planinsko delovanje, ki je baje na slovenskem izredno množično razvito. (»Baje« se mi je kar zapisalo, ker bi sodil po televizijskem programu, da temu ni povsem tako. No, našli bi se seveda tudi dokazovalci, ki bi gladko skušali dokazati, da nimam prav, pa vseeno, besedo sem zapisal in zdaj naj stoji tam, kjer je.)

Filmi, kot je ta »veliki izziv«, so seveda slovenski alpinistični publikli že znani. Pa tudi širšemu avditoriju, prav gotovo. Slabo prevedena verzija, ki smo jo imeli čast gledati (na primer, da bom bolj konkretno: neprestano smo »osvajali vrh«. Vrha ne moremo osvojiti, pridemo le na njegov vrh, na cilj bolj ali manj težko, z večjimi ali manjšimi žrtvami, nikakor pa vrha /gore/ ne moremo »osvojiti«. Gore tudi ne moremo

premagati, kot smo tudi slišali /... vrh bo prvokrat premagala ženska.../; obračali smo se tudi »nazaj«... Kam pa, če ne nazaj in tako naprej, da ne bi ostajal pri teh »malenkostih«).

Torej, film je izdelan po znanem (in že zdavnaj iztrošenem konceptu): Katmandu—pohod do baznega tabora—bazni tabor—tabori na gori—vrh—spust—slovo. Ta dnevniški stil (kot pravilno ugotavlja sogovornik v oddaji T. Frelih in enako tudi V. Grošelj) nam torej ni mogel ponuditi nič posebnega, kljub temu, da je bila kamera izvrstna, profesionalna in da je ta »sveta gora« po zaslugi dognane filmske obrti pred nami zaživila v vsem svojem veličastju, tako kot je to za izboren vtis nujno potrebno.

Razgovor, ki je filmu sledil, je bil pravzaprav osrednji del, ki je oddajo v bistvu postavil na realna tla, ko so temu dejstvu dodali svoje še gostje oddaje Tone Frelih, Slavko Vajt, Viki Grošelj in pa režiser filma o Kugyju Marjan Ciglič. Pogovor, ki se je razvil na temo »alpinistični film pri nas«, so popestrili odlomki iz filmov S. Vajta Sargarmata (Everest 79), Triglavske Strmine, sekvenca neuporabljenih kadrov za film o Kugyju (panoramski posnetki Martuljkove skupine, Triglava, Mangarta). Predvsem je bil zanimiv »uvodni podatek«, da je prvi film s Himalaje prinesel domov pokojni Aleš Kunaver v 60. letih, ko mu ga je zmontiral Matjaž Klopčič (film o Trisulu), in pa ugotovitev Vikija Grošlja, da take filme (kot je bil pričujoči »veliki izziv«) pravzaprav že dobro poznamo in da smo Jugoslovani v tem pogledu že daleč pred drugimi, posebej pred Belgijci, in je bilo torej škoda, da nam ni bilo ponujeno kaj »bolj šega«. Tršarjeva utemeljitev seveda ni mogla prepričati češ, da naj bi bil ta film le podlaga za pogovor o alpinističnem filmu kot filmu, ki mu je slovenska televizija doslej posvečala premalo pozornosti. Slejkoprej je to res; se pravi, da je dejstvo, ko slovenska televizijska publika ni imela doslej dovolj priložnosti gledati takih filmov, treba brati tudi tako, da smo se sploh premalo sistematično ukvarjali s to filmsko zvrstjo, saj smo na svetovno znanem filmskem festivalu v Trentu navzoči le kdaj pa kdaj, celo zgolj zavoljo pobud posameznikov, in da smo tako tudi zamudili vrsto imenitnih priložnosti, ki bi jih v tej mednarodni areni zlahka uveljavili. Tako smo tudi ta večer kar pozabili na našega prvega televizijskega snemalca v Himalaji Rada Ridla, ki je s svojimi filmi kar dostojno zastopal slovenski alpinistični svet v Trentu (Kangbačen 1974 in Makalu 1975). Seveda pa tudi montaži in izbornim režijskim zamislim ni mogla zamuda, ki se je ti dve filmski predstavi držala, nadoknaditi tistega, kar od dobrih filmov navadno pričakujemo in jih zato svetu tudi predstavljamo. O tem dogodku ob tej priložnosti niso govorili, kar je škoda, ker bi tako zajeli celoviteje

vso stvarino, ki zadeva razvoj in problematiko slovenskega alpinistično-planinskega filma skozi televizijska očala.

Uvod v debato o Kugyju je predstavljal malce preširoko zamišljen stavek voditelja Tonija Tršarja, ko naj bi po njegovem »Kugy (mišljen je film o Kugyju) populariziral planinstvo, alpinizem, slovenske gore« in na kar mu naravnost odgovarja tudi režiser tega filma M. Ciglič. Sam sicer pravi, »da ni ne alpinist, ne planinec in da je bil na Triglavu le nekajkrat na obisku, kot je sicer za poštenega Slovenca to dolžnost«. Tega filmskega projekta se je lotil sicer precej nepripravljen in mu to moramo celo verjeti, saj sam trdi, da je »vzpon na Everest zahteven, kot je zahteven vzpon na katerokoli našo goro«.

Škoda, da so te »iz celote utrpane misli« ostale torzo, ker bi sicer lahko slišali tudi oceno o tem filmu iz takorekoč prve roke. Tako pa je vse skupaj izvenelo kot nekakšno opravičilo, ki ga sicer podpira Grošljeva pohvala tega filma (kar zadeva alpinističnih detajlov) in pa Vajtova ugotovitev, da je film vendarle prikazal »razkorak v steni nekdanj in danes«.

Če izpustimo drugi del tega pogovora, ki se je odvijal še do konca oddaje in izpostavimo le še misel T. Tršarja, ko je ugotovil, da bi bilo treba v prihodnje bolj delati na tem, da bi odprli več možnosti za alpinistični film, ne zgolj v produkcijskem smislu, pač pa tudi v reprodukcijskem, potem je nujna še ena ugotovitev,

ki je sicer nekako »lebdela« nad tem omizjem in se ni mogla sprevreči v problemski pogovor. Dejstvo, da slovenska televizija vendarle kdaj pa kdaj najde čas za alpinistični film mora namreč spremljati še ena resnica — slovenska televizijska publika je izredno tankočutna prav na tem področju, zato ji ne moremo ponuditi nekaj takega, kar tako sestavljenega (primer je že film Daulagiri — veliki izziv) ampak je treba programsko še kako smotno izbrati filmske teme tega žanra, ker bi se sicer izpostavili ostri in tudi strokovno neoporečni kritiki slovenskega filmsko-televizijskega poslušalstva oziroma gledalstva. Tako tudi ne bi smeli zamolčati, da so filmi, ki jih s tega področja lahko vidimo na omenjenem festivalu, praviloma svojo premiero že doživeli prav na festivalu v Trentu in da so torej to le reprize, ki so sicer dotlej tudi v tem okviru doživljale pozornost, morale pa bi postati ena osrednjih tém v debatah na vseh ravneh okroglih miz, prirejenih s pobudo, ki jo dajejo ali festivali, kot je kranjski, ali pa filmsko kritične oddaje kot je 35-mm filmska delavnica na TV. Morda za konec še tole — voditelj je snov sicer pripeljal do svojega konca, veliko pa je bilo neizkoriščenih možnosti prav na račun prešibkega poznavanja stvarine, ki jo ponuja jugoslovanski alpinizem, v svetu znan in priznan. Ne glede na vse povedano pa je treba reči, da bi si takih oddaj še želeli.

M. K.

alpinistične novice

O NAČRTIH UIAA

UIAA se ukvara s številnimi načrti, med katerimi so najbolj priljubljene tiste akcije, ki jim je lahko priti do živega v času med dvema zasedanjima.

Himalajski muzej, ki ga počasi uresničuje Nepal Mountaineering Association, brez UIAA ne bo mogel zagotoviti svojega obstoja in poslanstva. Prispevali bi lahko marsikaj, ne nazadnje vse tisto, kar potrebuje njegov dokumentacijski center.

Svoječasno je UIAA vložila precej truda v pripravo dokumenta »Gorske nesreče in pravo«. Izkazalo se je, da so ga članice malo upoštevale. Ne glede na to, se je UIAA lotila dokumenta, ki ga trenutno ponovno obdeluje.

Ustanavljanje društev in sekcij posameznih organizacij v tujini je dvignilo mnogo prahu. In vendar je tako, da je treba življenje spremljati vsak dan, saj vsak dan nastaja tudi zgodovina. Delegati posameznih organizacij morajo videti, da prvotni razlogi, ki

so botrovali ustanavljanju, danes niso več aktualni. UIAA mora pri razpuščanju teh društev pomagati, pri tem pa paziti, da njihovo članstvo ne bi bilo prizadeto. (Naši delegati o tem niso poročali. Gre mar za društva, kot so Triglav in podobna v zamejstvu? Kakšni problemi se rojevajo? Gre za nacionalistične pritiske in skrbi v deželah, kjer delujejo?)

Preprečevanje nesreč je nevhvaležna tema, saj je v naravi slehernega planinca globok odpor proti temu, da bi predvideval neuspeh svojega početja. In vendar bi UIAA tudi tu lahko pomagala kaj več, saj se ukvarja z vzgojo planincev in skrbi za napredek tehnike, ki lahko zmanjša število nesreč. Tako npr. z uvajanjem naprav za iskanje zasutih v plazovih, varnostnih vzpenjal ipd. V tej zvezi Pierre Bossus, predsednik UIAA, zaneseno pravi: »Gojim željo, da bi UIAA in IKAR nekega dne skupaj in brez poslovnih vplivov poskrbeli za reševanje.«

Po biltenu UIAA št. 107
P. Šegula

UIAA OB LETNI SKUPŠČINI 1984

Leto je minilo, pa pogledjmo poročilo predsednika UIAA, Pierra Bossusa! Kaže, da sekretariatu presneto manjka vsaj ena delovna moč, ko bi z njo laže zmogli delo, ki ga nalaga 49 članic iz 42. držav z okoli 2 500 000 članov. Število menda presega polovico števila vseh planincev, kar jih premore svet v organiziranih združenjih.

Komisija za varnost poznajo plezalci pod vodstvom Georgea Moissidisa in dobro dela. Zelo priznane so njene norme, ki jih je izdala v angleškem, francoskem in nemškem jeziku ter združila v priročen snopič. Z zaščitnim znakom je dosti dela in problemov; napotki za varovanje v ledu in snegu so še odprto vprašanje.

Komisija za odprave je ugotovila, da je še vedno veliko težav pri velikih odpravah in trekingih. Naloga komisije je, da usklajuje interese odpravarjev z interesi dežel, kamor so odprave in trekingi namenjeni.

Komisija za varstvo narave ima razmeroma malo uspehov, saj UIAA večkrat ne more posredovati, daje pa pobude in zglede.

Komisija za kočje in zavetišča ima zahtevno delo, ki terja veliko pozornosti. Njene izkušnje lahko koristijo vsem, še zlasti pa mlajšim organizacijam.

Komisija za ekstremno smučanje se bo najverjetneje vključila v bodočo komisijo za alpinizem. S slednjo se trenutno ukvarja še izvršni odbor in pripravlja vse potrebno za njen nastanek.

Mladinska komisija predvsem krepi vezi med mladimi, bodočimi plezalci na temelju popolne nacionalne enakopravnosti. Komisija priporoča uvedbo rednih posvetov za šolanje mladinskih vodnikov.

Zdravniška komisija je bila za organizacijo kongresa zdravnikov v Chamonixu deležna pohvale. Kaže, da je obstoj komisije odraz potrebe. Edina bojazen je, da je stvar mnogo bolj privlačna za zdravnike kot za planince.

Obstaja mnenje, da bo nastala nova, disidentska organizacija za medicino v gorah. Težko pa je še nekaj: finančne potrebe te

komisije se še vedno niso prilagodile porabi, na kakršno je UIAA navajena.

Posebna skupina se je ukvarjala s »prihodnostjo UIAA«, izkazala se je pri oblikovanju statuta in pravilnikov.

Pierre Bossus je končno nanizal še nekaj misli o posebno aktualnih dogajanjih v UIAA.

Bodoča komisija za alpinizem UIAA bo urejena tako, da bo ustrezala sodobnim tokovom te zvrsti planinske dejavnosti. Pozabili ne bodo niti na delitev plezanja v kopni skali in ledu niti na tekmovalno plezanje in prosto plezanje. O tekmovalnem plezanju meni, »da bi pomenilo imobilizacijo, če bi hote prezrli že utečeno športno dejavnost«.

Na pobudo Silvie Metzeltin so se v Trentu že srečali številni vodje planinskih dokumentacijskih dejavnosti. Stvar je bila posvečena mednarodni izmenjavi informacij ter poenotenju kodiranja kartoteke podatkov.

Septembra letos je bila v Manangu, Nepal, spet šola za gorske vodnike. Delo so vodili instruktorji iz Jugoslavije, Francije ter ustreznega organizacija iz Nepala.

Sekretariat UIAA je izdal novo verzijo petjezičnega slovarja planinskih izrazov. O slovenskem prispevku Bossus ni poročal, čeprav je naš slovar že dve leti na voljo ljudem, ki se ukvarjajo s tem vprašanjem.

Po biltenu UIAA št. 107
P. Šegula

MEDNARODNO SREČANJE ALPINISTOV V GRIGNI

(Italija, 22. do 29. september 1984)

Srečanje je organiziral CAI, mladinska komisija, iz Jugoslavije pa sta se ga udeležila Blaž Jereb in Tanja Kocjan, člana MK pri PZS. Srečanje se je odvijalo v planinski koči Porta na področju Grigna nad Leccom. 24 alpinistov je zastopalo pet držav — Italijo, Avstrijo, Anglijo, Ekvador in Jugoslavijo. Ob tej priložnosti so po programu preverjali alpinistične sposobnosti v Corno del Nibbio. Obiskali so med drugim tudi stolpe Torri Magnagni in dolino Val di Mello in druga področja. Oba naša predstavnika sta srečanje izkoristila tudi za plezanje.

M. K.

razgled po svetu

V SPOMIN NA »STARE ČASE«

Najstarejša planinska koča v Visokih Tatrah je bila zgrajena že leta 1865 pri Kohlbaeherskih slapovih nedaleč od Hrebienoka. Zgradil jo je Johann Georg Reiner iz Zipsa, ki je imel v letih 1833—1868 v najemu tudi letovišče Smokovec. Koča je služila predvsem za zavetišče izletnikom, pogosto pa so v njej prenočevali tudi planinci, ki so se želeli povzpeti na Lomnický štít (2632 m). V zadnjih letih koča ni bila več oskrbovana in ji je celo grozila nevarnost, da bo propadla. Zdaj pa jo je uprava narodnega parka temeljito obnovila kot spomenik planinstva v Tatrah, v načrtu pa je tudi manjši planinski muzej. V Tatrah sta bili sicer dve še starejši koči — prva pod Kivanom (zgrajena 1806) in druga na Morskie Oko (zgrajena 1836), ki pa sta bili leseni in se nista ohranili.

j. n. (Z. Z.)

TVEGANJE — NE, HVALA!

O tveganju kot vzroku vse pogostejših gorskih nesreč razpravlja v uvodniku revije »Alpin« (št. 8, avg. 1984) Georg Schimke. Kakor so vzroki nesreč v gorah zelo različni, ugotavlja avtor, tako lahko vendarle večino teh vzrokov (izjeme potrjujejo pravilo) spravimo na skupni imenovalec, ki bi ga lahko označili s preveliko zahtevnostjo. Sploh ni bistveno, če se je »ekstremist«, skupaj s soplezalcem in stojiščem zrušil v globino, ali če se je »navadni turist« na nezahtevni poti spotaknil in se ponesrečil. Oba sta namreč napačno ocenila nevarnost položaja, mejo svoje sposobnosti pa premaknila previsoko. Ne glede na določeno število nesreč, pri katerih je splet nepredvidljivih okoliščin pripeljal do tragičnega konca, je vendar res, da se želja po uveljavitvi, ki je tako značilna za sodoben način življenja, vse bolj kaže in uveljavlja tudi pri zabavi in razvedrilu.

To, kar pomeni plezalca težavnostna stopnja, je za planinca pogosto dolžina ali višina njegove ture. Da bi prišli na zastavljeni cilj pa smo vse prepegosto pripravljene preslišati svarilno bitje srca, to zdravo reakcijo našega telesa zaradi upravičenega strahu ali zavoljo prevelike zahtevnosti. Če so zmogli drugi pred nami, se prepričujemo, bom tudi jaz. Navadno tudi res zmoremo — toda mnogokrat na leto pa prav gotovo ne!

Upravičeno se zato zastavlja vprašanje, kaj je to, kar iščemo v gorah — ali je to skrajna meja naše zmogljivosti, želja po tveganju in po osebni potrditvi našega poguma? Če je to, potem gotovo ni bolj primerne okolja kot so planine za potešitev teh naših zahtev. Ali pa v resnici v gorah iščemo nekaj drugega? Veličastni svet gora, kjer nas za vsakim ovinkom čakajo novi vtisi, kjer se nad sočnimi, zelenimi planinskimi pašniki dvigajo strme skalne stene, kjer naš pogled nemoteno roma od vrha do vrha in kjer veličastno tišino moti samo šepetanje vetra in žuborenje potoka! Planine so neomejeno prostranstvo, kjer lahko vsakdo odkrije nekaj, zanj še posebno dragocenega. Toda za to sta potrebna mir in čas. Kdor pa bi hotel tu doživeti nekaj na silo, komur so najpomembnejši zvoneči vrhovi, ta bo svoj pravi cilj celo verjetno zgrešil — v najslabšem primeru za vedno!

Z. Z.

INTERMONTEC V MÜNCHNU

Novosti v tehniki, ki so zanimive tudi za planinski turizem, bodo prikazali na osmem mednarodnem strokovnem prikazu v Münchnu, ki bo trajal od 25. do 28. septembra 1985 in sicer v okviru rednih razstav na znanem münchenskem razstavišču.

Športna in rekreativna središča v visokoin sredogorju potrebujejo širok izbor športnih in rekreativnih naprav, ki naj bi bile uporabne tako v poletnih kot zimskih razmerah. Tako bo mogoče na tej predstavitvi ocenjevati športno in turistično-rekreacijsko opremo s področja gradnje gorskih žičnic in vlečnic z vsemi napravami, ki so za tako dejavnost potrebne, kot so naprave na urejenih smučiščih, tekaških progah, v oskrbi-servisu za tako opremo pa tudi opremo, ki je namenjena za varnost in reševanje. Ob tej priložnosti bo prireditelj zagotovil tudi srečanja, na katerih bo mogoče izmenjati izkušnje na teh področjih z naslednjimi tematskimi poudarki: umetni sneg, varnost na smučskih progah v alpskem svetu, novosti in modernizacija naprav za letni in zimski rekreativni šport. Poročajo, da bo na tem pregledu sodelovalo kar 115 razstavljalcev iz 11 držav, med katerimi pa seveda Jugoslavije (še) ni.

M. K.

VREME NA KREDARICI V LETOŠNJEM POLETJU

Na splošno je bilo letošnje poletje hladno in premalo namočeno. Srednja poletna temperatura letošnjega poletja $4,3^{\circ}$ je bila za $0,6^{\circ}$ pod dolgoletnim temperaturnim povprečkom Kredarice, ki znaša za obdobje 1956—75 $4,9^{\circ}$. Skupaj je na Kredarici padlo v poletnih mesecih 477 mm padavin, kar je 69% normalne dolgoletne poletne višine padavin (688 mm).

Podrobnosti po mesecih so naslednje:

Temperaturni povpreček junija (prvega poletnega meseca) je bil $2,4^{\circ}$, ali za $0,9^{\circ}$ prehladen. Julijski temperaturni povpreček je bil $5,5^{\circ}$ in je bil komaj za $0,1^{\circ}$ prehladen (dolgoletni povpreček $5,6^{\circ}$). Avgust, zadnji poletni mesec, izkazuje v normalnih razmerah najvišji temperaturni povpreček. Letošnji temp. povpreček avgusta je bil komaj $5,0^{\circ}$. Odklon od normalne vrednosti — $0,9^{\circ}$.

Temperaturni ekstremi letošnjih poletnih mesecev so bili v mejah doslej znanih ekstremov. Najvišja junijska temperatura je bila $10,3^{\circ}$, zabeležena je bila 27. junija. Najvišja julijska temperatura je bila $18,2^{\circ}$ dne 11. julija, najvišja avgustovska temperatura pa $14,4^{\circ}$, izmerjena je bila 1. avgusta.

Minimalne temperature prvih dveh poletnih mesecev so bile negativne: junijska — $4,4^{\circ}$ dne 8. junija, julijska pa — $4,0^{\circ}$ dne 4. in 5. julija. Najnižja avgustovska temperatura se je zelo približala ledišču $0,1^{\circ}$ (dne 20. avgusta), poden pa se ni spustila. Povprečna mesečna oblačnost junija (6,9) je bila pod dolgoletnim povprečkom (7,1). Kljub temu je heliograf na Kredarici registriral le 190 ur sončnega sija, kar je 40% njegovega maksimalnega možnega trajanja v tem mesecu. V 18 padavinskih dneh (od tega 10 s sneženjem, ostalo z dežjem) je padlo 144 mm padavin, kar je 60% normalne junijske množine padavin. Ves junij je sneg še prekrival Kredarico. Navišja junijska debelina snežne odeje je merila 415 cm (dne 1. jun.). To je tudi najvišja junijska višina snežne odeje v zadnjih 30 letih na Kredarici. Dosedanji junijski rekord je znašal 371 cm, izmerjen je bil 1. junija 1970.

Julija je bil povpreček mesečne oblačnosti (5,1) močno pod dolgoletno vrednostjo

(6,4). Zato je heliograf lahko registriral kar 239 ur sončnega sija, kar je 50% njegovega maksimalnega možnega trajanja v tem mesecu. Tudi množina padavin se je znižala na samo 125 mm, kar je 58% od normalne julijske množine. Na Kredarici je bilo zabeleženih 10 dni s padavinami, od tega tri dni s sneženjem. Snežna odeja je ta mesec ležala 20 dni, njena maksimalna debelina je merila 130 cm dne 1. julija 1984. Dosedanja najvišja julijska snežna odeja je merila 68 cm (dne 1. julija 1972).

Avgusta se je dvignil mesečni povpreček oblačnosti na 6,5 (normalna vrednost 6,2). V tem mesecu je heliograf registriral samo 141 ur sončnega sija, kar je samo 32% njegovega maksimalnega možnega trajanja v avgustu. Mesečna višina padavin je porasla na 208 mm, kar je 89% od za ta mesec normalne množine. V avgustu je na Kredarici bilo 14 dni s padavinami. Vmes je dvakrat tudi snežilo, vendar se snežna odeja ni obdržala.

Iz navedenih podatkov lahko zaključimo, da letošnje poletje planincem ni bilo naklonjeno.

F. Bernot

POHOD NA MENINO

V soboto, 13. 10. 1984 smo planinci vseh velenjskih osnovnih šol šli na izlet na Menino.

Čeprav je ponoči deževalo in je bilo zjutraj nebo oblačno, se nas je na avtobusni postaji zbralo kar 120 mladih planincev. Avtobus nas je odpeljal do Bočne; tu smo obiskali grob znane planinke Ane Šterbenk-Darinke in nanj položili šopek cvetja. Nato smo se začeli vzpenjati proti Menini. Pot je šla skozi redek smrekov gozd in po uri in pol hoje smo zagledali Kočo na Menini. Sprejela nas je — nekoliko utrujene — topla kmečka peč. Gostoljubni oskrbniki pa so nam postregli, kar smo želeli. Za spomin smo si kupili značke, nalepke ter žigosali planinske izkaznice. Potem smo se spet zbrali in se po prijetni gozdni poti vrnili v Gornji grad, na avtobus. Skupna akcija mladinskega odseka Planinskega društva Titovo Velenje je uspela. Nov delovni teden smo začeli vedri in zadovoljni.

Dopisniki planinskega krožka
OŠ Bratov Mravljakov,
Titovo Velenje

SPOŠTOVANI NAROČNIKI!

Dolžni smo vam sporočiti, da bo naročnina za Planinski vestnik v prihodnjem letu 1500 dinarjev.

Po sklepu Izvršnega odbora Planinske zveze Slovenije, dne 29. 10. 1984, je naročnino treba plačati do 1. aprila v tekočem letu.

Uprava Planinskega vestnika

Planinski vestnik ima tudi letos primanjkljaj. O stanju in o rednem izhajanju PV v prihodnje je razpravljaj tudi Glavni odbor PZS. Sprejel je vrsto ukrepov, s katerimi bi pridobili potrebna finančna sredstva za redno izdajanje enega najstarejših slovenskih glasil. Med drugim je tudi sklenil, da se dosedanja naročnina (1000 din) zviša v letu 1985 na 1500 din, kar še vedno ne bo krilo stroškov, ki nastajajo s podražitvijo papirja, tiska in drugih storitev. Vemo, da ta ukrep sovpada z ugotovitvijo, da je leto 1985 jubilejno 90. leto Planinskega vestnika (1895—1985), je pa glede na ekonomske težave nujen. Upamo, da boste odločitev delegatov GO PZS z razumevanjem sprejeli, ker bo mogoče le s skupnimi napori prebroditi te doslej največje težave in zagotoviti, da bo vestnik izhajal nemoteno tudi v prihodnje.

Zato da bi redni dotok finančnih sredstev omogočil redno izhajanje PV, je Izvršni odbor PZS sklenil, **da je treba naročnino za leto 1985 plačati do 31. marca 1985.**

Uprava Planinskega vestnika

